

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

چکیده مقالات

دومین کنفرانس
الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت
مفاهیم، مبانی و ارکان پیشرفت

- هجدهم و نوزدهم اردیبهشت ماه ۱۳۹۲
- کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران

رهبر فرزانه انقلاب اسلامی
در خصوص الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت:

**باید در طراحی الگوی اسلامی-ایرانی پیشرفت
بر چهار عرصه‌ی فکر، علم، معنویت و زندگی تکیه شود
که در این میان، موضوع «فکر» بنیانی‌تر از بقیه‌ی عرصه‌ها است**

در دیدار با اعضای شورای عالی
مرکز طراحی الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت
۱۳۹۱/۱۲/۱۴

دبیرخانه دومین کنفرانس الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت:

مفاهیم، مبانی و ارکان پیشرفت

تلفن: ۰۲۱ ۸۸۰۱۴۶۴۸ - ۰۲۱ ۸۸۶۳۴۰۰۸

دورنگار: ۰۲۱ ۸۸۶۳۴۰۰۸

وبگاه: <http://sc.olgou.ir>

رایانامه: coi2@olgou.ir

نشانی: تهران، خیابان جلال آل احمد

روبه‌روی بیمارستان شریعتی، شماره ۳

مسئولیت دیدگاه‌ها و مطالب مندرج در چکیده‌های مقالات بر عهده نویسندگان آنها است.

فهرست مطالب

● سخنرانان مدعو

- اخلاق و تربیت بر اساس محبت / ۲۰
احمد احمدی
- خانواده؛ همه در خانواده، همه برای خانواده / ۲۱
غلامعلی افروز
- نظریه دولت و تمدن / ۲۲
غلامرضا جمشیدبها
- نقش الگوی حکمی - اجتهادی در پیشرفت اسلامی / ۲۳
عبدالحسین خسروپناه
- پیشرفت و اخلاق / ۲۴
رضا داوری اردکانی
- الزامات سیاسی الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت / ۲۶
جلال درخشه
- دانش جامع‌نگر قرآنی (حکمت فراگیر) / ۲۷
محمدعلی رضایی اصفهانی
- جست‌وجوی آمایش پیشرفت در بنیان‌های قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران / ۲۸
حسن سبحانی
- بیداری علمی / ۲۹
جواد صالحی
- پیشرفت اسلامی ایرانی یکپارچه / ۳۰
مهدی طالب
- گذری بر مفاهیم و مسائل بنیادین تحول علم / ۳۱
علی عباسی
- فقه (حقوق اسلامی) و پیشرفت / ۳۲
ابوالقاسم علیدوست
- انقلاب اسلامی و پیشرفت در حوزه سیاست / ۳۴
مصطفی ملکوتیان
- چشم‌اندازی به الگوی پیشرفت / ۳۵
علی اکبر موسوی موحدی
- دستگاه‌واره الگوی پیشرفت؛ دینی یا فلسفی؟ انسجامی یا تألیفی؟ / ۳۶
سیدمحمد مهدی میرباقری

مبانی جهان‌شناختی پیشرفت در حوزه اقتصاد / ۳۷

سیدحسین میرمعزی

● محور اول: مفاهیم و مبانی عمومی پیشرفت -----

مدل فراتحلیلی راهبردی و الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت / ۴۰

سیدمهدی آقاپور

اندیشه‌دین‌شناخت پیشرفت، اندیشه و لایتمند مدیریت تغییر / ۴۲

احمد آکوچکیان

از نقشه جامع اندیشه و دانش دین‌شناختی پیشرفت، رهسپار نظریه جمهوری اسلامی و ولایت فقه / ۴۴

احمد آکوچکیان، زهرا صفری

رشد اقتصادی و الگوی ذهنی انتظارات مصرفی / ۴۵

محمدعلی اسماعیل‌زاده اصل

عبور از مرحله‌ی دولت‌سالاری، لازمه الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت / ۴۶

محمدعلی ترابی

مبانی کلامی و عرصه‌های پیشرفت / ۴۷

قاسم ترخان

نظریه راهنما یا هندسه نیازهای صادق یا نقطه آغاز طراحی الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت / ۴۸

سلیمان خاکبان

تأملی بر مبانی نظریه پردازی غرب و الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت و ضرورت آن در حوزه رهبری سازمانی / ۴۹

عبدالحسین خسروپناه، عباداله بانشی

روندهای غالب در مطالعات توسعه و الزامات طراحی الگوی اسلامی ایران پیشرفت / ۵۰

عبدالرسول دیوسالار

شناخت مبانی فرهنگی اجتماعی ایران در تدوین الگوی ایرانی-اسلامی پیشرفت / ۵۱

جلال راعی

مبانی انسان‌شناسی و حیاتی نظریه پیشرفت با رویکردی عرفانی / ۵۲

محمدجواد رودگر

جامعه مطلوب در الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت / ۵۳

مصطفی سلیمی فر، سیدمحمد موسی مطلبی

گستره دین و الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت / ۵۴

حمیدرضا شاکرین

تمدن اسلامی ایرانی در بستر الگوی بومی پیشرفت؛ بایسته‌های احیاء و عملیاتی‌سازی / ۵۵

محمودرضا صنمزاده

دانشگاه حکمت‌بنیان و قلب الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت / ۵۶

مهدی فاتح‌راد، محمدحسین نقوی

مبانی کلامی پیشرفت / ۵۷

محمدحسن قدردان قراملکی

سرمایه سازمانی؛ رویکردی نوین در مدیریت اسلامی با تأکید بر تعالیم قرآن کریم / ۵۸

حسین محمدی

نگرشی تازه به نظریه توسعه: خودسازمانیابی توسعه (گذار از نظریات نوسازی و وابستگی به نظریه آشوب و خودسازماندهی) / ۹۵

سیدولی موسوی نژاد، حمدالله اکوانی

معرفت‌شناسی توسعه در سه دوره پیشامدرن، مدرن و پسامدرن / ۶۰

آمنه میرخوشخو، محمدتقی قزلسفلی

● محور دوم: پیشرفت و حوزه‌های معرفتی جهان اسلام

الزامات الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت در بر تو قواعد فقهی اقتصادی / ۶۲

قربانعلی دری نجف‌آبادی، هادی غفاری، علی یونسی

ارائه الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت با تکیه بر آیات و روایات / ۶۳

امیرحمزه سالارزائی، سمیه اکبری

الگوی پیشرفت و تعالی علوی (مفاهیم، مبانی و ارکان پیشرفت در پر تورهنمودهای امام علی علیه‌السلام) / ۶۴

علی اصغر سعداآبادی، محمدسعید تسلیمی، علی اصغر پورعزت

● محور سوم: اصول و ارکان پیشرفت

تحلیل تطبیقی نابرابری اجتماعی در نظریات جامعه‌شناختی غرب و نظریه اسلام / ۶۶

محسن صادقی امینی، اکبر میرسیاه، زهرا فقیه‌ایمانی

مؤلفه‌های ایرانی - اسلامی عدالت در عصر جهانی / ۶۷

محمدتقی قزلسفلی، سمیه فرخی

● محور چهارم: اصول و مبانی پیشرفت در حوزه اجتماع

«سبک زندگی اسلامی» در افق تبیین‌شده مقام معظم رهبری / ۷۰

یعقوب آقای نوروزلو، معصومه آقای نوروزلو

نقش بلوغ اجتماعی در تدوین الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت / ۷۱

یحیی پالیزدار، مریم سعیدی‌فر، فرامرز سهرابی

بنیان‌ها و مفاهیم نظری «الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت» / ۷۲

عباس جهانبخش

از مبانی پیشرفت اجتماع، مدارا از منظر سیره علوی / ۷۳

جمیله حسین‌پور

طراحی سیستم الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت: یک رویکرد سیستمی نرم / ۷۴

پیام حنفی‌زاده، محمد محرابیون محمدی

جایگاه اشتغال زنان در الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت / ۷۵

پروین حیدری شیخ طبقی

توسعه سیاسی و سرمایه اجتماعی با رویکردی بر الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت / ۷۶

جلال خرم، علیرضا مسیبی

جایگاه منافع محرومین و ضرورت تأکید بر آن در طراحی و تدوین الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت (در چهارچوب دیدگاه‌های مقام معظم رهبری) / ۷۴

عمار خسروجردی

الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت: هویت دانشجویان و الزامات آن / ۷۸

حسین خوشبخت، راحیل خوشبخت

اصول و مبانی پیشرفت در حوزه سلامت: پرستاری حکیمانه، نظریه‌ای در پرستاری بر اساس متون اسلامی / ۷۹
اکرم‌السادات سادات حسینی، عبدالحسین خسروپناه، فاطمه الحانی، عبدالکریم بهجت‌پور

تیبیین کارکردهای امنیتی زکات در بین گندمکاران استان فارس / ۸۰

منصور شاهولی، پروین خلیق‌زاده

عوامل و موانع پیشرفت در کلام امام حسین (علیه‌السلام) / ۸۱

محمدجعفر صادق پور، سلمان بابایی گویاری

انقلاب اسلامی، سبک زندگی اسلامی و تحکیم بنیاد خانواده / ۸۲

سیده فریناز صارم‌نژاد نمینی

تدوین اصول اسلامی پیشرفت در نهادهای دینی: مطالعه موردی مسجد / ۸۳

رسول عباسی

منشور پروژه طراحی الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت / ۸۴

سیدرضا فاطمی امین

بررسی میزان انطباق سبک‌های مدیریت با ویژگی‌های مدیران در نهج‌البلاغه و معرفی سبک‌های

مدیریت برتر / ۸۵

مصطفی فتح‌اله بیاتی، محسن فتح‌اله بیاتی، مهدی خواجه‌زاده دزفولی

بررسی مؤلفه‌های سبک زندگی دینی در بهبود روابط اجتماعی با رویکردی بر آیات و روایات / ۸۶

سهراب مروتی، نرگس شکرپیگی

ترویج فرهنگ پویایی و بالندگی عامل حیاتی در توسعه کشور / ۸۷

علی منصور، فیروزه حاج‌علی‌اکبری

ضرورت توجه به سنت‌های الهی در تهیه طرح‌های عمرانی و توسعه‌ای / ۸۸

سیدابوالفضل میرقاسمی

● محور پنجم: اصول و مبانی پیشرفت در حوزه سیاست

تدوین اصول و مبانی اسلامی برنامهریزی شهری و منطقه‌ای بر اساس مبانی مکتب فلسفی اصفهان با

رویکرد پیشرفت و کاربردگرایی با توجه به شرایط موجود کشور / ۹۰

مهدی جمالی‌نژاد، سیدمحمد رضا طلاکش

خونش اخلاقی امنیت در بستر الگوی پیشرفت بومی: مطالعه ملزومات اجرایی شدن با رویکردی بر قانون

اساسی جمهوری اسلامی ایران / ۹۱

سیدمحمدجوادقربی

ثبات اقتصادی و توسعه پایدار در نظام مالی اسلامی / ۹۲

مریم مقدس بیات

نسبت‌شناسی توسعه و تعالی با مفهوم پیشرفت / ۹۳

ابراهیم نوروزی

هندسه طراحی الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت دفاعی / ۹۴
سعید و کیلی

● محور ششم: اصول و مبانی پیشرفت در حوزه اقتصاد

- نقش اقتصاد تعاونی در الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت / ۹۶
ناصر آسیابانی، علیرضا کرباسی
- فتوت اصنافی الگوی اسلامی ایرانی کسب و کار / ۹۷
عبدالرسول احمدیان، مهرداد آقاشریفیان اصفهانی
- مطالعه تطبیقی میان برخی از الگوهای توسعه متعارف در خصوص دو مفهوم شاخص‌های تعامل مناسب (کارآمدی، هماهنگی و تداوم) و بردارهای تعاملاتی / ۹۸
وحید ارشدی
- سکونت، مالکیت و عدالت شهری در الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت / ۹۹
عباس جهانپخش
- الگوی‌بری و پیشرفت طراحی معماری مسکن معاصر با بهره‌گیری از نمود تجلی سنت‌های حسنه پیامبر اسلام حضرت محمد (صلی الله علیه و آله) در ساختار فضایی خانه‌های سنتی ایران / ۱۰۰
حسن ستاری ساربانقلی، محمدباقر ولیزاده اوغانی
- تبیین پارادایم نظام متعالیه نوآوری برای تحقق پایداری / ۱۰۱
منصور شاهولی
- الگوی بومی توسعه نوآوری مبتنی بر اندیشه‌های مقام معظم رهبری بر اساس روش نظریه‌پردازی داده‌بنیاد / ۱۰۲
علیرضا صادقی
- فساد اقتصادی و راهکارهای مبارزه با آن در اسلام و رابطه آن با رشد اقتصادی / ۱۰۳
نقیسه صالح نیا، محمدرضا لطیفی
- اهمیت بخش کشاورزی، منابع طبیعی و محیط زیست و چالش‌های پیش روی الگوی پیشرفت اسلامی - ایرانی / ۱۰۴
مصطفی کریم‌زاده، نوید پایدارمنش، علی طالب‌زاده بردسیری
- اقتصاد مقاومتی، الگوی ایرانی - اسلامی توسعه اقتصادی / ۱۰۵
یوسف محمدزاده، علی صابری
- سرمايه اجتماعی و برخی شاخص‌های مهم آن در قرآن کریم / ۱۰۶
حسین محمدی
- اثر بخشی آداب کار در فرهنگ اسلام بر بهداشت روان / ۱۰۷
فریدون یزدانی، سیف‌الله آزادی

● محور هفتم: اصول و مبانی پیشرفت در حوزه فرهنگ

- نقش تمدن‌سازی ایرانی در الگوی پیشرفت و جنبش نرم‌افزاری / ۱۱۰
سیدعلی رضا حجازی
- چالش بین فرهنگ مذهب و فرهنگ توسعه، نسبت به «اسلامیت فرهنگ پیشرفت» و بررسی فلسفه و نظریه‌های فرهنگی در سطح روش‌شناختی / ۱۱۱
احمد زیبایی‌نژاد

- نسبت دین، فرهنگ و تربیت دینی / ۱۱۲
بایک شمشیری
- سلامت ارتباط و سلامت خانواده / ۱۱۳
سیدمحسن فاطمی
- پیرامون چیستی فقه فرهنگ و جایگاه آن در الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت / ۱۱۴
مصطفی فتح‌اله بیاتی
- بایسته‌های فرهنگی پیشرفت؛ بررسی الزامات فرهنگی در الگوی اسلامی-ایرانی پیشرفت / ۱۱۵
سیدمحمدجواد قربی
- جایگاه اخلاق در پیشرفت حوزه فرهنگ / ۱۱۶
محمود متوسل آرائی
- هویت‌یابی و کارکردشناسی نظام اخلاقی اسلام / ۱۱۷
مسلم محمدی
- اسلام و اهمیت تعهد و وجدان کاری در بین شهروندان جامعه اسلامی / ۱۱۸
ستاره موسوی، منیره سهرابی، محمدرضا نیلی
- ضرورت استراتژی مدیریت فرهنگی در الگوی اسلامی-ایرانی پیشرفت / ۱۱۹
محمود نظرنیا
- الگوی ایرانی اسلامی خانواده، اخلاق محور است / ۱۲۰
شکوه نوایی‌نژاد
- آسیب‌شناسی مدیریت اجرایی کلان و مهندسی فرهنگی کشور با ارائه راهبردهای اصلاحی / ۱۲۱
منصوره وطنی

● نمایه

نمایه نام مقالات / ۱۲۴

نمایه نام نویسندگان / ۱۲۷

باسمه تعالی

کمتر از دو سال از تأسیس مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت به ابتکار رهبر فرزانه انقلاب اسلامی می‌گذرد. طی این مدت، مرکز توفیق داشته است که به همت استادان و دانشمندان حوزه و دانشگاه و صاحب‌نظران پرتجربه و نیروی جوان و فکور کشور در جهت تحقیق و تدوین و گفتمان‌پردازی الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت گام بردارد. کنفرانس‌های کاری الگو، یکی از این گام‌ها است. اولین کنفرانس الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت با موضوع نقشه راه تهیه و طراحی الگو در اردیبهشت‌ماه سال گذشته برگزار شد و در کنار بیش از ده برنامه دیگر که با تلاش فکری حدود یک هزار تن از استادان و صاحب‌نظران انجام شد، به تعیین فرآیند و نقشه راه تهیه الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت منتهی گردید.

دومین کنفرانس به تهیه و تدوین مفاهیم، مبانی و ارکان الگوی پیشرفت، اختصاص یافته است. این امر ابتدا به ساکن آغاز نشده است. متفکران اسلامی به ویژه در نیم قرن اخیر تلاش‌های ارزشمندی در تشریح مفاهیم اسلامی انجام داده‌اند که در تهیه و تدوین الگوی پیشرفت باید به عنوان عناصر و مواد لازم مورد استفاده قرار گیرد. البته نوآوری در مفهوم‌سازی و تبیین منظومه مفاهیم مرتبط و نظریه‌پردازی درباره موضوع پیشرفت ضروری است.

تعیین مبانی الگو به عنوان سنگ زیرین برای بنای رفیع تمدن پیشرفته اسلامی نیز از اهمیت بسیار برخوردار است. نوآوری اصلی الگو نسبت به نظریه‌ها و مدل‌های توسعه متعارف، عمدتاً در همین مبانی نهفته است و گرنه در بنای الگو، دستاوردهای بشری مورد نیاز و استفاده خواهد بود. مبانی الگو اسلامیت آن را مسجل می‌سازد، انسجام درونی الگو را تضمین می‌نماید و نحوه استفاده از دستاوردهای دیگران و جایگاه آن را در الگو تعیین می‌کند.

در مباحث مقدماتی الگو، مقولات فکر، علم و معنویت به عنوان ارکان الگو پیشنهاد شده است که خود بر مبانی ارزشی و معرفتی الگو استوار می‌شوند. این ارکان نیازمند شرح و بسط و نقد است که ان شاء الله در جریان ارائه مقالات و مباحث کنفرانس دوم انجام خواهد شد.

امید است دومین کنفرانس الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، ضمن تعریف شفاف و متمایز مفاهیم بنیادین الگو، مبانی و ارکان الگو را با نگاهی کل‌نگر و در مجموعه‌ای منسجم تبیین کند. این امر نیاز به شجاعتی دارد که از تسلط بر معارف دینی و دستاوردهای فکری و برخوردار از ملکه اجتهاد در این مباحث ناشی می‌شود و خوشبختانه این تسلط و شجاعت در متفکران شرکت‌کننده در کنفرانس کمیاب نیست.

صادق واعظزاده

رئیس شورای عالی و رئیس

مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت

سخنرانان مدعو

دومین کنفرانس الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت

حجت الاسلام دکتر احمد احمدی

استاد دانشگاه تهران

دکتر غلامعلی افروز

استاد دانشگاه تهران

آیت الله علیرضا اعرافی

رئیس جامعه المصطفی العالمیه

دکتر غلامرضا اعوانی

استاد دانشگاه شهید بهشتی

حجت الاسلام دکتر حمید پارسانیا

دانشیار دانشگاه باقر العلوم

دکتر غلامرضا جمشید یها

دانشیار دانشگاه تهران

حجت الاسلام عبدالحسین خسرو پناه
رئیس پژوهشگاه حکمت و فلسفه اسلامی

دکتر رضا داوری اردکانی
استاد دانشگاه تهران

دکتر جلال درخشه
دانشیار دانشگاه امام صادق علیه السلام

دکتر محمد رجبی
مشاور علمی سازمان اسناد و کتابخانه ملی

حجت الاسلام دکتر محمدعلی رضایی اصفهانی
دانشیار جامعه المصطفی العالمیه

دکتر حسن سبحانی
استاد دانشگاه تهران

حجت الاسلام علی اکبر صادقی رشاد
استاد درس خارج حوزه علمیه تهران

دکتر جواد صالحی
استاد دانشکده برق، دانشگاه صنعتی شریف

دکتر مهدی طالب
استاد دانشگاه تهران

حجت الاسلام دکتر علی عباسی
استاد یار جامعه المصطفی العالمیه

حجت الاسلام ابوالقاسم علی دوست
استاد درس خارج حوزه علمیه قم

دکتر مصطفی ملکوتیان
دانشیار دانشگاه تهران

دکتر علی اکبر موسوی موحدی
استاد دانشگاه تهران

حجت الاسلام دکتر سید محمد مهدی میر باقری
رئیس فرهنگستان علوم اسلامی قم

حجت الاسلام دکتر سید حسین میر معزی
دانشیار پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی

اعضای کمیته علمی

دومین کنفرانس الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت

- دکتر رضا داوری اردکانی (رئیس کمیته علمی، استاد دانشگاه تهران)
- دکتر هادی اکبرزاده (دبیر کنفرانس، استاد دانشگاه صنعتی اصفهان)
- حجت الاسلام دکتر احمد احمدی (استاد دانشگاه تهران)
- دکتر غلامعلی افروز (استاد دانشگاه تهران)
- دکتر غلامرضا اعوانی (استاد دانشگاه شهید بهشتی)
- دکتر مصطفی ایزدی (استادیار دانشگاه دفاع ملی)
- حجت الاسلام دکتر حمید پارسانیا (دانشیار دانشگاه باقرالعلوم)
- دکتر محمد حسین پناهی (استاد دانشگاه علامه طباطبائی)
- دکتر سعید جبل عاملی (دانشیار دانشگاه علم و صنعت)
- دکتر غلامرضا جمشیدیها (دانشیار دانشگاه تهران)
- دکتر سید منصور خلیلی عراقی (استاد دانشگاه تهران)
- دکتر مسعود درخشان (دانشیار دانشگاه علامه طباطبائی)
- دکتر محمد رجبی (مشاور علمی سازمان اسناد و کتابخانه ملی)
- حجت الاسلام والمسلمین علی اکبر رشاد (استاد درس خارج حوزه علمیه تهران)
- دکتر مهدی طالب (استاد دانشگاه تهران)
- حجت الاسلام والمسلمین ابوالقاسم علیدوست (استاد درس خارج حوزه علمیه قم)
- دکتر علی نقی مشایخی (استاد دانشگاه صنعتی شریف)
- حجت الاسلام دکتر سید حسین میرمعزی (دانشیار پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی)
- حجت الاسلام دکتر احمد واعظی (دانشیار دانشگاه باقرالعلوم)

اعضای کمیته اجرایی

دومین کنفرانس الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت

● کمیته علمی

دبیر: دکتر سید مهدی فخرایی
همکاران: محمد جواد آذین فر، غلامعلی فرامرزی، یعقوب زارعی

● انتشارات علمی

مسئول: دکتر محمد جواد یزدان پناه
همکاران: دکتر رسول عباسی، سید محمد رضا سیدی

● ارتباطات و تبلیغات

مسئول: علی متقیان
همکار: احسان عباسی

● وبگاه

مسئول: نجف الهیاری فرد
همکار: محمد جعفری

● پشتیبانی اجرایی

مسئول: محمد رضا رضائیا
همکاران: سیروس قنادی، مصطفی نوری گلپایگانی

● کمیته اجرایی

دبیر: دکتر حمیدرضا فرهمند
همکاران: سید کریم مصطفایی، همت ایمانی

برنامه دومین کنفرانس الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت؛ ۱۸ و ۱۹ اردیبهشت ۱۳۹۲

چهارشنبه (صبح) ۱۳۹۲/۰۲/۱۸		روز
مشروح پدیروش		عنوان
	زمان	نشست افتتاحیه
	۸:۳۰ - ۸:۴۰	
سرود جمهوری اسلامی ایران تلاوت قرآن کریم اعلام برنامه	۸:۴۵ - ۸:۴۵ ۸:۴۵ - ۸:۴۵ ۸:۴۵ - ۸:۴۵	
گزارش دبیر کنفرانس، دکتر هادی اکبرزاده	۸:۵۰ - ۹:۰۰	
عنوان: « علم و پیشرفت »	۹:۰۰ - ۹:۳۰	۸:۳۰ - ۱۰:۳۰
عنوان: « پیشرفت و اخلاق »	۹:۳۰ - ۱۰:۰۰	
عنوان: « مبانی فرهنگ الگوی پیشرفت »	۱۰:۰۰ - ۱۰:۳۰	
عنوان: « مبانی فرهنگ الگوی پیشرفت »	۱۰:۳۰ - ۱۱:۰۰	
پدیرایش		
۲ سالن	۱ سالن اصلی	
اصول و مبانی پیشرفت در حوزه اقتصاد- ۱	اصول و ارکان پیشرفت	نشست موضوعی
سخنران مدعو:	سخنران مدعو:	
حجت‌الاسلام دکتر سیدحسین میرعزیزی (مبانی جهان‌شأنی پیشرفت در حوزه اقتصاد)	حجت‌الاسلام دکتر حمید یارسانیا (روش شناسی نظریه‌های پیشرفت)	حجت‌الاسلام دکتر احمد احمدی (اخلاقی و تربیت براساس محبت)
ارائه مقالات	آیت... علیرضا اعرافی (انجمن‌ها تمدن ساز)	
ارائه مقالات	ارائه مقالات	
ارائه پوستر	ارائه پوستر	۱۲:۳۰ - ۱۴:۳۰
ناهار - تاهار	ناهار - تاهار	۱۳:۰۰ - ۱۴:۳۰

روز		چهارشنبه (عصر) ۱۳۹۲/۰۲/۱۸	
عنوان	زمان	عنوان	زمان
مشریح			
۲. سنان	۱. سنان	اصول و مبانی پیشرفت در حوزه اقتصاد-۲	مفاهیم و مبانی عمومی پیشرفت - ۲
سخت‌نژاد مدعو:	سخت‌نژاد مدعو:	دکتر حسن سبحانی (چشم‌اندازی بر بیان‌های قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران)	سخت‌نژاد مدعو:
اصول و مبانی پیشرفت در حوزه فرهنگ	اصول و مبانی پیشرفت در حوزه فرهنگ	دکتر علی‌اکبر موسوی مودعی (چشم‌اندازی به الگوی پیشرفت)	اصول و ارکان پیشرفت (علم)
سخت‌نژاد مدعو:	سخت‌نژاد مدعو:	دکتر غلامرضا جعفری (نقد الگوی حکمی - اجتهادی در پیشرفت اسلامی)	سخت‌نژاد مدعو:
دکتر غلامرضا جعفریها (نظریه برات و تمدن)	دکتر غلامرضا افروز (خانواده همه در خانواده همه برای خانواده)	دکتر غلامرضا جعفری (مفاهیم و مبانی عمومی پیشرفت)	حجت‌الاسلام دکتر علی عباسی (گذری بر مفاهیم و مسائل بنیادین حوزه علم)
ارائه مقالات	ارائه مقالات	ارائه مقالات	حجت‌الاسلام دکتر محمدعلی رضایی اصفهانی (دانش جامع‌نگر قرآنی)
پذیرایی			
اصول و مبانی پیشرفت در حوزه اجتماع	اصول و مبانی پیشرفت در حوزه فرهنگ	دکتر غلامرضا جعفریها (نظریه برات و تمدن)	دکتر غلامرضا اعوانی (اندر چیستی و مبانی الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت)
سخت‌نژاد مدعو:	سخت‌نژاد مدعو:	ارائه مقالات	حجت‌الاسلام والمسلمین ابوالقاسم علی‌دوست (حقوق اسلامی و پیشرفت)
دکتر غلامرضا جعفریها (نظریه برات و تمدن)	دکتر غلامرضا افروز (خانواده همه در خانواده همه برای خانواده)	ارائه مقالات	ارائه مقالات
ارائه مقالات	ارائه مقالات	ارائه مقالات	ارائه مقالات
۱۶:۳۰ - ۱۷:۰۰		۱۶:۳۰ - ۱۷:۰۰	
نشست موضوعی		نشست موضوعی	

روز	پنجشنبه ۱۳۹۲/۰۲/۱۹			عنوان	زمان
مشروح	۲ سالن	۱ سالن اصلی	اصول و مبانی پیشرفت در حوزه سیاست		
	تیین نقشه راه الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت سخنرانان مدعو:	سخنران مدعو:	اصول و مبانی پیشرفت در حوزه اجتماع		
	حجت‌الاسلام دکتر سیدحسین میرعمری (فلسفه و ضرورت نقشه راه) مهندس حمید چیت‌چیان (فرایند تهیه نقشه راه) دکتر محمدسعید جبل عالی (تشریح نقشه راه)	سخنران مدعو:	دکتر مهدی طالب (مبانی پیشرفت در حوزه اجتماع) ارائه مقالات	دکتر مصطفی ملکوتیان (انقلاب اسلامی و پیشرفت در حوزه سیاست) دکتر جلال بر خشته (ازامات سیاسی الگوی اسلامی پیشرفته) دکتر محمد رحیمی (مبانی قرآنی سیاست خارجه نظام اسلامی) ارائه مقالات	
		بدیناری			۱۰:۳۰ - ۱۱:۰۰
			مبانی فرهنگی، اخلاقی و معنوی پیشرفت حجت‌الاسلام و المسلمین محسن قمی، حجت‌الاسلام دکتر احمد احمدی، دکتر محمدحسین بناهی، حجت‌الاسلام دکتر علی ذوقلم		۱۱:۰۰ - ۱۳:۰۰
		نماز و ناهار			۱۳:۰۰ - ۱۴:۰۰

سخنرانان مدعو

اخلاق و تربیت بر اساس محبت

احمد احمدی^۱

چکیده

ما در این سسی و چند سال پس از پیروزی انقلاب - به ویژه در دانشگاه‌ها و مراکز آموزشی - کوشیده‌ایم تا دین و اخلاق و حتی تربیت را بیشتر بر پایه استدلال و عقلانیت، استوار و عرضه کنیم. اگرچه تاکنون نتایج خوبی داشته اما نتیجه‌ای را که فراخور این انقلاب باشد به بار نیاورده است و باید آسیب‌شناسی کنیم. یکی از آسیب‌های چشمگیر، این است که ما نقش تربیتی اخلاقی آمیخته با محبت را سست و سبک گرفته و آن را تنها در قالب دو واحد درسی در کتابی عرضه کرده‌ایم؛ آن هم غالباً به استنادی استادان جوانی که بسیاری از آنها، خود، نیاز به دیدن استاد و مرتبی دارند. خواندن کتاب‌های اخلاقی، کار آسانی است و فرد می‌تواند شمار فراوانی از آنها را خود بخواند و حتی از بر کند، اما چنین کسی، اخلاقی نمی‌شود. برای تربیت افراد به تربیت اخلاقی کار آمد باید نخست، خود آنها تحت تربیت صاحب‌نفسی قرار گیرند که فضائل اخلاقی در سرتاسر وجود وی رسوخ یافته و با آن سرشته شده باشد و او بیشتر با رفتار و کمی هم با گفتار خودش، آنها را خرد خرد و اندک اندک بسازد؛ آنچنان که پیران و مرشدان تصوف و عرفان راستین، سالکان را می‌ساختند. نمونه بارز اینها ملا حسینقلی همدانی، سیداحمد کربلایی، سیدعلی قاضی، علامه طباطبایی، برادرشان، مرحوم امام، بهجت، شیخ محمدتقی آملی، حاج شیخ مجتبی تهرانی، خوشوقت، نجابت و ... است. باید هر کسی که در خود زمینه‌ای می‌یابد، چنین بساطی بگستراند و در حد توان و امکانات خویش، کسانی را در کف تربیت خویش با رتبه‌بندی آنها بپذیرد و اینان پس از تربیت یافتن خود به تربیت اخلاقی دیگران بپردازند.

بنیاد این تربیت، علاوه بر استفاده از کتب و شیوه تربیتی مربیان راستین اخلاق باید بیشتر، محبت باشد تا هر چه در جان راه می‌یابد با چاشنی محبت باشد.

در تدریس درس معارف در دانشگاه‌ها هم باید آسیب‌شناسی و تجدید نظر اساسی به عمل آید و استادان این درس بیشتر از آب‌خور محبت استفاده کنند تا از شیوه‌های کلامی و فلسفی! و اساساً ما در ساختن فرهنگمان باید از ابزار محبت بیش از گذشته استفاده کنیم. البته هر گونه تحولی، بی‌گمان، وابسته به هماهنگی و کارایی و کارسازی مقامات فرادست به ویژه بخش اجرایی است و گر نه هیچ تلاشی بار و بر نخواهد داد.

۱. استاد دانشگاه تهران

خانواده؛ همه در خانواده، همه برای خانواده

غلامعلی افروز^۱

چکیده

خانواده، نهاد فطری، طبیعی، بی‌بدیل و جاودانه بشری است. خانواده، اولین، مهم‌ترین و پربرکت‌ترین نهاد اجتماعی در تاریخ فرهنگ و زندگی انسان است. خانواده، مطلوب‌ترین بستر شکوفایی وجود و تبلور ارزش‌های اخلاقی است.

خانواده، گلستان دل‌آرامی، حلقه پیوند نسل‌ها و پل انتقال فرهنگ و ارزش‌ها است. خانواده، ماندگارترین مدرسه یادگیری‌های پایدار است. خانواده، بستر همه زیبایی‌ها، جاذبه‌ها، دل‌آرامی‌ها، حُسن تأمین نیازهای عاطفی و روانی و تجربه همه ارزش‌های اخلاقی و جلوه‌های محبت و ایثار و فداکاری است. خانواده، ترسیم‌گر افق و چشم‌انداز فردای جامعه و چگونگی حاکمیت ارزش‌های فرهنگی و اخلاقی است. خانواده، اثربخش‌ترین بستر در سلامت و تعالی جوامع بشری است.

در گستره حیات پویای انسان‌ها بر فراز عصرها و نسل‌ها، خانواده، اصل است و بس؛ و هر هست دیگر، مسجد و مدرسه، اداره و بازار، صدارت و وزارت، همسایه و محله، گروه و جمعیت، همه و همه، فلسفه بنایش برای کمک به شکل‌گیری مطلوب خانواده، عرضه مشاورت‌های عاقلانه و جهان‌شمول به داوطلبان ازدواج «با اندیشه انتخاب دقیق و عروسی آسان» و تلاش در جهت حُسن تأمین نیاز، دوام و استحکام خانواده است.

خانواده، کانون پرفروغ عرش‌ی است که در حقیقت، همه دیگر نهادهای فرهنگی و اجتماعی جوامع، خادمان آن‌اند. همین است که پیامبر خدا حضرت محمد -صلی الله علیه و آله- فرمودند: «محبوب‌ترین بنای هستی از نظر من، خانواده است».

بدون تردید، اصلی‌ترین شاخص میزان، مطلوبیت، مقبولیت و مشروعیت اهداف و برنامه‌های همه نهادهای فرهنگی و اجتماعی در هر جامعه‌ای، «خانواده محوری بودن» جهت و خدمات آن است. به سخن دیگر، رسالت همه نهادهای فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و خدماتی کشور، آن است که برنامه‌های اجرایی خود را با محوریت تأسیس به‌نگام، دوام، استحکام و شکوفایی کانون خانواده تدوین نماید.

اصل دهم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران نیز بر همین مهم تأکید می‌کند: «از آنجایی که خانواده، واحد بنیادی جامعه اسلامی است، همه قوانین و مقررات و برنامه‌ریزی‌های مزبور باید در جهت آسان کردن تشکیل خانواده، پاسداری از قداست آن و استواری روابط خانوادگی بر پایه حقوق و اخلاق اسلامی باشد».

۱. استاد دانشگاه تهران

نظریه دولت و تمدن

غلامرضا جمشیدیها^۱

چکیده

اگرچه مفهوم پیشرفت در قرون جدید بیشتر خود را در ادبیات اجتماعی نشان داده است ولی مطالعه تحولات تاریخی جوامع، نشان‌دهنده این واقعیت اساسی است که توسعه شهرها، بازرگانی، صنعت و در نهایت تولید دانش و به عبارتی پیشرفت، مخصوص و محدود به یک منطقه جغرافیایی نبوده و نیست. رخداد این پدیده زمانی نزد ایرانیان بوده، زمانی دیگر نزد یونانی‌ها، زمانی بعد در بغداد و مصر و شمال آفریقا و امروزه، پدیده پیشرفت، خود را در مغرب زمین نشان می‌دهد. متفکران جدید غرب در حوزه‌های مختلف به خصوص جامعه‌شناسی تلاش کرده‌اند که پدیده پیشرفت را تبیین و دلایل آن را جست‌وجو کنند و توضیح دهند. وجه مشترک همه تئوری‌هایی که تا کنون مطرح شده است توجه بیش از حد و یک جانبه به غرب و عدم توجه و حذف تحولاتی است که در مشرق زمین اتفاق افتاده است.

برای خروج از این بن‌بست، ارائه نظریه‌ای که بتواند دستاوردهای همه ابناء بشر، چه در شرق و چه در غرب را مورد توجه قرار دهد شایسته و بایسته است. تئوری دولت و تمدن پاسخی است به این سؤال طبیعی، منطقی و فطری.

تئوری دولت و تمدن بر نظریه انسان‌شناسی فطرت، مبتنی است و از بین عوامل اجتماعی، عوامل سیاسی را در صحنه اجتماعی مقدم می‌دارد. البته این بدان معنی نیست که به عوامل دیگر توجه نمی‌کند، بلکه عوامل دیگر هم در مراحل یا مرتبه بعدی قرار می‌گیرند.

۱. دانشیار دانشگاه تهران

نقش الگوی حکمی-اجتهادی در پیشرفت اسلامی

عبدالحسین خسروپناه^۱

چکیده

الگوی حکمی-اجتهادی، یکی از دیدگاه‌های اسلامی‌سازی علوم انسانی است که از پرتو حکمت خودی (حکمت نوین اسلامی) به فلسفه‌های مضاف به امور راه پیدا می‌کند و مبانی حکمی علوم انسانی را به ویژه در توصیف انسان مطلوب و نقش آن در توصیف انسان تحقق یافته و تغییر آن به انسان مطلوب تبیین کرده است. روش اجتهادی نیز در هر سه ساحت علوم انسانی نقش آفرین است. مقوله پیشرفت و توسعه نیز به سه ساحت پیشرفت محقق و تغییر آن به پیشرفت مطلوب نظر دارد و الگوی حکمی-اجتهادی می‌تواند برای هر سه ساحت پیشرفت با رویکرد اسلامی، روش مناسبی باشد.

واژگان کلیدی: پیشرفت اسلامی، حکمت اسلامی، روش اجتهادی

۱. رئیس پژوهشگاه حکمت و فلسفه اسلامی

پیشرفت و اخلاق

رضا داوری اردکانی^۱

چکیده

پیشرفت، در ظاهر، مفهومی اخلاقی است و ما که بیشتر به مفاهیم و کمتر به معانی توجه داریم طبیعی است که شأن اخلاقی پیشرفت را از نظر دور نکنیم؛ زیرا مفهوم پیشرفت، متضمن ارزش و امری خواستنی است اما وقتی تصور و فکر پیشرفت تاریخی عنوان شد بنیان گذاران جهان جدید به عهده گرفتن طی راه آن را وظیفه‌ای اخلاقی تلقی نمی‌کردند؛ بلکه آن را امری کمابیش ضروری و قهری می‌دیدند. البته پیشرفت در جهان و تاریخ، هم از آن جهت که متضمن بهبود و کمال علم و زندگی بود شأن اخلاقی داشت. نکته‌ای که کمتر به آن توجه می‌شود و شاید توجه به آن چندان مطلوب نباشد این است که با پیش آمدن فکر پیشرفت، اخلاق به امری تاریخی که کمال آن باید در آینده متحقق شود و اگر هم نمی‌شد چندان اهمیت نداشت تحویل شد؛ مهم این بود که علم و فناوری پیشرفت کند. در نظر فیلسوفان پوزیتیویست و حتی در نظر مارکس و مارکسیست‌ها، تاریخ، تاریخ پیشرفت قهری بود؛ پیدا است که پیشرفت قهری و ضروری تاریخ، ضرورتاً ربطی به کمال اخلاقی که مسبوق به آزادی است ندارد. فی‌المثل وقتی ارنست رنان، کتاب آینده علم را نوشت رولان نویسنده فرانسوی که هنوز جوان بود به ملاقات او رفت و پرسید با صورتی که از آینده علم تصویر کرده‌اید معلوم نیست که بر سر آرزوها و تعلق‌های اخلاقی و دینی و معنوی مردمان چه می‌آید؛ ارنست رنان جواب داده بود احساسات و آرزوهای بشر به درک! علم باید پیشرفت کند. آنچه گفته شد با تصور و تعلق شایع درباره علم و پیشرفت تفاوت دارد. بر حسب این تلقی، علم و پیشرفت برای ما و در اختیار ماست و این ما هستیم که راه آن را اختیار می‌کنیم و می‌پیماییم و عجب آنکه این معنی در پوزیتیویسم و حتی در مارکسیسم - که ضرورت پیشرفت اثبات می‌شود - انکار نمی‌شود؛ گویی دو قول متضاد در کنار هم قرار گرفته است؛ اما به هر حال در این حوزه‌های فکری اولاً آدمی نمی‌تواند پیشرفت را نخواهد و ثانیاً نمی‌تواند راه پیشرفت را با انتخاب خود معین کند؛ زیرا این پیشرفت در سیر قهری تاریخ، معین و مقرر می‌شود؛ پس اینکه گفته شد بشر، خود، راه را اختیار می‌کند و می‌پوید معنایش در بهترین صورت (مثلاً در مارکسیسم) این است که آدمیان، اقتضای سیر تاریخ و صورت‌های جمالی آینده را درک می‌کنند و گام در راه آینده می‌گذارند و برای ساختن تاریخ اهتمام می‌کنند؛ یعنی اختیار آنان، مقارن با درک زمان و احساس نیاز و پیروی از مسیر قهری تاریخ است. در حقیقت، پیشرفت، امری قهری است که در آن، هم نیازهای هر روزی زندگی تأمین می‌شود و هم رضایت اخلاقی فراهم می‌آید؛ ولی در این صورت، اخلاقی بودن پیشرفت، صرف ظاهر است. آیا می‌توان صورتی از پیشرفت را تصور و طرح کرد (مرادم توهم و تخیل نیست که در امکانش تردید نمی‌توان

۱ استاد دانشگاه تهران

کرد) که در آن پیشرفت علمی-اجتماعی-اقتصادی با حفظ آزادی اخلاقی (که ظاهراً آرزوی کانت بود) قرین باشد؟ در جهانی که رفاه و برخورداری و مصرف هر چه بیشتر و آسان تر، در عداد اولین ارزش‌های زندگی آدمی است، روگرداندن از اندیشه پیشرفت و توسعه - اگر محال نباشد - بسیار دشوار است و حتی شاید دور از تدبیر و خرد عملی باشد؛ اما جمهوری اسلامی نیامده است که صرفاً در راه توسعه اقتصادی-اجتماعی با دیگر کشورها رقابت کند بلکه می‌خواهد به صورتی از توسعه و پیشرفت برسد که در آن میان روح و جسم و آزادی و ضرورت، معنی و مفهوم و اخلاق و تمتع تعادلی وجود داشته باشد. اکنون چندین دهه است که از توسعه پایدار سخن می‌گویند. این توسعه در هیچ جا متحقق نشده و حتی کوشش قابل ذکری نیز برای تحقق آن صورت نگرفته است زیرا با غلبه اقتصاد بر سیاست و گرفتاری سیاست در امور هر روزی و ناتوانی آن از صورت‌بخشی آینده، توسعه پایدار در حد وهم و آرزوی رمانتیک باقی می‌ماند تا آنجا که شاید بتوان گفت توسعه پایدار هیچ مبنای نظری‌ای ندارد؛ بلکه عکس‌العمل در برابر بی‌تناسب بودن برنامه‌های توسعه و رشد ناموزون شئون اقتصادی و اجتماعی - به خصوص در جهان رو به توسعه - است. توسعه پایدار تقاضای موزون شدن و متناسب شدن شئون اجتماعی و اقتصادی و فرهنگی در تدوین برنامه توسعه و اجرای آن است. این، تقاضای خوب و موجهی است زیرا کشورها و مردم آن حق دارند که در نظامی متعادل و عادلانه زندگی کنند اما سودا و آرزوی نظام عدل ضرورتاً به تحقق آن نمی‌انجامد. اکنون در همه جهان این نگرانی به وجود آمده و شدت می‌گیرد که دخالت اهل علم و نظر و دانشگاه در کار اداره جهان، قوت و اثر سابق را ندارد و پیوند میان دانشگاه و جامعه، سست شده است؛ سیاستمداران هم در حل بحران‌ها فرومانده‌اند. مع هذا، به طور کلی می‌توان گفت که سیاست برای اینکه به توسعه جامع و پایدار و اخلاقی برسد باید:

۱- بر نگرانی حفظ قدرت فائق آید؛

۲- از اعتماد و مشارکت عمومی در اجرای سیاست و برنامه‌هایش بهره‌مند باشد؛

۳- با اندیشه آینده‌یاب و همت آینده‌ساز، پیشاپیش مردمی که مهبیای کار دشوار گشودن راه آینده شده‌اند گام بردارد؛

این سه شرط در عرض هم قرار ندارند؛ دو شرط اول، زمینه‌سازند و شرط سوم، عامل و کارگزار است؛ که اگر نباشد دو شرط اول هم متحقق نمی‌شود و اگر هم متحقق شود دیر نمی‌پاید؛ اما اگر شرط سوم باشد کار سیاست به صرافت طبع - و نه با تحکم و تکلف - صورت می‌گیرد و از تأیید و حمایت مردمان، برخوردار است. این اندیشه آینده‌یاب با اعتماد به دیگران، زمینه نظارت عمومی بر کارها را فراهم می‌آورد. این نظارت نباید به نظارت بر اقوال و اعمال و رسوم فردی و گروهی محدود شود بلکه بیشتر نظارت بر اجرای درست قوانین و رعایت حقوق و حرمت مردم و در حقیقت نظارت بر کار و کردار کسانی است که از امکانات عمل و قدرت بیشتر برخوردارند. این نظارت می‌تواند ضامن سلامت نظام و زندگی باشد. ما اکنون در شرایطی قرار داریم که رعایت اخلاق که حفظ مصالح کشور نیز در ذیل آن قرار می‌گیرد باید راه پیشرفت اقتصادی-اجتماعی را هموار سازد. جهان نمی‌تواند به کلی از اخلاق رو بگرداند زیرا زندگی آدمی به هر صورت که در آید تا حد یک مکانیسم تنزل نمی‌یابد.

الزامات سیاسی الگوی اسلامی-ایرانی پیشرفت جلال درخشه^۱

چکیده

بی تردید یکی از مسائل اساسی جوامع بشری در جهان جدید، توسعه و پیشرفت است؛ موضوعی که به تدریج در قرن بیستم و به ویژه در دهه‌های ۵۰ و ۶۰ میلادی به دغدغه مشترک اکثر کشورهای توسعه‌نیافته درآمد. برای پاسخگویی به این دغدغه مهم، الگوهای مختلف توسعه شکل گرفت. امروزه، ادبیات توسعه، دربرگیرنده همین الگوها، نظریه‌ها و اهدافی است که در پی توضیح چگونگی پیشرفت کشورها است. در عین حال باید تأکید کرد که هر جامعه‌ای برای رسیدن به جایگاه مناسب و کسب پیشرفت باید الگویی متناسب با شرایط و ویژگی‌ها، استعدادها، امکانات و الزامات بومی خود در عرصه‌های گوناگون طراحی و انتخاب نماید. به عبارت دیگر نمی‌توان برای وصول به هدف توسعه ملی و تاریخی صرفاً مدلی یک‌بُعدی مد نظر قرار داد زیرا چنین نوع توسعه‌ای نامتوازن و ناهمگون خواهد بود. طرح بحث الگوی ایرانی-اسلامی پیشرفت توسط مقام معظم رهبری، بیان‌کننده این مهم است که برای جامعه ایران که به دنبال تمدن‌سازی نوی اسلامی و ایرانی است، پیشرفت باید دارای ابعاد گوناگون و مطابق با نیازها و شرایط بومی باشد. از این رو در جهت ساختمان نمودن این مهم، الگویی کامل و همه‌جانبه ضروری است؛ الگویی که بر انگاره‌ها و اهداف جامعه ایرانی شکل گیرد. بدین منظور، تدوین الگوی ایرانی-اسلامی پیشرفت را باید یکی از اساسی‌ترین گام‌ها در مسیر مشخص شدن مسیر توسعه و پیشرفت در جهت تحقق آرمان‌های تاریخی ملت ایران و انقلاب اسلامی ارزیابی نمود، الگویی که باید راهنمای عملی نظام تلقی گردد. تجربه سسی و چند ساله نظام، اکنون این زمینه را فراهم آورده است تا برای تعالی و پیشرفت جامعه ایرانی الگویی بومی طراحی گردد. بدیهی است طراحی چنین الگویی مستلزم در نظر گرفتن الزامات خاصی است. بحث حاضر می‌کوشد الزامات سیاسی چنین الگویی را به صورت مختصر در دو بُعد سیاست داخلی و خارجی مورد بررسی قرار دهد.

واژگان کلیدی: الگوی اسلامی-ایرانی، پیشرفت، الزامات سیاسی

۱. دانشیار دانشگاه امام صادق (علیه السلام)

دانش جامع‌نگر قرآنی (حکمت فراگیر) محمدعلی رضایی اصفهانی^۱

چکیده

هر فرهنگ و تمدن بشری نیازمند «علم» است ولی رویکردهای آنها به علم متفاوت است. در این نوشتار نخست معانی علم در لغت، اصطلاح، قرآن و حدیث مورد بررسی قرار می‌گیرد و اقسام آن بیان می‌شود، سپس رویکردهای قرآن نسبت به علم و کارکردهای علم در قرآن روشن می‌شود، آن‌گاه توجه قرآن به علوم تجربی، عقلی، نقلی، شهودی بیان می‌گردد. سپس احکام علوم واجب، حرام، مستحب تبیین می‌شود و در ادامه اقسام فعالیت‌های میان‌رشته‌ای (موضوع میان‌رشته‌ای، روش میان‌رشته‌ای، همکاری میان‌رشته‌ای، دانش میان‌رشته‌ای) توضیح داده شده و نمونه‌های قرآنی بیان می‌شود و در پایان مؤلفه‌ها و دلایل دانش جامع‌نگر قرآنی تبیین می‌گردد و روشن می‌شود که قرآن کریم نگاهی جامع به «علم» دارد که شامل نگاه تجربی، عقلی و وحیانی می‌شود؛ که می‌توان از آن به عنوان دانش جامع‌نگر یا حکمت فراگیر یاد کرد. این نگاه قرآنی به علم پیامدهای خاص خود را دارد که در این نوشتار بیان شده است.

این نگاه قرآنی به علم بنیان اساسی تمدن اسلامی آینده است که دانش خاصی را بر اساس مبانی و اهداف قرآنی پایه‌ریزی و تحوّل اساسی در علوم به ویژه علوم انسانی فراهم می‌سازد که با رویکرد فعلی رایج در غرب نسبت به دانش متفاوت است. چرا که در تمدن جدید غرب به صورت تک بعدی به علم نگاه می‌شود. یعنی پدیده‌های طبیعی و رفتارهای انسانی فقط از زاویه تجربه مورد توجه قرار می‌گیرد.

واژگان کلیدی: قرآن، علم، دانش جامع‌نگر، حکمت، تمدن، غرب

۱. دانشیار جامعه المصطفی العالمیه و عضو اندیشکده علم مرکز الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت Rezaee@quransc.com

جست‌وجوی آمایش پیشرفت در بنیان‌های قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران حسن سبحانی^۱

چکیده

منطق رستگاری انسان‌های موحد و عامل به احکام و آموزه‌های دینی بر مبنای سنت‌هایی شکل می‌گیرد و به سامان می‌رسد که در محوریت آنها، ارجح بودن روش‌ها و راهکارهای وحیانی و یا در موارد فقدان آنها، معطوف بودن روش‌های اتخاذی به مبانی وحیانی و سنن الهی است؛ به گونه‌ای که سیورت انسان بر مبنای بینش‌ها و نگرش‌های دینی می‌تواند با ایجاد احساس خوشایند بهره‌مندی از استعدادها و امکانات الهی و به کار بستن آنها - متناسب و منطبق بر آنچه منظور نظر شارع مقدس بوده است - زندگی انسان را توأم با آرامش و استمرار منطقی و طولی این حالت را برای استحاله انسان و انتقال او به نشئه دیگری در عالمی دیگر تضمین نماید. وجود این قابلیت در انسان و دامنه فراخ و گسترده آن تا حد خلیفه‌اللهی شدن او، مبتنی بر سنت علت و معلولی و وامدار تدارک و تمهید شرایطی است که بتواند بین نقش‌آفرینی انسان از یک طرف و بالفعل کردن توان و استعداد وی از سوی دیگر، رابطه برقرار کند و تحقق رسالت وی را متأثر از مجاهده خود وی و البته ملاحظه واقعیت‌های استعدادی او، معنی‌دار و آزمون‌پذیر و در نتیجه، پاسخگو و مسئول نماید؛ لذا بروز خلاقیت‌های انسانی، نیازمند فراهم آمدن زمینه‌های مناسبی است که تا حاصل نشود استعدادی بالفعل و شکوفا نخواهد شد. این بستر مناسب را قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران با شاخص‌های سه‌گانه‌ای مشخص و با وظایف مؤکدی برای اقتصاد جمهوری اسلامی ایران که دربردارنده دولت و غیر دولت است ساماندهی نموده است؛ یعنی در عین حال که بر تأمین امکانات مساوی و متناسب و همچنین ایجاد کار برای همه افراد و بالاخره رفع نیازهای ضروری انسان جهت استمرار حرکت تکاملی او، تأکید و ضوابطی را تعیین کرده است که بر اساس آنها، اقتصاد جمهوری اسلامی، استوار و قادر خواهد شد فقر و محرومیت را ریشه‌کن و نیازهای انسان را در جریان رشد او با لحاظ آزادگی‌اش برآورد اما به طور معین، وظایفی را هم بر عهده دولت گذاشته است که بر عاملیت او در محیط اقتصادی تأکید می‌کند؛ بدین معنی که از وظایف دولت به «پی‌ریزی اقتصاد صحیح و عادلانه بر طبق ضوابط اسلامی جهت ایجاد رفاه و رفع فقر و برطرف ساختن هر نوع محرومیت در زمینه‌های تغذیه و مسکن و کار و بهداشت و تعمیم بیمه» اشاره شده است. قانون اساسی، جهت تحقق این شاخص‌های سه‌گانه نیز قاعده‌مندی‌های معینی را تذکر داده و تلاش کرده است تا در فهم چگونگی‌های تدارک زمینه‌ها و طرق معطوف به بروز خلاقیت‌های انسانی نیز راهکارهایی را نشان بدهد که رعایت آنها تضمین‌کننده دوری سیستم از انحرافات معطوف به راهکارها و چگونگی‌های بشری غیرمرتبط با مبانی وحیانی است.

این جایابی منطقی و آرایش موضوعی همه مواردی که به طور سازگار با هم می‌توانند بستر رشد خلاقیت‌های مختلف انسانی را سامان‌دهی نمایند آمایش پیشرفت را به طور مبنایی در الگوی قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران پشتیبانی می‌نماید.

۱. استاد دانشگاه تهران

بیداری علمی جواد صالحی^۱

چکیده

در این نوشتار ابتدا حرکت کلان علمی کشور مورد بررسی قرار می‌گیرد. سپس با نگاهی دقیق‌تر به فرآیندهای مختلف در حرکت علمی کشور واژه‌های جدیدی مانند علم دفاعی، علم تهاجمی، بسیج علمی و بیداری علمی تعریف می‌گردند. سعی می‌شود از درون معانی این واژه‌ها دوره‌های پیشرفت علمی کشور مشخص و رده‌بندی گردد. نتیجه خواهیم گرفت که بیداری علمی به عنوان آخرین و مهم‌ترین مرحله، در حلقه حرکت علمی کشور هنوز جای نگرفته است. فقدان حلقه حیاتی «بیداری علمی» در حرکت کلان علمی کشور موجب فراز و نشیب‌ها و سردرگمی (بی‌ثباتی) روند علمی در جامعه دانشگاهی، فرهیختگان و صنعتی کشور شده است. در پایان با جراحی ساختار کلان علمی کشور و فرآیند تصمیم‌گیری، نقاط قوت و بیش از آن نقاط ضعف را شناسایی نموده و پیشنهادهای اولیه را جهت رفع این مشکلات ارائه خواهد کرد، به امید آنکه پرچم «بیداری علمی» در کشور هر چه زودتر به اهتزاز در آید.

واژگان کلیدی: بیداری علمی، بسیج علمی، علم دفاعی، علم تهاجمی، پیشرفت علمی

پیشرفت اسلامی ایرانی یکپارچه

مهدی طالب^۱

چکیده

پس از جنگ دوم جهانی که آمریکا با اجرای طرح مارشال در کشورهای متفق اروپایی و عملیات عمرانی در کشورهای جهان سوم، مقوله توسعه یا Development را مطرح کرد از همان زمان، عمران یا توسعه را با دیدگاه‌هایی در رابطه با نیازهای روز کشورهای اروپایی و آمریکا، طراحی و به مرحله اجرا گذاشت.

تشکیل سازمان برنامه و بودجه در ایران از آغاز با حضور و ارشادات آمریکا آغاز شد و از سال ۱۳۲۷ برنامه اول عمرانی را در کشور آغاز کردند و زمینه‌های لازم برای طراحی و اجرای برنامه‌های بعدی را پایه‌گذاری کردند؛ و راه‌هایی را رفتند که در مجموع خواسته‌های کشورهای غربی را هموار می‌کرد.

الگوی توسعه در ایران بر اساس الگوی نوسازی شروع شد و کم و بیش ادامه دارد. شروع پیشرفت اسلامی ایرانی در کشور، نیازمند مقدماتی است که به اجمال به آنها پرداخته می‌شود.

۱- پیشرفت را باید به مثابه کلیتی در نظر گرفت که دارای ابعاد مختلفی است. ابعاد فرهنگی و معنوی ابعاد ارزشی ابعاد عدالت اجتماعی و ...

۲- متأسفانه در ایران هیچ‌گاه به ابعاد مختلف و پیش‌نیازهای پیشرفت عنایت ویژه نشده است و حتی برعکس، خواسته و ناخواسته به اموری پرداخته شده که موجب تغییر سبک زندگی و به عبارت دیگر مشمول هجوم فرهنگی به کشور شده است.

۳- توانایی‌های اقتصادی و امکاناتی که پیش‌نیاز پیشرفت اسلامی ایرانی است در کشور فراهم بوده و هست نمونه‌های مختلفی از این توانایی‌ها در جنگ تحمیلی در پیروزی انقلاب اسلامی و ... مشاهده گردیده است.

۴- حرکت به سوی پیشرفت نیازمند حرکت در جهت احیای باورها و اعتقادات اسلامی-ایرانی دارد که مدت‌ها است (بعد از پیروزی انقلاب اسلامی و انقلاب معنوی که در جامعه حاصل شد) آن چنان که باید مد نظر قرار نگرفته است.

۵- اگر حرکت به سوی پیشرفت از ابعاد مختلف اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، ارزشی و ... آغاز گردد زمانی امکان پیشرفت اسلامی-ایرانی فراهم می‌شود که همه پیشرفت‌ها قرین هم انجام شود.

۱. استاد دانشگاه تهران

گذری بر مفاهیم و مسائل بنیادین تحول علم علی عباسی^۱

چکیده

بازتولید تمدن درخشان اسلامی و ارائه الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت نیازمند نگاه عمیق به مقوله تحول علم است. تبیین چيستی علم و روشن ساختن تمایز علم و غیرعلم و نیز برشمردن کارکردهای علم یعنی توصیف، تبیین و پیش‌بینی، گام نخست تحقیق است. بیان معیارهای تقسیمات و طبقه‌بندی علوم همچون دسته‌بندی بر اساس منبع معرفت، متعلق معرفت و پیچیدگی و سادگی آن، روش تحقیق و نیز ترتب موضوعی دانش‌ها و نیز توجه به مبانی علوم از جمله مبانی هستی‌شناسانه و معرفت‌شناسانه در دسته‌بندی آنها، گام دوم این تحقیق است. در گام سوم و با ملاحظه تأثیر مبانی علوم در دسته‌بندی آنها واژه علم دینی و تفسیرهای متفاوتی که از آن صورت گرفته بررسی شده است. در آخرین گام، نظریه‌های تحول در علوم از دیدگاه اثبات‌گرایانه تا نظریه تحول پارادایم‌ها و هسته‌های سخت، بررسی و نظریه برگزیده ارائه می‌شود.

۱. استادیار جامعة المصطفی العالمیة

فقه (حقوق اسلامی) و پیشرفت

ابوالقاسم علیدوست^۱

چکیده

اسلام، در تقسیمی کلان، متشکل از دو بخش اعتقادات و شریعت است. شریعت، گزاره‌هایی است که واقعیت خود را از اراده و اعتبار شارع گرفته است و نهادهایی را که مبین این اعتبارات است، «اسناد شرعی» می‌نامند. نهادهای مورد توافق همه مذاهب فقهی در این پیوند، قرآن و سنت معصوم -علیه السلام- است. در فقه امامیه، قرآن، سنت معصوم علیه السلام، عقل و اجماع از اسناد مبین شریعت به حساب می‌آید و «فقه»، دانشی است که عهده‌دار کشف اعتبارات مزبور از اسناد فوق است. فرآیند کشف را «اجتهاد و استنباط» و شخص متکفل استنباط را «فقیه و مستنبط» می‌نامند. فقیه، افزون بر نگاه به اسناد کشف، لازم است، نگاهی به «مقاصد شریعت» نیز داشته باشد. مقاصد شریعت -که در قرآن به عنوان اهداف خداوند از بعث رسل، انزال کتب و تشریح مقررات بیان شده است- پرورش، آموزش، بینش، تحقیق عدالت، زدودن خرافات و قیده‌ها و ... است. «هو الذی بعث رسولا منهم یتلوا علیهم آیاته و یزکیهم و یعلمهم الكتاب و الحکمه» «هو الذی ینزل علی عبده آیات بینات لیخرجکم من الظلمات الی النور» «و انزلنا معهم الكتاب و المیزان لیسئلوا الناس بالقسط» «و یضع عنهم اصرهم و الاغلال الی الی کانت علیهم»

جدانپذیری مقاصد از فقه -که تحقق آن‌ها، تکوین پیشرفت و تمدنی بی‌بدیل را در پی دارد-، فقه اسلام را ضامن پیشرفت جوامع اسلامی می‌نماید به گونه‌ای که پیشرفتِ فارغ از فقه، پیشرفت نیست و فقه بدون پیشرفت، فقه نیست. فقیه متکفل استنباط، افزون بر مسئولیتی که در نگاه به مقاصد دارد، موظف است:

- ۱- فقه را جامع، جهانی و جاودان و به تعبیر حجت مطلق عصر -عجل الله تعالی فرجه الشریف- ناظر به همه حوادث واقعه بداند و هیچ مسئله خرد و کلانی را بی‌پاسخ نگذارد؛
  - ۲- از چارچوب شناخته‌شده استنباط، خارج نشود، هیچ حکمی را خارج از دلالت و هدایت اسناد کشف، استخراج ننماید، به شارع نسبت ندهد و در فرآیند استنباط حکم از اسناد معتبر، منهیج فقیهان ایستاده بر قله فقاها را رعایت نماید.
- باور ما این است که توان اسناد معتبر کشف از قرآن، سنت معصوم، عقل و اجماع به قدری است که نیازمند مراجعه به غیر اسناد معتبر یا خروج از روش شناخته‌شده فقیهان نیست.
- قرآن کریم با بیان صدها فرع و ده‌ها قاعده فقهی سنت معصوم به ویژه با قرائت امامی آن که شامل سنت چهارده معصوم -علیهم السلام- می‌شود، با بیان هزاران فرع و صدها قاعده فقهی، حضور

۱. استاد درس خارج حوزه علمیه قم

اجماع و ضرورت‌های تشکیک‌ناپذیر در صدها مورد، توان زیادی به فقه و حقوق اسلامی داده، تا فقیه با توجه به این تراش عظیم مبانی و اصول نظریه پیشرفت بنیادین و همه‌جانبه‌ای را ارائه دهد و عمل به آن بتواند الگویی اسلامی به دنیا معرفی نماید. به این همه باید حضور عقل در کارایی استقلالی، ابزاری، تسبیبی، تأمینی و تریخی را در استنباط افزود. استفاده از مصلحت در کشف احکام (استنباط اول) و در تراجم دو مصلحت یا دو مفسده یا مصلحت و مفسده (استنباط دوم) نیز باید مطمح نظر در استنباط قرار گیرد.

«مبانی پیشرفت» بر بنیان فقه و حقوق اسلامی عبارت است از:

- ۱- توجه به همه شئون معنوی و مادی آدمیان؛
  - ۲- حاکمیت موازین شرعی بر همه راه‌کارها و سیاست‌ها (حرکت به سوی تحقیق اهداف الهی)؛
  - ۳- انسان را صاحب حق و تکلیف دانستن؛
  - ۴- توحید در تقنین و نفی هر نهاد قانون‌گذار غیرمأذن؛
- و برخی از «اصول آن» عبارت است از:
- ۱- حرمت تعرض به حریم اشخاص و عدم جواز خدشه‌دار شدن منزلت ایشان به بهانه پیشرفت؛
  - ۲- عزت اسلام و مسلمین «و لله العزه و لرسوله و للمؤمنین»؛
  - ۳- نفی سبیل «لن يجعل الله للكافرين على المؤمنين سبيلا»؛
  - ۴- آزادی و تسلط انسان در محدوده موازین شرعی، توأم با مسئولیت در برابر اراده الهی؛
  - ۵- تعهد و وفای به عهد؛
  - ۶- وجوب حفظ نظام و حرمت اخلال به نظام؛
  - ۷- شایسته‌سالاری (تخصص و تعهد کارگزاران نظام)؛
  - ۸- اصل عدالت و نفی ظلم و انظلام؛
  - ۹- عزت و غنای نفسانی؛
  - ۱۰- حفظ محیط زیست و عدالت بین نسلی؛
  - ۱۱- امانت؛
  - ۱۲- نفی اسراف، تبذیر و تکاثر ثروت؛
  - ۱۳- ارزش‌انگاری تقوا و دانش و نه غیر آن؛
  - ۱۴- حفظ خانواده، اصالت مادری و همسری درباره زن و پرهیز از کالانگاری زن و استفاده ابزاری از او؛
  - ۱۵- مبارزه با مصرف‌گرایی؛
  - ۱۶- نظارت بر کارگزاران نظام؛
  - ۱۷- کفالت (تعهد حکومت به رفع نیازهای مردم و مسئولیت بیت‌المال در پیوند با آن)؛
  - ۱۸- ضرورت تقدیر معیشت حکام و کارگزاران نظام از اموال مباح؛
  - ۱۹- اصل ترویج دین با چشاندن حلاوت و عقلانیت دین به مردم؛
  - ۲۰- عدم اختلاط زنان و مردان و نهادینه کردن حجاب و عفاف در جامعه؛

و ...

انقلاب اسلامی و پیشرفت در حوزه سیاست مصطفی ملکوتیان^۱

چکیده

انقلاب اسلامی با برداشتی نو از انسان، جامعه و تاریخ، در مقابل برداشت‌های مادی‌گرا و این‌جهانی، با طرحی جدید در همه زمینه‌های فرهنگی، اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و علمی-فناوری و در واقع با اهداف و دورنمایی از تمدن نوی اسلامی پا به عرصه وجود گذاشت. این برداشت، طرح، هدف و دورنما در زمانی ظاهر شد که جهانیان، به دلیل سوء عملکرد غربیان در همه این زمینه‌ها -که تنها متضمن منافع مادی و سیاسی صاحبان قدرت در غرب بود- برای پذیرش دنیایی جدید با ایده‌های حقیقی آمادگی داشتند.

در حوزه سیاست، انقلاب اسلامی با توجه به اصول تفکر اسلامی به ایجاد نظام دینی مردم‌سالار انجامید که هم به فطرت خداجوی بشر و توجه به دستورات الهی، متعهد است و هم به نقش مردم در سیاست ارج می‌گذارد؛ به گونه‌ای که بر مبنای اصول قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، تمامی مقامات بالا از رهبری معظم نظام اسلامی گرفته تا رئیس جمهور، نمایندگان مجلس و شوراهای شهر و روستا را مردم برمی‌گزینند.

در حالی که در جهان غرب بر دموکراسی لیبرال به عنوان آخرین مرحله پیشرفت سیاسی تأکید می‌شود که باید در همه جای دنیا پدید آید؛ یعنی حکومت‌هایی که بر مبنای برداشتی تک‌بعدی از انسان، تعقیب منافع ملی یا منافع کشوری خاص، بدون توجه به منافع عادلانه بین‌المللی و در نتیجه مشکل‌تراشی در مقابل پیشرفت دیگران و دست زدن به تجاوز و کشتار ملل محروم برای غارت منابع آنها ایجاد شده‌اند. در نظام مردم‌سالار دینی با توجه به جنبه‌های معنوی انسان و برداشت دو بعدی از وی به منافع همگان و استقرار نظم عادلانه بین‌المللی توجه می‌شود.

در واقع، در تطبیق حکومت‌ها و سیاست مقایسه‌ای، عالی‌ترین پیشرفت سیاسی را می‌توان در تشکیل نظام مردم‌سالار دینی مبتنی بر ولایت فقیه یافت؛ زیرا علاوه بر برتری‌های ویژه، در چنین نظامی، نقاط مثبت نظام‌های مختلف نیز وجود دارد. این امر به دلیل ماهیت خود دین مبین اسلام است که دینی جامع و همه‌جانبه‌نگر است و در نتیجه، نظام برآمده از آن نیز نظامی جامع و منطبق با فطرت بشر است.

به طور کلی، از نظر انقلاب اسلامی، پیشرفت سیاسی زمانی صورت می‌گیرد که با تشکیل نظام مردم‌سالار دینی، نه‌تنها در داخل جوامع تغییرات اساسی صورت گیرد بلکه نظم عادلانه بین‌المللی نیز پدید آید.

۱. دانشیار دانشگاه تهران

چشم‌اندازی به الگوی پیشرفت

علی‌اکبر موسوی موحدی^۱

چکیده

انسان ارزش‌مدار، محور و عامل اصلی ایجاد کشور پیشرفته است. تربیت و پرورش انسان پیشرفته در اخلاق، خرد و دانش در خانواده متعالی، مدرسه، دانشگاه و مراکز علمی آبرومند و جامعه سالم شکل می‌گیرد. ایجاد فضا و ساختار خاص و ظرفیت‌سازی علمی و معنوی موجب تربیت، ماندگاری، مهاجرت انسان‌های بزرگ به کشور می‌شود و در پی آن آثار رشد و پیشرفت، نمایان می‌شود. امروز، جامعه سالم، شرط اصلی و مهم پیشرفتگی است. سلامت جسمی، روحی و معنوی انسان، آرامش و عدم تشویش خاطر، امنیت، محیط زیست پایدار و سرسبز، طول عمر مفید، هم‌نوع‌دوستی و تعاون، احترام و اخلاق، رفاه اقتصادی مبتنی بر اصل قناعت، پاره‌ای از معیارهای جامعه سالم است. جامعه سالم یکی از ارکان تربیت و ماندگاری انسان‌های ارزش‌مدار در کشور است. یکی از مهم‌ترین معیارهای پیشرفت و ماندگاری انسان‌های ارزش‌مدار، اصل ظرفیت‌سازی است. ظرفیت‌سازی بر مبنای این نظریه استوار است که هر فرد، مؤسسه، انجمن، آموزشگاه، پژوهشگاه، ساختار و نهاد، باید حسب توان و فراخور حال، مورد حمایت قرار گیرد و از جایگاه متناسب برخوردار شود تا بتواند مطابق با قابلیت و توانمندی خود فعالیت نماید. اصل مهم دیگری که در طبیعت و پدیده‌های طبیعی گذاشته شده و بر مبنای آن اداره می‌گردد، اصل تعاون و هماهنگی کارگزاران است که بر مدیریت خرد و دانش استوار است. برای اداره جامعه بر مبنای خرد، دانش و سلامت می‌باید از الگوی طبیعی بهره جست. امروز الگوگیری از پدیده‌های طبیعت در اداره جامعه و ساختار فناوری‌های پیشرفته از اهمیت خاصی برخوردار است. با شناخت و الگوگیری از پدیده‌ها و عملکردهای طبیعت می‌توان مدیریت خرد و دانش را برای اداره جامعه و نوآوری و فناوری‌های بر مبنای علم و حکمت را ترسیم نمود.

واژگان کلیدی: خانواده متعالی، مراکز علمی آبرومند، جامعه سالم، فضا و ساختار خاص، ظرفیت‌سازی، الگوگیری از پدیده‌ها و عملکردهای طبیعت، مدیریت خرد، دانش و سلامت، الگوی پیشرفت

۱. استاد دانشگاه تهران

دستگاه‌واره الگوی پیشرفت؛ دینی یا فلسفی؟ انسجامی یا تألیفی؟

سیدمحمد مهدی میرباقری^۱

دستیابی به الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، غیر از اینکه نیازمند نرم‌افزار دستیابی به این الگو است تحقق بستر اجتماعی را نیز می‌طلبد که بحمدالله با وقوع انقلاب اسلامی فراهم شده است. از پرسش‌های بنیادی نرم‌افزار تولید الگوی پیشرفت، این است که چه لایه‌های مفهومی‌ای باید در مبانی پیشینی توسعه تولید شوند تا بتوان مبانی الگوی پیشرفت را تبیین کرد. در این زمینه، دو پرسش کلیدی مطرح است؛ اول اینکه آیا مبانی بنیادین الگوی پیشرفت (که در دانش‌هایی از قبیل فلسفه تاریخ و جامعه‌شناسی و ... بحث می‌شود) ناشی از فلسفه اولی است یا اینکه از حکمت اعلای دینی ناشی می‌شود که ذیل تفقه دینی (فقه دین) قرار دارد. دوم اینکه با چه رویکرد منطقی‌ای می‌توان مفاهیم بنیادین را در علوم پایین‌دستی مرتبط با الگوی پیشرفت، ساری و جاری کرد. در پاسخ به پرسش‌های فوق، دو نگاه کلان وجود دارد:

در نگاه اول، بنیان‌های علمی الگوی پیشرفت، مبتنی بر فلسفه نظر و عمل اسلامی است؛ یعنی فلسفه، ایده‌ها و مفاهیم فرادستی الگوی پیشرفت را تأمین می‌کند. از سوی دیگر، از منطق حیثی‌نگری برای ارتباط این مبانی با الگوی پیشرفت استفاده می‌شود و از آنجا که نتیجه نگاه حیثی در طبقه‌بندی علوم، قطع رابطه علوم و پیدایش دانش‌های تألیفی است، در اینجا هم، مبانی فلسفی به شکل تألیفی به الگوی پیشرفت ارتباط می‌یابند.

اما در نگاه دوم، اولاً، مبانی و غایات الگوی پیشرفت، از حکمت دینی نظری و عملی (فقه دین) ناشی می‌شود؛ نه از فلسفه. ثانیاً، این مبانی باید به دست منطق فرآوری اسلامی که مفاهیم را نظام‌واره و بُعدی (نه حیثی) می‌بیند، فرآوری شود و تنزل و تنازل یابد و به تعبیری، این مفاهیم را صرف و تکثیر کند و به دانش‌ها برساند. این منطق، ابزار جریان مبانی حکمی در الگوی پیشرفت اسلامی است.

۱. رئیس فرهنگستان علوم اسلامی

مبانی جهان‌شناختی پیشرفت در حوزه اقتصاد

سیدحسین میرمعزی^۱

چکیده

پیشرفت در حوزه اقتصاد به مفهوم حرکت به سمت اهداف نظام اقتصادی اسلام یعنی عدالت، امنیت و رشد اقتصادی است. از آنجا که پیشرفت در حوزه اقتصاد همچون پیشرفت در سایر عرصه‌ها برای انسان و جامعه انسانی در ظرف این جهان تحقق می‌یابد شناخت این جهان و قوانین حاکم بر آن، نقش تعیین‌کننده‌ای در طراحی الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت اقتصادی خواهد داشت.

در اینجا تلاش خواهیم کرد که پس از تعریف روشنی از پیشرفت اقتصادی، مبانی جهان‌شناختی آن از دیدگاه اسلام تبیین گردد و تفاوت آن با این مبانی از دیدگاه مکاتب مادی‌گرا بیان شود و تأثیر این دیدگاه در طراحی الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت نشان داده شود.

در جهان‌بینی اسلامی، جهان، بیهوده آفریده نشده است و به سوی خداوند در حرکت است. هدف از خلقت منابع طبیعی و موجودات روی زمین، رفع نیازهای بشر است. جهان طبیعی، مرتبه نازله جهان غیب است. جهان غیب، سازنده و تدبیرکننده این جهان شمرده می‌شود؛ ولی جهان آخرت، متأخر از این جهان است و انسان به سوی آن در حرکت است. جهان مادی، دارای خزائن غیبی است. باز شدن درهای خزائن غیب خداوند، که از آن به «امدادهای غیبی» تعبیر می‌شود، به اسبابی وابسته است که در آیات و روایات بدان تصریح شده است. جهان هستی دو بعدی است و دو نظام علت و معلول مادی و مجرد در آن جاری است. علت مجرد در طول علل مادی است و سلسله اسباب در هر دو نظام، خداوند متعال است.

حرکت به سمت اهداف نظام اقتصادی در چنین ظرفی صورت می‌گیرد. از این رو، در الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت در حوزه اقتصاد باید به دو نکته توجه کرد:

- ۱- منابع مادی این جهان دارای خزائن غیبی در نزد خداوند است و این منابع از طریق اسبابی که در آیات و روایات بدان تصریح شده است افزایش می‌یابد.
- ۲- پدیده‌های اقتصادی همچون افزایش یا کاهش قیمت‌ها، بیکاری یا اشتغال، رکود و رونق اقتصادی و سایر پدیده‌ها، افزون بر علل مادی، دارای علل مجرد است که در آیات و روایات بدان تصریح شده است.

۱. دانشیار پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی

محور اول

مفاهیم و مبانی
عمومی پیشرفت

مدل فراتحلیلی راهبردی و الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت^۱سیدمهدی آقاپور^۲

چکیده

بی‌شک پیشرفت و توسعه اقتصادی و اجتماعی و فرهنگی به منظور پیشرفت جامعه و ارتقاء شاخص‌های انسانی هدف عمومی و اصلی همه کشورهای جهان از جمله ایران می‌باشد. در این راستا توجه به الگوی اسلامی- ایرانی پیشرفت و رسیدن به استانداردهای قابل قبول در زمینه شاخص‌های کیفی و فرهنگی نقش اساسی دارد به طوری که توسعه اجتماعی و فرهنگی دانیایی‌محور و دانش بنیان در برنامه‌های کلان و چشم‌انداز تحولات بلندمدت جامعه مورد پذیرش اغلب تئوری‌پردازان و دولت‌مردان قرار گرفته و به یک باور عمومی تبدیل شده است. امروزه روند توسعه و پیشرفت جامعه، اغلب با شاخص‌های کمی مورد ارزشیابی و تعیین سطح و رتبه‌بندی قرار می‌گیرد اما میزان اثربخشی و کارایی شاخص‌های کیفی و فرهنگی به دلیل ویژگی‌های متغیر، غیر شفاف و چند سویه‌ای خویش برای ارتقاء و پیشرفت جامعه و ابعاد زیرساختی آن کمتر محل بحث و بررسی بوده است.

در این مقاله که با روش اسنادی تهیه شده است، بر ضرورت ارتقاء شاخص‌های کیفی و فرهنگی نظیر گرایش‌ها، نگرش‌ها، انگیزش‌ها، رفتارها، رویکردها، فرآیندها و روابط و مناسبات مؤثر بر پیشرفت اسلامی- ایرانی تأکید و مدل فراتحلیلی راهبردی به عنوان مدلی مؤثر و کارآمد برای شناخت و ارزشیابی آن‌ها معرفی شده است. الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت نیازمند بررسی و ارزیابی دقیق وضعیت موجود جامعه به ویژه در شاخص‌های علمی و فرهنگی است و مدل فراتحلیل راهبردی برای شناخت شاخص‌های کیفی و فرهنگی بسیار ضروری است.

این مدل که با تکنیک اعتبارسنجی، غربالگری، وزن دهی، استخراج و تلخیص همگرایی‌ها و واگرایی‌های نتایج مطالعات حدود ۳۰۰ پایان‌نامه یا تحقیق از بین ۶۰۰۰ سند علمی در زمینه شاخص‌های کیفی فرهنگی و علمی و ارزیابی میزان انطباق و همخوانی یا ناهمخوانی نتایج واحد و جمعی آن‌ها با سیاست‌ها و راهبردهای رسمی مصوب، در هیئت نظارت و ارزیابی فرهنگی و علمی شورای عالی انقلاب فرهنگی اجرا شده است، قابلیت خود را برای ارزیابی وضعیت شاخص‌های کیفی و راهبردها و مصوبات مربوط به آن نشان داده و به اثبات رسانده است.

در نتیجه‌گیری، مدل فراتحلیلی راهبردی با چارچوب معین، ویژگی‌های قابل اجرا، مراحل منطقی و تکنیک‌های دقیق و دارای اعتبار، مطرح شده و استفاده از آن توسط پژوهشگران

۱. در تهیه این مقاله از مدل طرح ارزیابی فرهنگی، سیاسی و دینی دانشگاه‌ها و منابع موجود در هیأت نظارت و ارزیابی فرهنگی

و علمی شورای عالی انقلاب فرهنگی استفاده شده است. بهمن ۱۳۹۱

۲. استادیار دانشگاه تهران، پژوهشگر هیأت نظارت و ارزیابی فرهنگی و علمی شورای عالی انقلاب فرهنگی aghapour@ut.ac.ir

دقیق و ژرفاندیش و نهادهای سیاست‌گذار و برنامه‌ریز فرهنگی و علمی برای شناخت، کنترل و هدایت شاخص‌های کیفی و فرهنگی و انجام برنامه‌ریزی‌های مطلوب در راستای الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت و توسعه پایدار را توصیه می‌نماید.

واژگان کلیدی: مدل فراتحلیلی راهبردی، شاخص‌های کیفی، اعتبارسنجی، الگوی اسلامی ایرانی

اندیشه دین‌شناخت پیشرفت، اندیشه ولایتمند مدیریت تغییر احمد آکوچکیان^۱

چکیده

از چهار مؤلف مفهومی نظام‌واره «نقشه جامع اندیشه و دانش دین‌شناخت پیشرفت»، اولین نگاشت، نگاشت ادراکی است که از جمله به چپستی نظام جامع ادراکی معطوف به رشد می‌پردازد. به سخنی دیگر، اولین دسته پرسش‌ها از «چپستی الگوی اسلامی-ایرانی پیشرفت»، پرسش از «خاستگاه ادراکی» آن است:

۱- برای ورود به پرداخت «نقشه جامع دانش دینی» از کجا باید آغاز کرد و از چه منظر به دانش دینی نگریست؟

۲- چه تلقی‌ای از دانش دینی می‌تواند خاستگاه ورود به ایده نقشه جامع علمی، نقشه راه دانش دینی و به تعبیری چشم‌انداز تحقیق و توسعه‌ای به دانش دینی باشد؟

این تحقیق بر آن است که دانش بنیان سند چشم‌انداز توسعه ۱۴۰۴، به مثابه چکیده عینیت‌نگر الگوی اسلامی-ایرانی پیشرفت، فصل واسطی از سند راهبردی یا دکترین ملی تحقیق و توسعه نظام جمهوری اسلامی و متکای نقشه راه و جامع علمی و از جمله نقشه راه دانش دینی، همانا تفقه در دین است و بدین سان الگوی مدیریت راهبردی تحقیق و توسعه‌ای در چارچوب نظام ولایت فقیه، همانا راهبر به‌گفتمان تحقیق و توسعه تفقه‌محور است. نظام دانشی مبنای «ولایت تحقیق و توسعه‌ای فقیه» همین تفقه در دین است.

پاسخ‌های آغازین این چهار پرسش اینک:

۱- نفس پرداخت به چند و چون دانش دینی در مثل نقشه راه دانش دینی، اساساً پرداخت و کاوش و شناختی درجه دوم است که خود در دو وجه نظر سامان می‌یابد:

۱-۱- معرفت‌شناسی پسینی یا (apostriorie) یعنی به تاریخ معرفت دینی بنگریم و احکام و قوانین تحول و فراز و فرود تاریخی آن را تحلیل کنیم و دریابیم که اندیشه دینی در عرصه تحقق تاریخی خویش چه میزان بنیان راهبری تغییر در تاریخ تحولات جهان تمدن ایرانی-مسلمانی بوده است.

۱-۲- معرفت‌شناسی پیشینی (apriorie): یعنی به تلقی خویش از معرفت و دانش دینی بپردازیم. اینکه دانش دینی، دانش معطوف به آرمان رشد و آیین و کیش نیل به آن و راهبری به سوی آن، تعریف می‌شود: اندیشه دینی، اندیشه ترقی و پیشرفت به سوی آرمان رشد است.

۲- پرسش‌ها و پاسخ اول در فصل مشترک خویش و در برآیند خود، «اندیشه مبنای دولت دینی» را دارد. اندیشه و دانش مبنای راهبری تغییر، «اندیشه و دانش مبنای دولت دینی» نیز هست.

۱. دانشیار مرکز تحقیقات استراتژیک توسعه (رشد) و استاد مدعو دانشگاه عالی دفاع ملی؛ با سپاس از پژوهشگر همکار رضوانه دستجانی

دانش مبنای ولایت و تدبیر جهان، دانش مقصود نظر در «پروژه نقشه راه دانش دینی» است. خاستگاه ادراکی اصل ولایت و امامت علوی، «نگاشت ادراکی نقشه جامع دانش دینی» را توضیح می‌دهد.

واژگان کلیدی: اندیشه پیشرفت، اندیشه دین‌شناختی پیشرفت، تفقه در دین، ولایت فقه، ولایت فقیه، نقشه جامع علم

از نقشه جامع اندیشه و دانش دین‌شناختی پیشرفت،
 رهسپار نظریه جمهوری اسلامی و ولایت فقه
 احمد آکوچکیان^۱، زهرا صفری

چکیده

«اندیشه دینی» و در برآیند انبانه‌شدگی آن، «اندیشه و دانش دین‌شناختی پیشرفت»، در مواجهه با جامع‌ترین عصر پرسش‌های جامع‌نگر حیات و تغییر از سویی و نیز پدیده عصر انقلاب و بیداری اسلامی جهان معاصر مسلمانی، از سویی دیگر و به این قرار، پیش روی خویش ضرورت اقتداربخش ملی را دارد و به ناگزیر با عیار اقتدار توسعه‌ای علم به مثابه خاستگاه اقتدار حضور دین و اقتدار ملی سنجیده می‌شود؛ و در چارچوبه «نظریه دولت-ملت دینی» و به مثابه اندیشه و دانش مبنای مدیریت انسانی پایدار - و در ادبیات معاصر نظام جمهوری اسلامی - «ولایت فقیه» بازخوانی می‌شود؛ و در تعامل با مقولات عرصه حضور خویش و به ویژه مدنیت معاصر و از چشم‌انداز عهده‌داری پردازش اندیشه هدایت به رشد-توسعه، و در عرصه دولت-ملت و به طور خاص نظام حاکمیتی (جمهوریت) اسلامی، در دو نقشه راه پیوسته یعنی «نقشه جامع علم» و «نقشه جامع علمی» جریان می‌یابد. این دو نقشه راه به مثابه دو رکن مفهومی و تحقیقی نظریه جمهوری اسلامی و اقتدار دینی، چه چپستی و مؤلفه‌هایی دارند؟ پژوهش فشرده پیش رو در مجال کوتاه خویش به تبیین چپستی مؤلفه‌های این دو نقشه اقدام، به مثابه دو رکن گفتمان توسعه حکمت (تفقه در دین) بنیان و نظریه دولت دینی، نظر می‌افکند و به دو دستاورد کلان می‌رسد که:

۱- «نقشه جامع علم» و در ذیل آن «نقشه جامع اندیشه و دانش دین‌شناختی پیشرفت»، الگو و روش‌شناسی جامع تولید دانش دین‌شناختی رشد-توسعه یا «تفقه در دین» است. اندیشه و بدین سان دانش دین‌شناخت دارای اقتدار رشد-توسعه‌ای یا «دانش ولایتمند»، همان «تفقه در دین» است. از همین رو است که مستند ولایت فقیه، همان «ولایت تفقه در دین» است. چهار مؤلفه برجسته مفهومی نقشه جامع علم و در راستای آن نقشه جامع اندیشه و دانش دین‌شناختی پیشرفت، یکی «نگاشت معرفت‌شناختی»، و دیگری نگاشت نهادی، و سوم نگاشت دانشی و بالاخره نگاشت تحقیق و توسعه‌ای است.

۲- «نقشه جامع علمی» و در ذیل آن «نقشه جامع تحقیق و توسعه اندیشه و دانش دین‌شناختی پیشرفت یا تفقه در دین بنیان»، در سطوح سامانه‌های دین‌شناختی رشد، و در سطوح نظریه دین‌شناختی رشد-توسعه را به دست می‌دهد.

دو رکن تحلیلی «اندیشه ولایت فقیه در دین» به مثابه اندیشه بنیان نظام جمهوری اسلامی، «نقشه جامع تفقه در دین» و «نقشه جامع تفقه در دین بنیان تحقیق و توسعه ملی» است.

۱. دانشیار مرکز تحقیقات استراتژیک توسعه (رشد)؛ با سپاس از پژوهشگر همکار زهرا صفری

رشد اقتصادی و الگوی ذهنی انتظارات مصرفی

محمدعلی اسماعیل زاده اصل^۱

چکیده

انتظارات مصرفی در سال‌های اخیر به شدت افزایش پیدا کرده است و قناعت که زمانی ارزش تلقی می‌شد در حال تبدیل به ضد ارزش است. برای تأمین مالی این انتظارات مصرفی، گروه شاغلین مجبور به تخصیص زمان بیشتری به کار هستند که منجر به کاهش شاخص‌های غیر پولی کیفیت زندگی می‌شود. از سوی دیگر تلاش طبقه متوسط درآمدی برای به دست آوردن درآمد بیشتر، از طریق روی آوردن به کار دوم و سوم، از نوع کارهای قابل انجام توسط گروه‌های ضعیف‌تر سهم می‌گیرد و منجر به از دست رفتن فرصت‌های کاری برای طبقات با درآمد کمتر می‌شود. این مسئله همچنین منجر به نمود بیشتر مظاهر ثروت و تشدید احساس فقر در گروه‌های ضعیف‌تر اقتصادی می‌گردد. مشکل دیگر این است که بالا بودن انتظارات مصرفی، پس‌انداز خانوارها را کاهش می‌دهد. پایین بودن میزان پس‌انداز، منجر به کاهش سرمایه‌گذاری در کشور و در نتیجه کاهش رشد اقتصادی می‌گردد. این مقاله به بررسی اثر افزایش انتظارات مصرفی در جامعه بر اقتصاد کشور می‌پردازد و تلاش می‌کند الگویی از انتظارات مصرفی ارائه دهد که با پیشرفت پایدار در سطح ملی تناسب داشته باشد.

واژگان کلیدی: انتظارات مصرفی، کیفیت زندگی، اختلاف طبقاتی، پس‌انداز، سرمایه‌گذاری، پیشرفت

عبور از مرحله دولت‌سالاری لازمه الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت

محمدعلی ترابی^۱

چکیده

انقلاب اسلامی ایران، انقلابی منحصر به فرد و نظام جمهوری اسلامی با ایده ولایت فقیه، ایده ای نو و منحصر به فرد بدون هیچ گونه الگوگیری از نظام‌های موجود جهان است که زیر مجموعه ای منحصر به فرد و در شأن می‌طلبد تا به سوی اهداف متعالی خود؛ که رساندن ایران بر بلندای عزت و افتخار، نجات مسلمانان از ذلت و عقب‌ماندگی و هدایت بشریت به سمت خدا و انسانیت منطبق با فطرت می‌باشد؛ به سرعت حرکت نموده و زمینه ظهور منجی عالم بشریت (عجل الله تعالی فرجه الشریف) را فراهم سازد. در حال حاضر زیر مجموعه فعلی با تمام نکات مثبت و غیر قابل انکار آن، برگرفته از الگوهای سیاسی اجتماعی موجود جهان است که طی چند قرن اخیر به تدریج تکامل یافته است و برای شأنیت یافتن با ولایت فقیه نیاز به تغییرات یا تکاملی منحصر به فرد دارد تا عمده نقایص اداری اقتصادی اجتماعی و علمی موجود در ایران و ان شاء الله در جهان را برطرف نموده و بشریت مدینه فاضله ای راستین را درک کند، لذا در این گفتار سعی شده است این مهم با متنی ساده و البته با استناد به فرمایشات مقام معظم رهبری (حفظه الله) برای رفع غفلت احتمالی از این موضوع اساسی نگارش شود تذکر و ایجاد هوشیاری نسبت به آن هدف این مقاله است چگونگی و کم و کیف اجرایی آن مقالاتی گسترده تر و وقتی مناسب را می‌طلبد.

واژگان کلیدی: الگوی اسلامی ایرانی، پیشرفت، دولت سالاری، ولایت فقیه، تکامل انقلاب

مبانی کلامی و عرصه‌های پیشرفت قاسم ترخان^۱

چکیده

از مباحث اساسی در فلسفه‌الگو، تبیین رابطه علم کلام با الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت است. این بحث فروعاً مختلفی دارد از جمله رابطه باورهای کلامی با عرصه‌های پیشرفت خصوصاً عرصه علم که نوشتار حاضر در صدد تبیین آن است. در عرصه علم ضمن بیان ارتباط مبانی کلامی با وضعیت موجود، وضعیت مطلوب با نگاهی به موضوع، روش، هدف، قلمرو و گزاره‌های علوم ترسیم شده است. تحلیل موضوع، روش و اهداف علوم طبیعی و انسانی بر اساس آموزه‌های علم کلام، تغییراتی را در وضعیت موجود این علوم پدید می‌آورد و نقطه مطلوب این علوم را تبیین می‌نماید. در سایر عرصه‌ها نیز نقش علم کلام برجسته است؛ زیرا تحلیل وضعیت موجود و مطلوب هر عرصه‌ای بر عهده بخش اثباتی و دستوری علوم انسانی است و نقش علم کلام در این دو بخش اثبات شد. علاوه بر این، به لحاظ منطقی باید و نبایدها، از آبشخور مبانی انسان‌شناختی و جهان‌شناختی و... که صورت‌بندی آنها در کلام است، سیراب می‌شوند.

واژگان کلیدی: پیشرفت، علوم انسانی، علوم تجربی، علم کلام، علم، حیات طیبه

نظریه راهنما یا هندسه نیازهای صادق
یا نقطه آغاز طراحی الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت
سلیمان خاکبان^۱

چکیده

در این مقاله بر دو نکته کلیدی تمرکز و تأکید شده است: نکته اول، ارایه تعریفی شفاف و قابل توجیه از چیستی «پیشرفت»، به ویژه «پیشرفت اسلامی»، بالاخص «پیشرفت اسلامی ایرانی»؛ نکته دوم، توضیح و توجیه نقطه آغاز طراحی الگوهای پیشرفت، اعم از اسلامی و غیراسلامی. «پیشرفت» به معنای «توانایی پاسخ به هندسه نیازهای صادق انسان»، و «پیشرفت اسلامی» به معنای «استفاده از پاسخهای اسلامی و مورد تأیید دین مبین اسلام برای هندسه نیازهای صادق انسان»، و «پیشرفت اسلامی ایرانی» به معنای «استفاده از پاسخهای اسلامی و مورد تأیید دین مبین اسلام در چارچوب امکانات و فرهنگ سرزمین ایران» تعریف شده است. از آنجا که در این تعریف تکیه و تمرکز بر «هندسه نیازهای صادق انسان» است لذا بحثی نسبتاً مبسوط درباره نیازها، اعم از صادق و کاذب، در طول مراحل شش گانه رشد و بلوغ با توجه به سایر عوامل مؤثر بر تحول و تنوع نیازها ارایه شده است. در نهایت، دستیابی به درکی «کامل» و «سیستمی» از نیازهای صادق انسان (هندسه یا شبکه نیازها) به عنوان «نقطه آغاز طراحی الگو» معرفی شده است.

واژگان کلیدی: نیاز، نیازهای صادق، نیازهای کاذب، هندسه نیازها، نظریه راهنما، پیشرفت، اسلامیت، ایرانیت

تأملی بر مبانی نظریه پردازی غرب و الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت و ضرورت آن در حوزه رهبری سازمانی عبدالحسین خسروپناه^۱، عبدالاله بانسی^۲

چکیده

پیشرفت در هر عرصه‌ای، مستلزم طراحی الگوی مناسب خود بوده و تدوین این مهم، نیز تابعی از دانش و نظریه است. نظریه مجموعه‌ای به هم پیوسته از مفاهیم، تعاریف و قضایا بوده، به طوری که بتوان بر اساس آن، روابط میان متغیرهای یک پدیده را تشخیص، تبیین و پیش بینی نمود. نظریه پرداز، نظریه را در بستر نظام تعلقات، ادراکات و منطق خود و در راستای توسعه حاکمیت بر روابط میان پدیده‌ها و طبیعت، هم سو و هماهنگ با نظام‌های مذکور تدوین می‌کند. اگر، نظریه را از دستاوردهای ادراکات قلبی (تعلقات و باورها)، طراحی الگو را از دستاوردهای ادراکات نظری و کاربرد الگو و مدل را از دستاورد ادراکات حسی بدانیم، این مهم که نظام تعلقات، باورها، اعتقادات، مفروضات و مبانی فکری و در کل، مکاتب مختلف به سبک‌های متفاوت مدیریتی منجر شده و پیشرفت و توسعه نیز نیازمند الگوهای مناسب خود خواهد بود، به امری قطعی و لایتغیر مبدل می‌شود. در این مقاله، بر اساس همین رویکرد، مبانی فکری و فلسفی (نظام تعلقات و باورها) دو دیدگاه غرب و اسلام که طبیعتاً به دو گونه مختلف از نظریه در همه ابعاد، منجر می‌شود، مورد مقایسه و تطبیق قرار گرفته است. نتیجه این مطالعه نشان می‌دهد که بر اساس ادبیات مدیریت استراتژیک، هم سوایی میان مبانی و مفروضات نظریه پرداز ایرانی و طراحی الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت منجر به هم افزایی سیستمی می‌گردد. در ادامه با توجه به این که رهبری سازمانی به عنوان مؤلفه‌ای بسیار مهم و تأثیرگذار در تحقق اهداف و آرمان‌های الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، از نقشی محوری و زیربنایی برخوردار می‌باشد، به ضرورت‌های نظریه پردازی در این حوزه به طور خاص پرداخته شده است.

واژگان کلیدی: نظریه، نظریه پردازی، رهبری سازمانی، الگو، رویکرد اسلامی، رویکرد ایرانی

۱. استاد حوزه و دانشگاه و رئیس پژوهشگاه حکمت و فلسفه اسلامی
۲. دانشجوی دکتری مدیریت رفتار سازمانی دانشگاه علامه طباطبایی

روندهای غالب در مطالعات توسعه و الزامات طراحی الگوی اسلامی ایران پیشرفت عبدالرسول دیوسالار^۱

چکیده

تاریخ هر چند کوتاه مدت اما پر بار رشته مطالعات توسعه که سابقه طرح آن به عنوان یک عرصه مطالعاتی مستقل تنها به پس از جنگ جهانی دوم باز می‌گردد، درس‌های فراوانی برای گفتن دارد. نظریات متعددی که در این سال‌ها مطرح شده و نتایج عملی گاه پر اشتباه ناشی از پیاده‌سازی آن‌ها و همچنین اصلاحیه‌های اندیشه‌ای متعددی که متفکران بر آن‌ها اعمال کرده‌اند، انباشت دانشی پرارزشی را تدارک دیده است که بی‌توجهی به آن‌ها در روند طراحی الگوی پیشرفت می‌تواند مخاطرات جدی در برداشته باشد. این مقاله پس از مرور تاریخی دوره‌های اصلی نظریه‌پردازی توسعه و جریان اصلی شامل نوسازی، مکتب وابستگی، نظام جهانی؛ نظریات توسعه بدیل و نظریات متأخر، روندهای غالب و حیاتی در این نظریات را شناسایی نموده است. روندهایی که در پی رشد و افول این نظریات همچنان بر اهمیت باقی مانده‌اند. سپس مبتنی بر این روندهای غالب که بنا به دوره‌های مختلف تحول نظریه‌پردازی توسعه تنظیم شده‌اند، هفت الزام کلیدی برای طراحی الگوی پیشرفت و به ویژه نقشه راه الگو پیشنهاد شده است که عبارتند از ۱- پرهیز از طراحی الگو به عنوان فراروایتی تعمیم‌دهنده و یک برنامه مهندسی اجتماعی بزرگ مقیاس ۲- ضرورت توجه به تاریخ طبیعی توسعه و رها کردن اندیشه تکرار تاریخ غرب ۳- جهانی شدن نظریه توسعه و پذیرش وابستگی متقابل و تقسیم کار جهانی به عنوان ماهیت نظام بین‌الملل و بستر طراحی الگو ۴- بازنگری در سطح تحلیل دولت‌محورانه در الگوی پیشرفت و افزودن سطوح تحلیل جدید ۵- توجه به عدم تعادل‌های بوم‌شناختی، تکثر ساحت‌های اجتماعی و ملاحظات قومی در سیاست توسعه‌ای الگو ۶- رعایت اصل همگرایی توسعه و محیط ۷- بازطراحی ساختار تبدیل تفکر و نظریه توسعه به استراتژی و برنامه.

واژگان کلیدی: نظریات توسعه، روندهای غالب، جریان اصلی توسعه، توسعه بدیل، مکتب وابستگی، نظام جهانی، مکتب نوسازی، الگوی پیشرفت

۱. کارشناس ارشد علوم سیاسی از دانشگاه علامه طباطبائی؛ رئیس کارگروه توسعه و منابع در موسسه اندیشه و پژوهش طرح هزاره
adivsallar@gmail.com

شناخت مبانی فرهنگی اجتماعی ایران در تدوین الگوی ایرانی-اسلامی پیشرفت جلال راعی^۱

چکیده

تدوین و تبیین هر الگوی کارآمد باید بر پایه و شناخت فرهنگ، اندیشه و پسماندهای فکری و ذهنی قوم و ملت هدف صورت بگیرد و از نهاد و خاستگاه فرهنگی-اجتماعی آن ملت برخیزد و در صورت عدم توجه به این مهم، ممکن است نه تنها فرصتی را برای ملتی فراهم نسازد بلکه تهدیدی برای نظام سیاسی به دنبال داشته باشد. مقاله حاضر تلاش می کند با بررسی مؤلفه‌های فرهنگی اجتماعی و با تلفیق دو روش توصیفی-تحلیلی در مطالعات علوم انسانی و تحلیل ثانویه در پژوهش‌های به عمل آمده، به تبیین مبانی فرهنگی اجتماعی ایرانیان بپردازد. این مقاله با معرفی سه موجودیت ایرانیت، اسلامیت و غربیت سعی می کند این سه عنصر را به عنوان نقطه تعادل و توازن اجتماعی نشان دهد. در پایان نتیجه می شود هر گاه توازن این سه موجودیت برقرار شود تعادل اجتماعی و فرهنگی را به دنبال دارد و می تواند پیشران راهبردی برای اجرای الگوی پیشرفت ایرانی-اسلامی باشد. همچنین، شناخت مبانی معرفتی، ایرانیان را برای تدوین الگوی ایرانی-اسلامی پیشرفت از ضروریات لازم الاجرا می داند.

واژگان کلیدی: الگوی اسلامی ایرانی، فرهنگی اجتماعی، ایرانیت، اسلامیت، پیشرفت

مبانی انسان‌شناسی و حیانی نظریه پیشرفت با رویکردی عرفانی

محمدجواد رودگر^۱

چکیده

انسان موجودی مختار، چند لایه و دارای ساحت‌های وجودی ملکی و ملکوتی یا غیب و شهادتی است که آینه گردان اسمای حسناى حق سبحانه و دارای جامعیتی است که می‌تواند به مقام تعیین اول و ثانی رسیده و تا مرز «قاب قوسین او ادنی» را درنوردد. چنین موجودی که دارای هویت «حی متاله» و ماهیت لاحدی در تعالی و تکامل است و نوع انسانی توان و ظرفیت اکتساب مقام خلافت خدا را داراست در نظریه پیشرفت و حیانی با مبانی عرفانی کمال حداکثری را جستجو می‌کند و پیشرفت متعالی را در معرفت صائب و عمل صالح و کمال صادق می‌یابد تا حیات طیبه‌اش در همه سطوح و ساحت‌ها تحصیل و تأمین شود. در نوشتار حاضر نیز فرضیه کمال‌گرایی حداکثری در پیشرفت مبتنی بر مبانی و حیانی با رویکرد عرفانی که تنها مکتب اسلام ناب محمدی -ص- عهده دار آن است اثبات و تبیین شده است. مبانی‌ای چون: جامعیت انسان در عالم وجود، تجلیگاه بودن انسان مر خدای سبحان یا آینه‌وارگی او از خدای متعال، خلق مدام و تحول جوهری اشتدادی انسان تا بی نهایت، تکامل‌پذیری حداکثری و ...

واژگان کلیدی: پیشرفت، مبانی و حیانی، عرفان اسلامی، حی متاله، تجلیگاه حق سبحانه

جامعه مطلوب در الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت

مصطفی سلیمی فر^۱، سیدمحمد موسی مطلبی^۲

چکیده

این مقاله در پی شناخت اهداف پیشرفت در نظام اسلامی است که بر اساس آیات کریمه قرآن و روایات اهل بیت معصومین (علیهم السلام) و بررسی برخی منابع در این زمینه انجام شده است. نتیجه مطالعه نشان می‌دهد که اهداف ویژه‌ای در جامعه آرمانی پیشرفت وجود دارد که با برخی اهداف توسعه مرسوم متفاوت است. جامعه مورد نظر یا جامعه پیشرفته در این پژوهش جامعه طیبه نامیده شده است. اهداف جامعه طیبه را می‌توان در مواردی خلاصه کرد. علم و آگاهی از جمله این اهداف به حساب می‌آید که از مهم‌ترین اهداف است. تأمین زندگی فردی، آسایش جسمانی، سکینه و آرامش از مهم‌ترین اهداف جامعه طیبه است که اهداف فردی به حساب می‌آید. عزت اجتماعی برای فرد در جامعه، آزادی عمومی برای تک تک افراد جامعه و امنیت برای همه افراد نیز از اهداف این جامعه الهی است. اخوت و تعاون در این جامعه برای پیوستگی اجتماعی و نیز همکاری و مشارکت کلیه احاد جامعه در خیرات دنیایی و آخرتی به منظور پایداری و پویایی پیشرفت از مواردی است که در اهداف جامعه طیبه با اهمیت است. استقلال جامعه طیبه به منظور عدم وابستگی در تصمیمات داخلی و احتمالاً دفع تعارضات با سایر جوامع متخاصم بسیار مهم در توسعه با حساب می‌آید.

واژگان کلیدی: جامعه مطلوب، اهداف توسعه، پیشرفت و توسعه اسلامی

۱. استاد دانشگاه فردوسی مشهد

smmmotalebi@yahoo.com

۲. عضو هیأت علمی پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات اجتماعی جهاد دانشگاهی

گستره دین و الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت حمیدرضا شاکرین^۱

چکیده

بنیاد قرار گرفتن اسلام برای تدوین الگوی پیشرفت مبتنی بر مبانی دین‌شناختی متعددی است. الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت با دو سطح از مبانی دین‌شناختی ارتباط برقرار می‌کند: در لایه زیرین آن دسته از مبانی و زیرساخت‌های نظری قرار دارند که توجیه‌گر ساخت الگو بر اساس دین مبین اسلام می‌باشد. در لایه زبرین مبانی تمدن‌ساز و الگودهنده اسلام واکاوی شده تا در ساخت الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت به کار گرفته شود. مقاله حاضر بر آن است تا به اختصار یکی از مبانی گونه نخست یعنی گستره‌شناسی دین را بازکاود. این دسته از مبانی درجه اعتبار، توانایی و ظرفیت دین الهی برای پیشرفت و تمدن‌سازی و میزان پاسخگویی آن به نیازهای بشر در این عرصه را روشن می‌سازد.

واژگان کلیدی: پیشرفت، دین، گستره دین، اسلام

تمدن اسلامی ایرانی در بستر الگوی بومی پیشرفت؛ بایسته‌های احیاء و عملیاتی‌سازی محمودرضا صنم‌زاده^۱

چکیده

تحقق الگوهای بدیل و بومی پیشرفت برای ایران امری لازم و ضروری است که تحقق و دست‌یابی برنامه‌های توسعه در گرو عملیاتی کردن آن است. گزینش، طراحی و عملیاتی کردن الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت بدون توجه به تمدن اسلامی ایرانی منتج به شکست خواهد شد. از این رو بازاندیشی و مذاقه در باب راه‌های احیاء تمدن اسلامی و ایرانی در بطن الگوی بومی پیشرفت ایران می‌تواند راه‌گشای باشد. فرهنگ و تمدن ایرانی-اسلامی که ظهور و پیدایش آن به آغاز قرن سوم هجری باز می‌گردد، برآیند دو قرن مواجهه و ارزیابی دو نظام فرهنگی ایرانی و اسلامی با یکدیگر است که سرانجام به وحدت و همسازی آن دو در نظامی جدید منتج شد. ولی سیر تاریخی این تمدن نشانگر این مسئله است که با رخداد تحولاتی درونی و بیرونی، تمدن ایرانی-اسلامی به دورانی از رکود و انحطاط انجامید که این دوره با شکل‌گیری انقلاب اسلامی ایران به رهبری امام خمینی (رحمة الله علیه)، تغییر کرده و تلاش و تکاپو در جهت احیای تمدن ایرانی-اسلامی، به عنوان تمدنی مطلوب در سطوح و ساحات مختلف آغاز شد، ولی نکته اساسی که در اینجا قابل تأمل است؛ راهکارها و راهبردهای همه‌جانبه و مشخصی است که برای کسب نتایج شایسته از این حرکت تمدنی بایستی اتخاذ و اجرا کرد؛ لذا این مقاله در پی آن است تا ضمن پاسخ به این سؤال که راهکارهای احیای تمدن ایرانی-اسلامی چیست، با روشی توصیفی-تحلیلی به مباحث مفهومی و تبیین بستر و فضای تمدنی، تمدن ایرانی-اسلامی، به راهکارهای احیای این تمدن بپردازد. از یافته‌های این مقاله ارائه راهکارهای داخلی احیای تمدن ایرانی-اسلامی در قالب مواردی چون: بازتعریف هویت ملی، یافتن راهی میان سنت و تجدد، نهضت علمی آموزشی و راهکارهای خارجی احیای تمدن ایرانی-اسلامی در قالب گزاره‌های ذیل است: رهگیری ایده‌های نوین در سیاست خارجی، تعیین گستره‌ی سیاست خارجی و امنیتی و بازتعریف منافع ملی.

واژگان کلیدی: تمدن ایرانی-اسلامی، منافع ملی، سیاست خارجی، الگوی ایرانی-اسلامی پیشرفت

۱. کارشناس ارشد رشته اندیشه سیاسی پژوهشکده امام خمینی (رحمة الله علیه) و انقلاب اسلامی ghorbi68@yahoo.com

دانشگاه حکمت بنیان و قلب الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت

مهدی فاتح‌راد^۱، محمدحسین نقوی^۲

چکیده

بارزترین سابقه‌ی ترسیم الگو در میان قدما باز می‌گردد به ترسیم آرمان‌شهر، از این رو گذاری در نگاه متفکران به منظور تبیین نگرش و معماری فکری آنها در ترسیم فضای آرمان‌شهر برای رسیدن به معماری مطلوب در ترسیم الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، ضروری است. از جمله مهم‌ترین این متفکران، افلاطون، آگوستین، تامس مور، فرانسیس بیکن و فارابی هستند، اما با تطبیق معماری و نوع نگرش چهار متفکر اول با معماری و نگرش اقتباس شده از متون اسلامی و نظر علمای اسلامی، با نوعی کمبود در معماری فکری آن‌ها مواجه می‌شویم. در این مقاله به اختصار به نقد نوع نگرش این متفکران پرداخته شده، معماری دیگری تبیین گردیده است. لازمی نهادینه شدن این معماری در سراسر الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، تحول در نهاد دانشگاه است، لذا دانشگاه حکمت بنیان، که مأموریت اصلی آن تربیت انسان‌های حکیم، توسط مراکز حکمت بنیان و در جهت خلق، نشر و تعالی فرهنگ علم و فناوری و نهایتاً توسعه حکمت است، در قلب این الگو جای می‌گیرد. از این رو در این مقاله با استفاده از مطالعات کتابخانه‌ای، تحلیل فلسفی و ترکیب و تکمیل نگرش برخی از حکمای برجسته اسلامی، مفهوم فرهنگ علم و فناوری به شکلی اجمالی، تبیین شده، با طرح الگوی توسعه حکمت، الگوی ستادی و محتوایی دانشگاه حکمت بنیان پیشنهاد گردیده است.

واژگان کلیدی: حکمت، دانشگاه حکمت بنیان، فرهنگ علم و فناوری، آرمان‌شهر، معماری

fatehrm@sharif.edu

۱. عضو هیئت علمی دانشگاه صنعتی شریف (استادیار)، دکتری مدیریت سیستم‌ها
۲. مهندس شیمی، دانشجوی کارشناسی ارشد مدیریت اجرایی دانشگاه تهران

مبانی کلامی پیشرفت محمدحسن قدردان قراملکی^۱

چکیده

مقاله حاضر در تبیین مبانی کلامی پیشرفت، پنج مبانی مهم آن را مورد تحلیل قرار داده است. مبانی اول مبانی معرفت‌شناختی است که در آن خاطر نشان می‌شود که پیشرفت با نظریه همبستگی دین و دنیا و نه عکس آن سازگار است. دومین مبنا مبانی هستی‌شناختی است که در آن تأکید شده که با توجه به نگاه خاص جهان بینی دینی به هستی مانند اعتقاد به مالکیت خدا، امین بودن انسان، تدبیر جهان با نظام علیت و عوامل معنوی، پیشرفت دینی متفاوت با پیشرفت غیر دینی خواهد بود. انسان شناختی مبانی سوم است که در آن با توجه به ارتباط بلکه وابستگی انسان به اقتصاد و پیشرفت در ساحت‌های چون عقل و دین، کرامت انسانی و مسئولیت‌پذیری ضرورت پیشرفت اثبات می‌شود.

ضرورت عملیاتی نمودن نظریه پیشرفت و توسعه مستفاد از نصوص دینی با عناوین مختلف مثل: دعوت دین به عمران و فعالیت اقتصادی و ارج نهادن به عامل کار و کارگر است که مبانی چهارم را تشکیل می‌دهد. پنجمین مبنا مبانی سیاسی و اجتماعی است که ضرورت توجه به انواع حقوق مردم در عرصه حکومت و سیاست مانند: تعیین حاکم، اداره کشور، نظارت، آزادی‌های سیاسی، اجتماعی، ضرورت تدوین نظریه پیشرفت با رویکرد دینی را ایجاد می‌کند.

واژگان کلیدی: پیشرفت، توسعه، سکولاریسم، دنیا و آخرت، نظام علیت، انسان، کرامت انسانی، دین و ایمان، فقر، آزادی، عدالت، مدارا

سرمایه سازمانی؛ رویکردی نوین در مدیریت اسلامی با تأکید بر تعالیم قرآن کریم حسین محمدی^۱

چکیده

گسترش دانش مدیریت و توسعه ابزارهای کیفی و کمی برای اندازه گیری موفقیت یا عدم موفقیت سازمان‌های دولتی و غیردولتی در دستیابی به اهداف از پیش تعیین شده سازمانی، به حدی قابل توجه بوده است که امروزه تقریباً همگی بر نقش قابل توجه تئوری‌ها و ابزارهای مدیریت در بهبود عملکرد سازمان‌ها اتفاق نظر دارند.

اگر چه در دهه های اخیر موضوعاتی نظیر مسئولیت‌های اجتماعی شرکت، اخلاقیات سازمان، کارآفرینی و نوآوری و موضوعاتی مشابه در حوزه های مدیریتی مطرح شده و از جانب سازمان‌ها حداقل در ظاهر تعقیب می‌شود، اما واقعیت آن است که خود این موضوعات همگی در یک مقوله بزرگ‌تر تحت عنوان سرمایه سازمانی قابل ساماندهی است.

منظور از سرمایه سازمانی مجموعه‌ای از سرمایه‌ها و دارایی‌های غیر ملموس یک سازمان است که طیف گسترده‌ای از سرمایه‌های معنوی، سرمایه‌های انسانی، سرمایه‌های ارتباطی، سرمایه‌های اطلاعاتی و نظایر آن را تشکیل داده و رسیدن به اهداف و رسالت سازمان را تسهیل می‌نماید. در این مقاله با مروری بر مفهوم سرمایه سازمانی و ذکر شاخص‌هایی برای سرمایه سازمانی تلاش می‌شود تا با تأکید بر تعالیم قرآن کریم، جنبه‌هایی از سرمایه سازمانی به همراه زیرشاخص‌های سرمایه سازمانی مورد تأکید قرار گرفته و نقش و اهمیت این سرمایه در موفقیت و رسیدن به اهداف سازمان مورد بررسی قرار گیرد.

واژگان کلیدی: مدیریت، سرمایه سازمانی، سرمایه اجتماعی، شاخص‌های سرمایه سازمانی، تعالیم قرآن کریم

نگرشی تازه به نظریه توسعه: خودسازمانیابی توسعه (گذار از نظریات نوسازی و وابستگی به نظریه آشوب و خودسازماندهی)
سیدولی موسوی نژاد^۱، حمدالله اکوانی

چکیده

نظریه آشوب، دانش فهم پدیده های غیرخطی است و نظریه پردازان آن اعتقاد دارند بسیاری از پدیده ها به ویژه در حوزه اجتماع برخلاف آنچه که پیش از این تصور می شد قطعی، منظم و خطی نیستند. در تئوری آشوب، پدیده های کوچک، اهمیتی بسیار می یابند (اثر پروانه ای) و ممکن است این گونه پدیده های به ظاهر بی اهمیت تأثیراتی بسیار بزرگ داشته باشند. در این مقاله با بررسی دو دسته نظریات ارائه شده در زمینه توسعه (نوسازی و وابستگی) و با مطرح کردن مشکلات آنها به اهمیت یافتن راه حلی دیگر برای توسعه کشورها تأکید می شود. ایرادهای اصلی نظریه آشوب بر این گونه تئوری ها در زمینه خطی بودن توسعه، بی توجهی به نقش پدیده های کوچک در توسعه، و مدل های عمدتاً نخبه محور بودن آنهاست. راه حلی که ارائه می دهد در یکی از مفاهیم اصلی نظریه آشوب (خودسازماندهی) یافته شد و استدلال می شود توسعه لزوماً بر اساس مدل های نخبه محور حاصل نمی شود بلکه جامعه نیز می تواند با خودسازماندهی و به صورتی نامرئی و بدون یک مدیریت مرکزی به توسعه دست یابد.

واژگان کلیدی: توسعه، خودسازماندهی، خودهمانندی، نظریه آشوب، پیچیدگی، اجماع، اثر پروانه ای

معرفت‌شناسی توسعه در سه دوره پیشامدرن، مدرن و پسامدرن

آمنه میرخوشخوا^۱، محمدتقی قزل‌سلفی^۲

چکیده

«معرفت‌شناسی توسعه» سعی در بررسی سرچشمه‌ها و بنیان‌های فلسفی و معرفتی «توسعه» دارد؛ اینکه چرا توسعه شکل گرفت، چگونه اهمیت پیدا کرد و از کجا آغاز شد. همچنین با بهره‌گیری از «معرفت‌شناسی توسعه» می‌توان به تحول مفهومی توسعه در درون گفتمان‌های گوناگون پرداخت. اگر چه مفهوم توسعه در عصر روشنگری و از آغاز مدرنیته معنایی واحد و یک سویه داشت ولی ماهیت آن در بستر گفتمان‌های گوناگون متفاوت می‌باشد. در این پژوهش نیز سعی گردیده با بررسی تحول مفهومی «توسعه»، آن را درون گفتمان‌های مختلف پیشامدرن، مدرن و پسامدرن مورد توجه قرار داد.

واژگان کلیدی: توسعه، معرفت‌شناسی، پیشامدرن، مدرن، پسامدرن

sa.mirkhoshkhou@gmail.com

Mohammad.Ghezelsouf@gmail.com

۱. دانشجوی دکتری علوم سیاسی، گرایش اندیشه سیاسی، دانشگاه تهران

۲. عضو هیات علمی گروه علوم سیاسی دانشگاه مازندران

محور دوم

پیشرفت و حوزه‌های
معرفتی جهان اسلام

الزامات الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت در پرتو قواعد فقهی اقتصادی

قربان‌علی درّی نجف‌آبادی^۱، هادی غفاری^۲، علی یونسی^۳

چکیده

شرایط کنونی جهان با شاخصه‌هایی چون نوآوری و پیشرفت فنی و علمی در تمامی زمینه‌ها به خصوص اطلاعات و ارتباطات روبرو است و کشورهایی که در این مسیر پیشگام بوده‌اند از رفاه بیشتری برخوردار شده‌اند. اما این فرایند پیشرفت با مسائل و پیچیدگی‌های اجتماعی همراه بوده که گاه کشورهای در حال توسعه را در عبور از این مسیر با تردید مواجه می‌کند. کدام الگوی پیشرفت وجود دارد که بتواند سعادت مادی و معنوی را به صورت توأم فراهم کند؟ بسیار طبیعی است که بگوییم الگوی پیشرفت هر ملت و مکتب متناسب با تفکرات حاکم بر آن مکتب تجویز می‌گردد و لذا نمی‌توان جهت دستیابی به رشد و توسعه از نظریات اقتصادی مطرح شده در کشورهای غربی بدون توجه به ریشه‌ها و اعتقادات کشور میزبان استفاده نمود. از آنجا که الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، هم باید شاخص‌های اسلامی را داشته باشد هم با منابع موجود در کشور به توسعه برسیم استفاده از قواعد فقهی که از منابع ناب مکتب اسلام یعنی کتاب، حدیث، اجماع و عقل استخراج می‌شود می‌تواند ابعاد اسلامی و ایرانی بودن این الگو را بیش از پیش تاکید نماید. این مقاله با استفاده از عمده‌ترین قواعد فقهی اقتصادی از جمله قاعده ولایت، قاعده عدالت، قاعده لا حرج، قاعده لاضرر، قاعده نفی سبیل، قاعده اتلاف و تسبیب، قاعده تسلط، قاعده سوق، قاعده غرور، قاعده استصلاح، قاعده المؤمنون عند شروطهم، قاعده احترام، قاعده میسور و قاعده ملازمه اذن در شیء با اذن در لوازم آن، به تبیین الزامات و شرایطی که یک الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت باید داشته باشد، می‌پردازد.

واژگان کلیدی: قواعد فقهی، الگوی ایرانی اسلامی پیشرفت، رشد و توسعه اقتصادی

۱. نماینده ولی فقیه در استان مرکزی و امام جمعه اراک

۲. عضو هیئت علمی دانشگاه پیام نور

۳. عضو هیئت علمی دانشگاه پیام نور

ghafari@pnu.ac.ir

ali_younesi@yahoo.com

ارائه الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت با تکیه بر آیات و روایات امیر حمزه سالارزائی / سمیه اکبری^۱

چکیده

در مقاله پیش رو نویسندگان با بیان توصیفی - تحلیلی و ابزار کتابخانه‌ای به الگوی رشد و توسعه از منظر اسلام با نگاهی به پیشینه و مدنیت فعلی ایران می‌پردازند. پرسش اصلی تحقیق اینجا است که «آیا از منظر اسلام، توسعه همان رشد و نمو می‌باشد؟» فرضیه و مدعای این مقاله این است که: رابطه توسعه با رشد و نمو عام و خاص مطلق بوده و از سوی دیگر هندسه توسعه، حجمی و هندسه رشد سطحی می‌باشد.

برای حرکت هدفمند و قاعده‌مند و رسیدن به پیشرفت در جامعه ما باید یک الگوی اسلامی - ایرانی داشت. رسیدن به این الگو نیازمند حرکتی جدی است و قبل از هر چیز باید مفهوم توسعه و پیشرفت و اهداف و روش‌های رسیدن به این الگو را مشخص و تبیین نمود و مبانی این الگو را به عنوان یک فرهنگ در میان افراد جامعه درونی کرده و اصول آن به افراد و خانواده‌ها آموزش داده شود. ارائه الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت باید با مبانی اعتقادی و فرهنگ ایرانی، مطابقت و هماهنگی داشته باشد، همچنین در این الگو، نباید صرفاً پیشرفت تک بُعدی جامعه مد نظر باشد بلکه باید برنامه ریزی و هدف گذاری نمود که در نهایت پیشرفت در تمامی بخش‌های جامعه را به دنبال داشته باشد. با مراجعه و غور در قرآن به آیاتی برمی‌خوریم که به صورت مستقیم و غیرمستقیم افراد را به آموختن علم و پیشرفت در علوم تشویق می‌کند و در روایات هم ائمه معصوم (علیهم‌السلام) مسلمانان را به علم آموزی و تفکر تشویق کرده‌اند. همچنین فرهنگ اصیل ایرانی نیز از دیر باز مورد غبطه و الگو پذیری ملل دیگر بوده است. پس با توجه به این که سرزمین ما از قرن‌ها پیش، در تولید علم و پیشرفت علوم پیشتاز بوده باید با تکیه بر همین فرهنگ غنی یک الگوی صحیح ارائه داد و اثرپذیری از غرب را کاهش دهیم.

واژگان کلیدی: الگو، اسلامی، ایرانی، آیات، روایات، پیشرفت

1. taha63_555@yahoo.com

الگوی پیشرفت و تعالی علوی

(مفاهیم، مبانی و ارکان پیشرفت در پرتو رهنمودهای امام علی علیه السلام)

علی اصغر سعدآبادی^۱، محمدسعید تسلیمی^۲، علی اصغر پورعزت^۳

چکیده

در بسیاری از کشورهای در حال توسعه، به ویژه کشورهای مسلمان مانند ایران، که به دنبال مدلی مناسب برای رسیدن به پیشرفت و تعالی هستند، استفاده از مدلی که ریشه در مذهب آنان داشته باشد، کارساز است. با توجه به انطباق فرمایشات امام با مسایل فرهنگی، اجتماعی و مذهبی کشور ما، به نظر می‌رسد مدل پیشرفت و تعالی علوی می‌تواند به عنوان مدلی مادر، در جهت رسیدن به پیشرفت و تعالی مدنظر قرار گیرد. استفاده از رهنمودهای امام برای گذار از دوران فقر و عقب‌ماندگی، نوعی سرمایه معنوی محسوب می‌شود. پژوهش حاضر بر آن است تا با استفاده از مدل سه شاخگی، به بررسی توصیفی - تحلیلی اهداف و شاخص‌های توسعه و تعالی در سه شاخه رفتاری، ساختاری و زمینه‌ای در پرتو فرمایشات امام علی (علیه السلام) بپردازد؛ لذا در این پژوهش ابتدا به روش تحلیل مضمون، شاخص‌های پیشرفت و تعالی در پرتو رهنمودهای امام علی (علیه السلام) مورد شناسایی قرار گرفتند؛ سپس کدهای اولیه با استفاده از نرم‌افزار MAXQDA چندین مرتبه مورد تحلیل و بازبینی قرار گرفته و در نهایت ۲۴ مضمون پایه پیشرفت اقتصادی، ۳۹ مضمون پایه پیشرفت اداری و سیاسی، ۲۴ مضمون پایه پیشرفت و تعالی انسانی و ۱۵ مضمون پایه در رابطه با پیشرفت و تعالی و محیط زیست، از مجموعه داده‌ها شناسایی گردید. در نهایت با تحلیل متون و گردآوری اطلاعات، مدلی از پیشرفت و تعالی منطبق با فرمایشات امام علی (علیه السلام) ارائه شده است.

واژگان کلیدی: توسعه، پیشرفت و تعالی، شاخص‌های توسعه و تعالی، اهداف توسعه و تعالی

alisadbadi@ut.ac.ir

۱. نویسنده مسئول مکاتبات، دانشجوی کارشناسی ارشد دانشگاه تهران

۲. استاد دانشگاه تهران

۳. دانشیار دانشگاه تهران

محور سوم

اصول و ارکان پیشرفت

تحلیل تطبیقی نابرابری اجتماعی در نظریات جامعه‌شناختی غرب و نظریهٔ اسلام

محسن صادقی امینی^۱، اکبر میرسپاه^۲، زهرا فقیه‌ایمانی^۳

چکیده

عدالت، در قشربندی اجتماعی که یکی از ارکان پیشرفت جوامع محسوب می‌شود از دیدگاه اسلام چه جایگاهی دارد؟ علوم انسانی به اذعان قاطبه اندیشمندان، پاسخگوی نیازهای بشر نبوده و به همین دلیل، امروزه شاهد طرح ادعاهایی در راستای بومی‌سازی این علوم و استفاده از آموزه‌های اسلام تحت عنوان اسلامی‌سازی دانش هستیم. اما در ابتدای علوم انسانی اسلامی، دو رهیافت قابل اتخاذ است؛ اول نفی مطلق دستاوردهای کنونی و پایه‌ریزی پارادایم نوین علمی، دوم استفاده از علوم موجود، پالایش و تکمیل آن با بهره‌گیری از تعالیم اسلام. مقاله حاضر در صدد است با روش اسنادی بر مبنای رهیافت دوم و با استفاده از رویکرد مقایسه‌ای، ارتباط عدالت و قشربندی را در آرای متفکران شاخص غربی بررسی، و نظر قرآن و روایات را در این مورد معرفی نماید. ملاحظه می‌شود که اسلام با دو دیدگاه توصیفی و تقنینی، نه تنها قشربندی جامعه را نفی نکرده است، بلکه با موضع‌گیری فعال در خصوص قشربندی‌های معمول، نقش الگوی اسلامی قشربندی را در پیشرفت جوامع با محوریت عدالت، تبیین می‌نماید.

واژگان کلیدی: نابرابری اجتماعی، قشربندی، عدالت، علوم انسانی قرآن‌بنیان، رویکرد مقایسه‌ای، طبقه، دیدگاه توصیفی، دیدگاه تقنینی

۱. دانشجوی دکتری رفاه اجتماعی دانشگاه علامه طباطبایی (رحمة الله علیه) (نویسنده مسئول) sadeghi121@yahoo.com

۲. عضو هیات علمی مؤسسه آموزشی-پژوهشی امام خمینی (رحمة الله علیه)

۳. کارشناس ارشد علوم قرآن و حدیث دانشکده معارف قرآنی اصفهان

مؤلفه‌های ایرانی-اسلامی عدالت در عصر جهانی

محمد تقی قزلسفلی^۱، سمیه فرخی^۲

چکیده

عدالت از شتون و مقومات وجود و محور زندگانی انسان است چه بدون آن نه دایره وجود به هم رسیدی و نه آدمیان معنای زندگی را درمی یابند. بنیاد هستی و آدمی بر عدالت سرشته شده است و راه یابی انسان به سوی سعادت جز با انتخاب آگاهانه طریق عدل محقق نمی‌گردد. از این رو غالب مکاتب و نظریه‌ها و نظام‌های سیاسی سعی نموده‌اند که این اصل و مفهوم را مورد ملاحظه نظری و عملی خویش - چه در واقع و چه در ظاهر - قرار دهند، و خود را متصف به آن وانمود کنند. عدالت هم‌زمان از عناصر فکری و تلاش‌های تاریخی فرهنگ‌های مختلف جهان از گذشته سیراب شده است؛ در این میان نقش دو فرهنگ اسلامی و مسیحی جایگاه برجسته‌ای داشته‌اند. در عین حال در تاریخ نظریه‌های عدالت راه پر فراز و فرودی را از نقطه عزیمت آن در یونان باستان تا سده اخیر شاهد هستیم. با این همه هم امروز نیز از اهمیت بحث و نیاز به عملی شدن عدالت در گستره جهانی کاسته نشده است. آخرین تلاش سترگ در این زمینه کار جان روالز است. در این نوشتار استدلال خواهیم کرد که چگونه و چرا این تلاش‌های درخور ناکافی و در مواجهه با چالش‌های فرارو به بن‌بست رسیده‌اند. این نقد هنجاری انتقادی در عین حال مستلزم ارائه بدیلی در چارچوب عناصر جهان زیست ایرانی-اسلامی است که هم چون نقشه‌ای راهبردی در جهان پر آشوب، دیدگان تشنه عدالت را سیراب می‌کند. هر چند نمی‌توان کتمان کرد این گنجینه پر ارزش در جهان اسلام گاه سر از بیراهه در آورده یا در عمل اجرا نشده است. در مقاله حاضر نویسندگان تلاش خواهند کرد پس از ذکر ضرورت طرح این بحث مهم و بیان نقطه ضعف‌های نظریه‌های عدالت، الگویی از عدالت را در چارچوب جهان زیست فرهنگی تمدن «ایرانی - اسلامی» در پرتو ضرورت‌های عصر پر تلاطم کنونی به آزمون بگذارند. الگوی مورد اشاره وامدار سه مؤلفه تاریخی - نظری است؛ اندیشه و تجربه عدالت ایران شهری و دو مؤلفه دیگر، عدالت در اندیشه امام علی (علیه‌السلام) و نظریه عدالت خواهی امام خمینی (رحمة الله علیه) که در بستر گفتمان انقلاب اسلامی تجلی عملی یافته است. مقاله حاضر به روش توصیفی تحلیلی و در چارچوب نظریه هنجاری انتقادی به نگارش درآمده است.

واژگان کلیدی: عدالت، عدالت ایرانی - اسلامی، عصر جهانی، امام علی (علیه‌السلام)، اندیشه ایران شهری، امام خمینی (رحمة الله علیه)

Mohammad.Ghezsofla@gmail.com
S.Farokhi1365@gmail.com

۱. عضو هیات علمی دانشگاه مازندران
۲. سمیه فرخی، کارشناس ارشد علوم سیاسی

محور چهارم

اصول و مبانی پیشرفت
در حوزه اجتماعی

«سبک زندگی اسلامی» در افق تبیین شده مقام معظم رهبری یعقوب آقایی نوروزلو، معصومه آقایی نوروزلو

چکیده

این پژوهش در راستای تبیین سبک زندگی اسلامی در افق تبیین شده مقام معظم رهبری می‌کوشد، اولاً پاسخگوی سؤالات مطرح شده در حوزه سبک زندگی اسلامی از قبیل، منظور از سبک زندگی اسلامی چیست؟ سبک زندگی کنونی ما تا چه حد اسلامی است؟ نقش و جایگاه ایمان و اعتقاد در سبک زندگی و تمدن سازی نوین اسلامی کجاست؟ اثر رسانه‌ها بر سبک زندگی کنونی و آسیب شناسی سبک زندگی؟ و سؤالاتی از این دست که بنا به بیانات مقام معظم رهبری نیاز جامعه امروز ما در مقابله با سبک زندگی آمریکایی و جنگ نرم غربی‌ها می‌باشد پردازد و ثانیاً به تبیین معنا و مفهوم سبک زندگی اسلامی پرداخته و نهایتاً راهکاری برای طرح و اجرای آن عنوان کند. نتیجتاً اینکه سبک زندگی، مقوله‌ای است که کشورهای غربی به طور گسترده روی آن سرمایه‌گذاری کرده‌اند که این امر را به وضوح می‌توان در برنامه‌های ماهواره‌ای و حتی در کارتون‌ها و انیمیشن‌هایشان دید در این صورت تنها راه عملی و ممکن بنا به فرمایشات رهبر معظم انقلاب ارائه الگو و سبک زندگی اسلامی می‌باشد که در این زمینه باید از تمام استعداد‌های کشور اعم از اندیشمندان، اساتید دانشگاه و حوزه، دانشجویان و طلاب و رسانه‌های ارتباط جمعی نظیر تلویزیون، رادیو و روزنامه‌ها استفاده به عمل آید. در این مطالعه سه راهبرد کوتاه مدت، میان مدت و بلند مدت جهت تدوین سبک زندگی اسلامی پیشنهاد شده که این سه راهبرد در طول هم هستند و نتیجه هر راهبرد یک الگو از سبک زندگی اسلامی است که در هر مرحله پخته‌تر شده و معایب آن برطرف می‌گردد تا بتوان یک سبک زندگی اسلامی جهان شمول را که نه تنها به جامعه ایران، بلکه برای سایر ممالک نیز قابل استفاده باشد را به جهانیان ارائه داد.

واژگان کلیدی: سبک زندگی اسلامی، مقام معظم رهبری، جنگ نرم، قرآن

نقش بلوغ اجتماعی در تدوین الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت

یحیی پالیزدار^۱، مریم سعیدی فر^۲، فرامرز سهرابی^۳

چکیده

تدوین الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت با رویکردها و جهت‌گیری‌های متفاوتی امکان‌پذیر است. ولی صرف نظر از جهت‌گیری‌های متفاوت و رویکردهای مختلف، مطلبی که می‌بایست مورد نظر قرار گیرد، نگاه خاص به ریشه‌های فرهنگی و اعتقادی و خواستگاه آنان در ایران اسلامی است. بحث انتظار و ظهور منجی و مقدمات آن از جمله بلوغ اجتماعی یکی از مباحث بسیار تأثیرگذار در جامعه ایران اسلامی بوده و خواهد بود. به عبارتی تدوین یک نقشه راه برای آینده ایران اسلامی بدون در نظر گرفتن این مؤلفه از مؤلفه‌های اعتقادی و رفتاری ایرانیان مسلمان امکان‌پذیر نمی‌باشد. در این مقاله سعی بر آن شده است تا به تأثیرات اعتقادی و نظری این بحث در تدوین نقشه راه الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت پرداخته شود.

واژگان کلیدی: بلوغ اجتماعی، الگوی اسلامی - ایرانی، ریشه اعتقادی، آینده ایران

y.palizdar@yahoo.com

۱. عضو هیات علمی پژوهشگاه مواد و انرژی

۲. عضو هیات علمی پژوهشگاه مواد و انرژی

۳. عضو هیات علمی موسسه آینده روشن

بنیان‌ها و مفاهیم نظری «الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت» عباس جهانبخش^۱

چکیده

طراحی و تدوین الگوهای اسلامی ایرانی پیشرفت، نیاز به تعریف چهارچوب‌هایی نظری و روش شناختی دارد که مهم‌ترین آنها عبارتند از: مفهوم و جایگاه «جامعه دینی»، معنا و امکان‌پذیری «علم دینی»، ارتباط «الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت» با «مدل توسعه غربی» و در نگاهی کلان‌تر، ارتباط «تمدن اسلامی» با «تمدن غربی»؛ وظیفه مدیران جامعه اسلامی و عموم مؤمنان در قبال الگوی اسلامی پیشرفت و نسبت این الگو با امر به معروف و نهی از منکر و در نهایت روش طراحی و مراحل تدوین «الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت». مفاهیم فوق در این مقاله مورد بحث و بررسی قرار گرفته و پس از آن سه گام عملی برای طراحی الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت معرفی شده که عبارتند از: ۱- استخراج و تدوین شاخصه‌های جامعه انسانی مطلوب از منظر اسلام ۲- ارزیابی و آسیب‌شناسی وضع موجود بر مبنای سنجش شاخصه‌های فوق ۳- معادله و الگوی تغییر و حرکت از وضع موجود به وضع مطلوب. در ادامه شرایط و بایسته‌ها طی مراحل فوق ذکر شده و با تهیه سه جدول تطبیقی اصلی‌ترین ویژگی‌های مدل توسعه غربی با الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت مورد مقایسه قرار گرفته و مهم‌ترین مؤلفه‌های تمدن اسلامی برای استخراج شاخصه‌های مطلوب اسلامی ذکر شده است. این مؤلفه‌ها با یک نگرش سیستمی به دین به نحوی طراحی شده‌اند تا هم «اسلامیت» الگو و هم رقابت‌پذیری آن با مدل توسعه غربی را تضمین نمایند.

واژگان کلیدی: مفاهیم و شاخصه‌های الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، جامعه دینی، علم دینی، مدل توسعه غربی، شاخصه‌های توسعه انسانی غرب

از مبانی پیشرفت اجتماع، مدارا از منظر سیره علوی جمیله حسین پور^۱

چکیده

رفق و مدارا از مهم‌ترین عناصر استوارسازی ارتباطات میان فردی، آرامش فردی و فضیلت‌های اخلاقی است؛ و در دین اسلام نیز اصل بر رفق و مداراست به طوری که عمل به احکام آن آدمی را به تکلف‌های بی مورد و ریاضت‌های بی جا نمی‌افکند. از این رو در این نوشتار ابتدا برخی از مؤلفه‌ها و حوزه‌های کاربردی این اصل به طور خلاصه تبیین گردید سپس با استناد به سیره امیر مؤمنان علیه‌السلام برخی از مرزهای مدارا در گفتار آن حضرت مورد بررسی قرار گرفته است. در سخنان امیر مؤمنان در نهج‌البلاغه، توصیه‌های فراوانی به این اصل اخلاقی شده است از جمله در حوزه برخورد کارگزاران با زیر دستان، رهبر با پیروان، معاشرت خانوادگی، عبادت، تربیت فرزندان و ... در ادامه به آثار فردی و اجتماعی به کارگیری این اصل اخلاقی پرداخته شده است. سپس به آسیب شناسی و اینکه در هر موقعیتی نمی‌شود از این اصل استفاده نمود، اشاره شده است.

واژگان کلیدی: مدارا، رفق، مؤلفه، آثار، آسیب

طراحی سیستم الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت: یک رویکرد سیستمی نرم پیام حنفی زاده^۱، محمد محرابیون محمدی^۲

چکیده

الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، یک برنامه راهبردی و کلان جهت رسیدن از وضع موجود به وضع مطلوب است. چنانچه دست‌یابی به الگوی اسلامی ایرانی را یک دغدغه یا به بیان بهتر یک مسئله بدانیم، همانند تمامی مسائل در یک موقعیت مسئله مطرح می‌گردد. موقعیت مسئله دست‌یابی به الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، یک موقعیت بدساختار است زیرا نمی‌توان به درستی موقعیت مسئله را توصیف نمود یا به بیان بهتر، شرح موقعیت مسئله خود یک مسئله است. چنین موضوعی ریشه در تعدد جناح‌های فکری و همچنین اقدامات هدفمند انسان‌ها دارد، لذا استفاده از رویکردهای کمی نظیر مهندسی سیستم‌ها دارای کارایی اندکی می‌باشد، در مقاله پیش رو، پژوهشگران استفاده از روش شناسی سیستم‌های نرم که یک روش شناسی شناخته شده و پر کاربرد در حوزه مسائل انسانی است را به عنوان رویکردی جهت حل این مسائل پیشنهاد می‌دهند که این رویکرد در مقاله، به تفصیل مورد بررسی قرار گرفته است.

واژگان کلیدی: سیستم‌های نرم، روش شناسی سیستم‌های نرم، الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، روش‌های حصول اجماع

جایگاه اشتغال زنان در الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت پروین حیدری شیخ طبقی^۱

چکیده

امروزه اشتغال زنان به عنوان یکی از مؤلفه‌های اصلی توسعه اقتصادی همواره ارزیابی و سنجش می‌شود. بنابراین لازم است متناسب با استعدادهای زنان زمینه اشتغال و مشارکت آنان در عرصه‌های اقتصادی نیز فراهم گردد. مقام معظم رهبری در این خصوص فرموده‌اند «از نظر اسلام میدان تلاش و فعالیت برای زنان کاملاً باز است و اگر کسی بخواهد با استناد به بینش اسلامی زن را از کارهای علمی و تلاش اقتصادی، سیاسی و اجتماعی محروم کند، برخلاف حکم خدا سخن گفته است». این مقاله تلاش می‌کند با استفاده از روش توصیفی - تحلیلی به بازشناسی چالش‌ها و آثار و پیامدهای اساسی اشتغال زنان با توجه به ارزش‌های انقلابی و اسلامی کشور در چارچوب سیاست‌های جاری جمهوری اسلامی ایران و با مقایسه قوانین برنامه‌های چهارم و پنجم توسعه در خصوص زنان بپردازد تا گامی مؤثر در تدوین بخشی از الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت (چه به لحاظ مسائل اقتصادی و چه از بعد مسائل فرهنگی و خانوادگی) بردارد.

واژگان کلیدی: الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، اشتغال، زنان، برنامه چهارم و پنجم توسعه جمهوری اسلامی ایران

توسعه سیاسی و سرمایه اجتماعی با رویکردی بر الگوی اسلامی- ایرانی پیشرفت جلال خرم^۱، علیرضا مسیبی

چکیده

امروزه در کنار سرمایه های سیاسی، مالی، اقتصادی، فرهنگی، نمادین و... سرمایه دیگری بنام سرمایه اجتماعی مورد توجه اندیشمندان علوم اجتماع، اقتصاددانان و سیاست‌گذاران قرار گرفته است. این مفهوم به پیوندها و ارتباطات میان اعضای یک شبکه اجتماعی به عنوان یک منبع و سرمایه با ارزش اشاره دارد که با خلق هنجارها و اعتماد متقابل در جامعه موجب تحقق اهداف اعضا می‌شود... بدین لحاظ با اذعان به اهمیت این سرمایه، که منبع عمده آن «اعتماد و باور» در جامعه است بایستی در جهت تجهیز هرچه بیشتر قطار توسعه و پیشرفت کشور به این سرمایه بهای بیشتری داده شود و لازم است در برنامه پنجم توسعه با شناسایی مؤلفه های اعتمادساز و سرمایه ای از بدنه اجتماع، زیرساخت‌های لازم را برای توسعه در همه ابعاد فراهم کرد. فرایندی که در کشور ایران به لحاظ فرهنگ غنی ایرانی - اسلامی در بالقوه بودن عناصر آن شکی نیست. عناصری که از بدنه خود اجتماع و فرهنگ ملی و دینی همچون اندیشه «ولایت»، «دشمن شناسی» و «تعامل و همکاری شبکه ای» نشئت گرفته است. بدین لحاظ در این پژوهش در چارچوب این الگوی اعتماد ساز راهکارهایی به اجمال پیشنهاد می‌گردد.

واژگان کلیدی: توسعه سیاسی، الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، سرمایه اجتماعی، اعتماد و باور، ولایت، دشمن شناسی

جایگاه منافع محرومین و ضرورت تأکید بر آن در طراحی و تدوین الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت (در چهار چوب دیدگاه‌های مقام معظم رهبری) عمار خسروجردی^۱

چکیده

یکی از واقعیت‌های تلخ در عرصه سیاست‌گذاری و طراحی و برنامه‌ریزی‌ها در مدیریت کلان کشور عدم توجه دقیق و جامع به چهار چوبه‌ها و قیودی است که مقام معظم رهبری برای مدیریت کلان کشور ترسیم می‌کنند. آنچه که در این نوشتار، به دنبال آن هستیم این است که با استفاده از متن بیانات مقام معظم رهبری و تحلیل‌هایی که خود ایشان ارائه کرده‌اند، چرایی تأکیدات ایشان بر منافع محرومین و طبقات کم‌درآمد جامعه، تبیین گردد. باید با رویکردی نظام‌مند و دارای انسجام به مجموعه مباحث مقام معظم رهبری توجه نمود و تا جایی که ممکن است از تفسیر به رأی در تبیین مباحث ایشان خودداری نمود و سعی کرد که چرایی‌ها و علت‌های تأکیدات رهبری را در دل مباحث خود ایشان جست‌وجو نمود. این بیان به نوعی روش‌شناسی نوشتار فوق را نیز نشان می‌دهد. این روش، روشی نزدیک به روش تحلیل محتوا است حتی تا حدی از روش تفسیر متن به متن نیز استفاده شده است. سپس با استفاده از آیات و روایات نشان داده شده است که این رویکرد ایشان در تکیه بر منافع محرومین، مبتنی بر آیات قرآن کریم و همچنین نوع نگاه و بینش امام علی علیه‌السلام در سیاست‌گذاری‌های حکومتی است و این انطباق بیانگر حقانیت نگاه ایشان در تکیه بر منافع محرومین است. جمع‌بندی نهایی این نوشتار این است که تکیه بر منافع محرومین و مستضعفین لازمه پایداری یک جامعه دینی است و اصل حفظ پایداری جامعه دینی، اصلی دارای اولویت در هر نوع از الگوهای سیاست‌گذاری مانند الگوی اسلامی-ایرانی پیشرفت است. علاوه بر این تکیه بر منافع محرومین یکی از منشأهای مشروعیت حکومت دینی است.

واژگان کلیدی: محرومین، عدالت، پیشرفت، پایداری

الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت: هویت دانشجویان و الزامات آن حسین خوشبخت^۱، راحیل خوشبخت^۲

چکیده

سابقه طرح الگوی پیشرفت متناسب با نظام جمهوری اسلامی ایران در کلام رهبر معظم انقلاب به سال ۱۳۸۵ بر می‌گردد که دغدغه‌های ایشان در دیدار با دانشجویان مطرح گردید. یکی از مباحث مهمی که مقام معظم رهبری در سخنرانی‌های مختلف، به ویژه در چند سال اخیر بر روی آن تأکید ورزیده‌اند، نقش و جایگاه دانشجویان در تدوین و دست‌یابی به الگوی اسلامی-ایرانی پیشرفت است. در این مقاله با بیان مفهوم هویت و ابعاد آن و همچنین بیان الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت از دیدگاه مقام معظم رهبری سعی شده است به الزامات هویت دانشجو برای دست‌یابی به الگوی اسلامی-ایرانی پیشرفت پرداخته شود.

واژگان کلیدی: الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، هویت، هویت دینی، دانشجو

اصول و مبانی پیشرفت در حوزه سلامت: پرستاری حکیمانه، نظریه‌ای در پرستاری بر اساس متون اسلامی

اکرم‌السادات سادات حسینی^۱، عبدالحسین خسروپناه^۲، فاطمه الحانی^۳، عبدالکریم بهجت‌پور^۴

چکیده

همواره در پرستاری لزوم تدوین نظریه بر اساس فلسفه‌ها و فرهنگ جوامع مخاطب حس شده است؛ لذا این مطالعه با هدف تبیین چارچوب مفهومی پرستاری در اسلام انجام شد. بر اساس نتایج این مطالعه انسان دارای دو ساحت جسمی و روحی است. ساحت جسم انسان دارای دو بعد نباتی و انسانی و ساحت روح انسان دارای سه مرتبه نباتی، حیوانی و انسانی است. سلامت این انسان بر مبنای سلامت حکیمانه است که همان به‌کارگیری ابعاد جسمی، حسی، روانی، اجتماعی، خیالی، مذهبی، عقلی و روحی انسان برای دستیابی به قلب سلیم است. این ابعاد، با هماهنگی و تعادل در حالی که فرد به طور حکیمانه‌ای بر امور محیط و زندگی خود مسلط است، انسان را به سمت زندگی الهی سوق خواهند داد. در راستای کمک به مددجو پرستار از محیط طبیعی که خداوند در اختیار و تسخیر انسان آفریده است، استفاده می‌نماید. محیط اجتماعی نیز در صورت هماهنگی با فطرت به عنوان کاتالیزوری به پرستار کمک می‌نماید. انسان به واسطه حب ذات وظیفه مراقبت، حفظ، نگهداری و ارتقا سلامت تمامی ابعاد و ساحات وجودی خویش را دارد که در این راه دچار مشکلات و موانعی خواهد شد. وظیفه پرستار در اینجا چاره جویی برای انسان در مواجهه با مشکلات ایجاد شده در این راه است. نوع چاره جویی پرستار از نوع پروراندن و شبیه مادری است. در نهایت در این فرآیند چاره جویی پرورشی پرستار نیز به مقام محسنین ارتقا می‌یابد. بنابراین بر اساس این مطالعه نظریه پرستاری حکیمانه مبتنی بر فطرت برای رسیدن به قلب سلیم ارائه شد.

واژگان کلیدی: پرستاری حکیمانه، انسان، محیط، سلامت، چارچوب مفهومی، اسلام، فطرت

۱. دکتری پرستاری دانشگاه تربیت مدرس، هیئت علمی دانشکده پرستاری و مامایی دانشگاه علوم پزشکی تهران
ashoseini@tuma.ac.ir

۲. دانشیار موسسه حکمت و فلسفه ایران

۳. دانشیار دانشکده علوم پزشکی دانشگاه تربیت مدرس

۴. استادیار پژوهشکده فرهنگ و اندیشه اسلامی

تبیین کارکردهای امنیتی زکات در بین گندم کاران استان فارس

منصور شاه‌ولی^۱، پروین خلیق‌زاده^۲

چکیده

تحقق آثار مثبت توسعه و نوسازی بخش کشاورزی، تأمین امنیت اقتصادی، آرامش خیال بهره برداران و حتی کاستن خطرها و عدم اطمینان در این بخش را نمی‌توان به تنهایی از سازمان‌های بیمه گر انتظار داشت، بلکه حضور و هماهنگی دیگر سازمان‌ها و نهادها نیز ضروری است. از طرفی دین مبین اسلام مکتبی است جامع که تمام نیازمندی‌های مادی و معنوی انسان در دستورات و احکام آن لحاظ شده است و از همان آغاز و مقارن با تأسیس حکومت اسلامی و طرح احکام عبادی مانند: نماز، حج، روزه و زکات را به عنوان یکی از منابع بیت‌المال واجب گردانید تا از آن برای رفع مشکلات اقشار محروم و نیازمند و همچنین توسعه امکانات رفاهی برای عموم مردم و نیز گسترش دین و تقویت دین‌داری، بهره گرفت. نظر شارع مقدس بر این است که با حل مشکلات فردی، جامعه را به سمت سازندگی بیشتر و تعاون جمعی برای پیشرفت و اعتلای جامعه اسلامی سوق دهد. این پژوهش به منظور بررسی کارکرد مکانیسم امنیتی زکات بر «رضایت شغلی و زندگی» و «تعلق احساسی و کارکردی به مکان» در بین ۱۹۷ گندم کار استان فارس انجام گردید. نتایج نشان می‌داد که «رضایت از شغل و زندگی»، «تعلق احساسی و کارکردی به مکان» و «نگرش نسبت به پرداخت زکات» در بین پرداخت کنندگان زکات بالا است. برای تعمیم کارکردهای این مکانیسم امنیتی پیشنهادهایی در مقاله ارائه شده است.

واژگان کلیدی: زکات، مکانیسم امنیتی، رضایت از زندگی، رضایت از شغل، تعلق احساسی و کارکردی به مکان

عوامل و موانع پیشرفت در کلام امام حسین (علیه السلام)

محمدجعفر صادق پور^۱ / سلمان بابایی گواری^۲

چکیده

پیشرفت، تکامل و ارتقای همه جانبه در یک جامعه، زاییده‌ی عوامل و زمینه‌های بسیاری است. طبیعی است که برای رسیدن به این مهم باید با موانع پیش روی آن مقابله کرد. در جامعه ما که مبانی و پایه‌های آن بر اساس آموزه‌های دینی بنا شده، می‌توان عوامل و موانع بسیاری برای پیشرفت و تکامل برشمرد. آنچه ضروری به نظر می‌رسد این است که برای شناختن و بررسی این عوامل و موانع و نیز میزان اهمیت و یا خطر آنان، به امامان معصوم- دانایان و مفسرین واقعی قرآن- رجوع کنیم. از آنجایی که سخنان و کلمات امام حسین (علیه السلام) مملو از ارشادات و اندازات سازنده در زمینه ایجاد عوامل و رفع موانع پیشرفت است در این نوشتار به واکاوی و تحلیل و تبیین آنها پرداخته می‌شود. با توجه به سیره عملی امام حسین (علیه السلام) و احادیث منقول از حضرتش جامعه متعالی باید مشتمل بر خصوصاتی از قبیل مشورت‌گرایی، نظارت عمومی، همبستگی، تخصص محوری و مردم سالاری باشد. علاوه بر این نباید از اشرافی‌گری و ظلم و تبعیض و مصلحت‌اندیشی‌های نابجا در جامعه غافل ماند.

واژگان کلیدی: پیشرفت، عوامل زمینه ساز، موانع، کلام امام حسین (علیه السلام)

jafar.samen.1367@gmail.com
salmanb367@gmail.com

۱. دانشجوی کارشناسی ارشد دانشگاه تهران
۲. کارشناس ارشد دانشگاه تهران

انقلاب اسلامی، سبک زندگی اسلامی و تحکیم بنیاد خانواده سیده فریناز صارم‌نژاد نمینی^۱

چکیده

امروزه که جامعه جهانی با تکانه های جدی در عرصه های مختلف به ویژه عرصه فرهنگی مواجه است، این سؤال پیش می آید که با وضع موجود چه بر سر نهاد خانواده می آید. امروزه خانواده در سطح جهانی در معرض آسیب های جدی قرار گرفته و آن قدر ناچیز گشته که ارزش هایی چون فداکاری و وفاداری از جانب اعضای آن (اعم از مادر، پدر و فرزندان) رخت بر بسته است؛ لذا ضروری است که با بصیرت و شجاعت تمام و با همه ابزارهای ممکن به سمت تحکیم و تعالی خانواده حرکت نمود و این مهم جز با شناخت الگوهای دین اسلام میسر نمی شود. انقلاب اسلامی علاوه بر تحولات عظیمی که در سطح ایران و جهان ایجاد کرد، در نگرش به انسان، زن و خانواده نیز موجب دگرگونی های نوینی شد. خوشبختانه پس از پیروزی شکوهمند انقلاب اسلامی تحکیم و تعالی بنیان خانواده با توجه به آموزه های دینی بیش از پیش مورد توجه و حمایت قرار گرفته است.

واژگان کلیدی: تعالی خانواده، دین اسلام، انقلاب اسلامی، زن

۱. دانشجوی کارشناسی ارشد مهندسی مواد و طراحی صنایع غذایی دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان
saramnejadf@yahoo.com

تدوین اصول اسلامی پیشرفت در نهادهای دینی: مطالعه موردی مسجد رسول عباسی^۱

چکیده

ترسیم اصول و مبانی پیشرفت مسجد، مقدمه و پیش‌نیاز طراحی الگوی پیشرفت مسجد است. معرفی این اصول، امکان طراحی الگویی صحیح و جامع در مدیریت بر این پدیده را فراهم می‌سازد. این نوشتار به ارائه دوازده اصل یا مبنا در دو حوزه کلان مبانی ارزشی و کارکردی در نهاد دینی مسجد پرداخته است. مبانی ارزشی شامل اصول و زیربناهایی است برگرفته از منابع دینی که با هدف خاص حاکم نمودن فرهنگی دینی ارزشی بر فضای مسجد و حفظ تقدس آن تدوین شده است. در این نوع از مبانی، نظامی از روابط و رفتارهای ارزشی ترسیم می‌گردد. ترویج و عمل به این اصول، فضایی دینی و معنوی بر مسجد را حاکم می‌سازد. فقه‌مداری، ارزش‌مداری، اخلاص‌مداری، تزکیه‌محوری و طهارت مالی شاخص‌های مبانی ارزشی را شکل می‌دهند.

مبانی و اصول کارکردی شامل تدابیری است عملیاتی برای بهبود شیوه اداره مسجد، تسهیل بهتر عملکرد و موفقیت بیشتر در جذب مخاطب که لزوماً از متن دین استخراج نمی‌شوند. این نوع اصول را می‌توان چه از منابع دینی و چه متون عمومی علم مدیریت خصوصاً در موضوع سازمان‌های داوطلبانه استخراج نمود. وحدت‌مداری، امام‌محوری، داوطلب‌گرایی، چندکارکردگرایی، مردم‌مداری و عام‌گرایی در جذب، خاص‌گرایی در مسئولیت و نظم‌مداری شاخص‌های مبانی کارکردی را تشکیل می‌دهند.

واژگان کلیدی: مبانی و اصول پیشرفت مسجد، اسلام، الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، مدیریت اسلامی

منشور پروژه طراحی الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت

سیدرضا فاطمی امین^۱

چکیده

شرط لازم برای یکپارچه‌سازی و هم‌سوسازی تلاش‌ها برای دستیابی به آرمان‌های انقلاب اسلامی، طراحی الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت است که مبنای مدیریت کشور باشد. طراحی الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، یک پروژه پژوهشی بسیار مهم و گسترده بوده و جامعیت، صحت و دقت منشور این پروژه بسیار اهمیت دارد. منظور از منشور پروژه، طرح تحقیق «طراحی الگو» با تاکید بُعد «پروژه بودن» آن است. هر چند تا کنون چندین نقشه راه برای طراحی الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت ارائه شده است اما این منشور دارای نکات جدیدی است که برای موفقیت الگو حیاتی است. مهم‌ترین تاکیده‌های این منشور عبارتند از: تولید علم مبتنی بر عمل، آغاز طراحی الگو از برنامه‌های راهبردی، جلب مشارکت گسترده ذی‌حقان، طراحی و اجرای هم‌زمان، الگوهای ذهنی و نظریه‌علیت. در این منشور، طراحی الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت در دو مرحله پیش بینی شده است و بستر ارتباطی، چارچوب‌ها و سامانه مفاهیم زیر ساخت‌های ضروری برای اجرای این پروژه در نظر گرفته شده‌اند. این زیر ساخت‌ها امکان جامعیت، یکپارچگی، آشکاری ارزش‌ها، صحت، دقت و به‌هنگام بودن دستاوردهای پروژه را فراهم می‌سازند. در طراحی الگو نباید به کلی‌گویی بسنده کرده و جزئیات تا حدی که قابلیت اجرا پیدا کند باید بیان شوند؛ بنابراین همان‌طور که مباحث فلسفی در طراحی این الگو اهمیت دارند؛ اصلاح و تکمیل قوانین و مقررات، زیر ساخت‌های نرم و ساختارهای سازمانی دستگاه‌های حاکمیتی اهمیت دارند.

واژگان کلیدی: الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، نقشه راه، تولید علم مبتنی بر عمل، منشور پروژه پژوهشی

**بررسی میزان انطباق سبک‌های مدیریت
با ویژگی‌های مدیران در نهج‌البلاغه و معرفی سبک‌های مدیریت برتر
مصطفی فتح‌اله بیاتی^۱، محسن فتح‌اله بیاتی^۲، مهدی خواجه زاده دزفولی^۳**

چکیده

متون و منابع دینی ویژگی‌های مختلفی را برای مدیران برشمرده‌اند. تبیین دقیق این ویژگی‌ها در متون اسلامی ناشی از جایگاه و اهمیت موضوع مدیریت در الگوی اسلامی پیشرفت جامعه است. از سویی سبک‌های مختلفی در مدیریت وجود دارد که هر یک ویژگی‌های مختص خود را داراست. در این مقاله ابتدا به بیان نقش‌های اصلی مدیریت و سبک‌های مختلف مدیریت موفق پرداخته می‌شود. سپس شاخصه‌های مدیریت اسلامی از دیدگاه نهج‌البلاغه بیان می‌گردد. این شاخصه‌ها شامل معیارهای تخصصی، ارزشی و مکتبی می‌باشد. در نهایت سبک‌های مدیریت موفق از حیث تطبیق پذیری با ویژگی‌های مدیریت اسلامی مورد بررسی و ارزیابی قرار گرفته و سبک‌هایی که بستر مناسبی برای مدیریت اسلامی است ارائه می‌گردد.

واژگان کلیدی: مدیریت اسلامی، نهج‌البلاغه، سبک‌های مدیریت

mostafafbayati@gmail.com

۱. دانشجوی کارشناسی ارشد مدیریت صنعتی، دانشگاه امام صادق (علیه السلام)

۲. دانشجوی دکتری مهندسی صنایع، دانشگاه علم و صنعت ایران

۳. دانشجوی کارشناسی ارشد مهندسی مالی، دانشگاه علوم اقتصادی

بررسی مؤلفه‌های سبک زندگی دینی در بهبود روابط اجتماعی با رویکردی بر آیات و روایات سهراب مروتی^۱ / نرگس شکر بیگی^۲

چکیده

شناخت عوامل مؤثر در ارتقاء سطح روابط اجتماعی گامی حیاتی در معرفی سبک زندگی خواهد بود. قرآن کریم و احادیث معصومین (علیهم‌السلام) راهکارهای حیاتی در راه بهبود کیفیت روابط اجتماعی و طراحی نقشه یک زندگی ایده‌آل با سبکی دینی برای تمامی انسان‌ها در طول تاریخ ارائه نموده است. توجه به نکات ظریفی در ارتباطات کلامی و غیر کلامی مانند؛ مصافحه کردن، هدیه دادن و... با به کارگیری انواع سخن گفتن مانند، قول سدید، لین و... می‌تواند معرف مناسبی برای سبک زندگی از نظر اسلام باشد. این پژوهش در صدد است تا با روشی تحلیلی -توصیفی به بررسی عوامل مؤثر بر بهبود کیفیت سبک زندگی دینی با تکیه بر روابط اجتماعی از نگاه قرآن و روایات معصومین (علیهم‌السلام) بپردازد.

واژگان کلیدی: سبک زندگی، روابط اجتماعی، ارتباطات کلامی، ارتباطات غیر کلامی، قرآن، حدیث

sohrab_morovati@yahoo.com
shekarbeygi66@gmail.com

۱. دانشیار دانشگاه ایلام
۲. دانشجوی دکتری علوم قرآن حدیث / مدرس دانشگاه

ترویج فرهنگ پویایی و بالندگی عامل حیاتی در توسعه کشور علی منصوری^۱، فیروزه حاج‌علی‌اکبری^۲

چکیده

آموزه نیروی انسانی مهم‌ترین سرمایه هر سازمان تلقی می‌شود. لیکن بهره برداری مناسب از این سرمایه بی بدیل مستلزم مدیریت صحیح آن است. متأسفانه رسوخ آداب و رسوم ناصواب در سطح کشور مخصوصاً در بخش‌های تولیدی نه تنها بهره‌گیری از این نیروی ارزشمند در راستای توسعه جامعه فراهم نیاورده است بلکه در بسیاری از موارد به صورت موانعی در راستای توسعه اقتصادی و اجتماعی عمل کرده است. بنابراین شناسایی این عقاید ناصحیح و جایگزینی آن با فرهنگ پویا و بالنده اسلامی می‌تواند نیروی انسانی هر جامعه را به منبعی عظیم و زوال‌ناپذیر تبدیل سازد؛ نظر به اینکه مدیریت هر عنصر مستلزم شناخت و احاطه بر اجزاء آن است و انسان موجودی پیچیده و ناشناخته برای نوع بشر است برای شناخت آن رجوع به مکتب خالق سپهر آفرین و برگزیدگان خاصه اقدس الهی ضرورتی انکارناپذیر خواهد بود. بر این اساس در این مقاله سعی شده است با استعانت از آموزه‌های دینی ضمن نسخ عقاید و باورهای باطل، تعالیم حیاتی و نوید بخش الهی در قالب فرهنگ کار اسلامی معرفی گردد.

واژگان کلیدی: فرهنگ کار، فرهنگ کار در اسلام، پویایی و بالندگی

Mansoryali@znu.ac.ir

۱. استادیار گروه مدیریت و حسابداری دانشگاه زنجان
۲. استادیار گروه مدیریت دانشگاه آزاد اسلامی واحد زنجان

ضرورت توجه به سنت‌های الهی در تهیه طرح‌های عمرانی و توسعه‌ای

سید ابوالفضل میرقاسمی^۱

چکیده

پیشرفت‌های علمی بشر در دهه‌های اخیر، بعضاً سبب شده است که بشر دچار غرور گشته (العلم حجاب الاکبر) و به جنگ طبیعت رفته و تلاش نماید تا همه مسائل و مشکلات را با عینک فنی-مهندسی حل نماید. این دیدگاه سبب شد که در زمینه توسعه روستایی و تهیه طرح‌های عمرانی، کشاورزی و منابع طبیعی نیز برنامه‌ریزی بالا به پایین حاکم شود. در این سیستم متخصصین و کارشناسان بر اساس علم و دانش خویش (که هنوز بسیار اندک و ناقص است) و بدون توجه به مسائل اقتصادی و اجتماعی و فرهنگ و آداب و رسوم مردم محلی و بهره‌برداران از این طرح‌ها و پروژه‌ها، نسخه‌هایی را برای توسعه منطقه تهیه و به مردم و مسئولین محلی دیکته می‌نمودند که بدیهی است در بسیاری از موارد، محکوم به شکست بود.

مطالعات و بررسی‌های انجام شده در زمینه علل شکست برخی از پروژه‌های عمرانی، توجه اندیشمندان را به نقش و اهمیت مشارکت مردم و ضرورت جامع‌نگری و کل‌نگری و نگرش سیستمی در انجام مطالعات و طراحی، معطوف نمود و از حدود دو دهه قبل رویکردهای مشارکتی در مطالعه و طراحی پروژه‌ها مرسوم شد.

دیدگاه توحیدی ما و آموزه‌های دین مبین اسلام که کامل‌ترین دین و روش زندگی است حاکی از آن است که خداوند حکیم و علیم، سنت‌هایی را بر خلقت و طبیعت و محیط زیست حاکم نموده است که چه بسا شناخت و رعایت آنها می‌تواند ضامن موفقیت پروژه‌ها و طرح‌های ما باشد. با توجه به ناقص بودن و تجربی بودن علم بشر، به نظر می‌رسد این مهم می‌بایست بیش از پیش مورد توجه همه مردم و مسئولین و به خصوص اندیشمندان مذهبی قرار گیرد. چه بسا علت شکست برخی پروژه‌های عمرانی، عدم توجه بشر به قوانین و سنت‌های الهی است.

واژگان کلیدی: سنت‌های الهی، طرح‌های عمرانی و توسعه‌ای، مشارکت مردمی

محور پنجم

اصول و مبانی پیشرفت در حوزه سیاست

تدوین اصول و مبانی اسلامی برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای بر اساس مبانی مکتب فلسفی اصفهان با رویکرد پیشرفت و کاربردگرایی با توجه به شرایط موجود کشور
 مهدی جمالی‌نژاد^۱، سیدمحمدرضا طلاکش^۲

چکیده

امروزه در جهان اسلام، شهرها بیشتر مسلمان نشین هستند و کمتر شهر اسلامی از لحاظ مفهوم واقعی مشاهده می‌شود. اختلاف طبقاتی شدید، آسیب‌های اجتماعی، آشفتگی جوامع و مواردی از این قبیل حاکی از این موضوع است. این موضوع به خاطر کم‌رنگ شدن فلسفه اسلامی و همچنین احاطه فرهنگ غرب بر زندگی مسلمانان می‌باشد. یکی از مهم‌ترین فلسفه‌های اسلامی، مکتب فلسفه اصفهان است. یکی از شاخه‌های مکتب فلسفی اصفهان به طور عام که آن را ممتاز می‌گرداند، تلاش حکمای این مدرسه فلسفی در اثبات هم‌آوایی آموزه‌های شیعی و اندیشه‌ها و رهیافت‌های جهان شمول فلسفی است به طوری که فلسفه و شریعت در این مکتب با هم ترکیب می‌شوند. از این رو در جای جای آثار برجای مانده از ایشان، تمسک و استشهدادهای مکرر به مبانی اسلام ناب، آیات و روایات مروی از ائمه معصوم (علیهم‌السلام) موج می‌زند. در این مقاله هدف بر این است که با تکیه بر آموزه‌های قرآنی و روایی اسلام و با الهام از مکتب فلسفه اصفهان، اصول و فروع اسلامی در برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای شهرهای اسلامی تعریف گردد و در نهایت مبانی نظری مربوط در قالب کاربردی و اجرایی نمود پیدا کند. این اصول عبارتند از نبوت، امامت، عدل، توحید و معاد و فروع شامل موارد زیر می‌شود: رفاه و کرامت انسانی، اندیشه‌محوری، وحدت و رأفت، توسعه اقتصادی، احترام به حقوق شهروندی، امنیت و ایمنی، تعاون و همیاری، حفظ محیط زیست و توسعه پایدار. در ادامه پس از تعریف یک چارچوب برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای شهرهای اسلامی (اصول و فروع صدر الاشارة) بر اساس مبانی مکتب فلسفی اصفهان و در راستای تحقق کاربردگرایی مبانی نظری، شرایط فعلی جامعه شهری مورد تحلیل قرار گرفته است و در نهایت جهت برون رفت از بحران‌های موجود، راهکارهای مورد نیاز با بهره‌گیری از دانش روز برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای پیشنهاد گردیده است.

واژگان کلیدی: مکتب فلسفی اصفهان، برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای، اصول و فروع اسلامی، کاربردگرایی

۱. معاون فنی استاندارد اصفهان و پژوهشگر برنامه‌ریزی شهری دانشگاه اصفهان

۲. دانشجوی دکتری برنامه‌ریزی شهری دانشگاه اصفهان (مسئول مکاتبات) smohammad_talakesh@yahoo.com

خوانش اخلاقی امنیت در بستر الگوی پیشرفت بومی؛ مطالعه ملزومات اجرایی شدن با رویکردی بر قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران

سیدمحمدجواد قربی^۱

چکیده

تحصیل پیشرفت و تعالی برای نظام‌های سیاسی به تنهایی امکان پذیر نیست و نظام‌های سیاسی ناگزیر به تأمین امنیت پایدار و همه جانبه در راستای بسترسازی برای پیشرفت هستند. طراحی و اجرایی شدن الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت نیز نیازمند تحقق امنیت در دو بعد مادی و ارزشی یا معنوی است. به عبارتی دیگر، عملیاتی سازی پیشرفت و تعالی مطلوب و بدیل برای جمهوری اسلامی ایران در گرو ایجاد محیطی امن، عاری از تهدید و فضایی رها از ترس و دلهره قرار دارد و تحقق این بایسته های بشری امری محتوم است. یکی از ابعاد امنیتی در پیشرفت بومی ایران، «امنیت اخلاقی» می باشد و وجود ایستارها و ارزش های بی شمار اخلاقی منبعث از آموزه های اسلامی در جامعه ایرانی، این نوع از امنیت را توجیه می نماید. یکی از بحث های مهم در باب امنیت اخلاقی، «چگونگی تحقق» آن است که این مقاله مترصد است به این مهم بپردازد. به عبارتی دیگر، این مقاله درصدد است تا راه های تحقق امنیت اخلاقی در بستر الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت را با مذاقه در متن قانون اساسی مورد کنکاش قرار دهد و کارکردهای سه قوه مقننه، مجریه و قضائیه را در پیاده سازی و ایجاد شرایط مطلوب اخلاقی بررسی نماید. فرضیه این مقاله به این قرار است که توجه به اخلاق و ارزش در کنار تأمین امنیت در این حوزه ها، به صورت متوالی در اصول و مواد قانون اساسی قابل برداشت است و قوای سه گانه موظف به تأمین امنیت اخلاقی برای پیشرفت ایران اسلامی هستند و برای اثبات فرضیه فوق و پاسخ به سؤالات مقاله، از روش اکتشافی-تحلیلی بهره خواهیم گرفت.

واژگان کلیدی: الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، امنیت، قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، امنیت اخلاقی

ثبات اقتصادی و توسعه پایدار در نظام مالی اسلامی

مریم مقدس بیات^۱

چکیده

امروزه، طرفداران اقتصاد هنجاری، جداسازی امور ارزشی، از امور اثباتی را باعث بروز مشکلات اقتصادی، می‌دانند. در سیستم مالی اسلامی، برای هر نیازی، ابزار خاصی وجود دارد. حرمت ربا در اقتصاد اسلامی به معنی معرفی یک جایگزین مناسب و کارا در سیستم مالی، توسط شریعت اسلام می‌باشد. در این سیستم، فعالیت‌های تجاری که متحمل ریسک سرمایه‌گذاری می‌شوند، مجاز به کسب درآمد و سود هستند. سیستم اسلامی، با ایجاد رقابت بین کارآفرینان، نامتقارن بودن اطلاعات را تا حدود زیادی مرتفع می‌سازد. لذا، تصمیم‌گیرندگان اقتصادی با توجه به میزان سود انتظاری پروژه‌ها و همچنین جانشین‌های ممکن، برآورد بهتری از پروژه‌ها، خواهند داشت. بر این اساس، در مقایسه با سیستم غیراسلامی، این سیستم معیار بهتری برای تخصیص سرمایه ارائه می‌دهد. این امر، کارایی را افزایش می‌دهد و علاوه بر آن که وجوه، تنها در اختیار کسانی که اعتبار مالی خوبی دارند، تمرکز پیدا نمی‌کند توزیع درآمد بهبود می‌یابد. در قراردادهای اسلامی، بازگشت سرمایه بستگی به بهره‌وری دارد. این مهم، حجم سرمایه‌گذاری‌ها و به تبع آن اشتغال زایی را افزایش می‌دهد. نظام مالی اسلامی با محوریت بر سود، نوسانات در بازده سرمایه و عدم ثبات در تصمیم‌های سرمایه‌گذاری را کاهش می‌دهد. در این سیستم، ریسک‌های کارآفرینی بین سرمایه‌گذار و کارآفرین تقسیم شده و لذا با تشویق سرمایه‌انسانی، این سرمایه مورد بهره‌برداری بیشتر و کاراتری قرار می‌گیرد. نظام مالی اسلامی، حجم سفته‌بازی را در بازارهای مالی کاهش می‌دهد. در نظام مبتنی بر تسهیم سود، عرضه پول متناسب با عرضه کالا و خدمات صورت می‌پذیرد و فشار تورمی در اقتصاد مهار می‌شود. در نتیجه، پیامدهای نظام مالی اسلامی، در ثبات اقتصادی، افزایش کارایی، توزیع متناسب منابع و درآمد بین اقشار جامعه و ارتقای سرمایه‌انسانی، خلاصه می‌گردد. این پیامدها، اقتصاد را به سوی پارادایم توسعه پایدار، هدایت می‌کند.

واژگان کلیدی: ابزارهای مالی اسلامی، نهادهای مالی، توسعه پایدار و پویایی

نسبت‌شناسی توسعه و تعالی با مفهوم پیشرفت

ابراهیم نوروزی^۱

چکیده

امروزه تمام جنجال و هیاهویی که در نظام جهانی در حوزه‌ی تئوریک وجود دارد بر سر ایدئولوژی‌های مختلف برای اداره‌ی بشر می‌باشد. معضل اصلی مطرح شده در این حوزه این است که آیا تئوری‌های توسعه می‌توانند سعادت بشر را رقم بزنند یا خیر. از سوی دیگر در اسلام مسئله «تعالی» مطرح است. حال این پرسش پیش می‌آید که مسئله تعالی را چطور باید بریتابیم و ماهیت تعالی را به چه نحو باید ببینیم، و اینکه تعالی در نسبت با توسعه به چه معناست و دارای چه مختصاتی است، و در یک کلام در نظام اسلامی این دو مفهوم از چه جایگاهی باید برخوردار باشند به نحوی که دنیا و عقبای جامعه به موازات هم تضمین شود. با توجه به نارسایی مکاتب و الگوهای غربی و عدم تبیین و طراحی مدل بومی مشخص، ضرورت تبیین الگوی جامع، با پشتیبانی منابع غنی اسلامی بیش از پیش خودنمایی می‌کند. قرآن به عنوان اصلی‌ترین منبع اسلام، سرشار از مفاهیمی است که می‌توان از آن‌ها در جهت بومی کردن سیستم اداره‌ی جامعه‌ی اسلامی بهره برد. «رُشد» یکی از مفاهیم قرآنی است که در این مقاله به آن پرداخته شده و با محور قرار دادن این مفهوم، به تعریفی صحیح از واژه‌ی پیشرفت در الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت رسیده‌ایم.

واژگان کلیدی: پیشرفت، رشد، توسعه، تعالی، معاش، معاد

1. ebrahimnowrouzi@gmail.com

هندسه طراحی الگوی اسلامی-ایرانی پیشرفت دفاعی سعید و کیلی^۱

چکیده

یکی از ضرورت‌های اساسی و اولیه برای پیشرفت و توسعه هر کشور در سطح ملی و بخشی؛ دارا بودن کشور از الگویی تبیین شده و بومی می‌باشد. در کشور ما نیز طراحی الگوی اسلامی-ایرانی پیشرفت به عنوان موضوعی حیاتی برای تصمیم‌گیری، برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری‌های کشور محسوب می‌شود. یکی از موضوعات و بخش‌های با اهمیت؛ بخش دفاعی کشور است که همچون دیگر بخش‌ها نیاز است برخوردار از الگویی مشخص و مدون بر اساس ظرفیت و اقتضائات کشور باشد. در این مقاله سعی می‌شود ضمن ارائه هندسه کلی از طراحی الگوی پیشرفت، ویژگی‌های آن را برشمرده و بر اساس آن مدل نقشه راه الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت دفاعی کشور ترسیم گردد. در این مدل، الگوی دفاعی کشور نیاز به نظریه مبنایی برای جهت‌گیری درست در دفاع و امنیت کشور دارد که بر اساس نظریه مبنای راهبردهای کلان اساسی در بخش دفاع احصاء خواهد شد. به نظر می‌رسد بهترین نظریه مبنای بر اساس آموزه‌های اسلامی، نظریه مبنای «بازدارندگی» است. نقشه راه تدوین الگو در بخش دفاعی دارای چهار مرحله اصلی شامل: مبنای و اهداف آرمانی، نظریه مبنای، راهبردهای کلان و مجموعه دستورالعمل/معیار/شاخص‌های توسعه در بخش دفاعی است.

واژگان کلیدی: الگوی اسلامی-ایرانی پیشرفت، نظریه مبنای، بازدارندگی

۱ دانشگاه پیام نور استان تهران و معاونت برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی رئیس جمهور vakilisaeed88@yahoo.com

محور ششم

اصول و مبانی پیشرفت در حوزه اقتصاد

نقش اقتصاد تعاونی در الگوی اسلامی- ایرانی پیشرفت

ناصر آسیابانی^۱، علی رضا کرباسی^۲

چکیده

در بین نظام‌های اقتصادی، اقتصاد تعاونی با اصول و مبانی عالی‌هی خود تطابق بیشتری با آموزه‌های وحیانی و اسلامی دارد که می‌توان از آن به عنوان ابزاری جهت پیاده سازی نظریه‌های پیشرفت اسلامی- ایرانی در زمینه اقتصاد استفاده کرد. در اصول ۴۳ و ۴۴ قانون اساسی ایران از تعاون به عنوان رکن دوم بخش‌های اقتصادی در کنار بخش دولتی و بخش خصوصی یاد شده است. هدف از مطالعه‌ی حاضر تحلیل اقتصاد تعاونی و بررسی نقش اقتصاد تعاونی در الگوی اسلامی- ایرانی جهت پیشرفت اقتصادی ایران است. در این مطالعه که به روش توصیفی تحلیلی انجام شده است به تعریف تعاون، تحلیل ویژگی‌های اقتصاد تعاونی و بررسی ارتباط بین اصول اقتصاد تعاونی با آموزه‌های اسلامی پرداخته شده است. نتایج حاصله بیانگر آن است که اقتصادی که بر پایه‌ی اصول تعاونی در جامعه پیاده شود، اقتصادی است شکوفا، علاوه بر آنکه مشکلات اقتصادی نظیر تورم و بیکاری را حل می‌کند به شأن و منزلت انسانی نیز توجه دارد و این در راستای اهداف عالی الگوی اسلامی- ایرانی پیشرفت است. در نتیجه می‌توان الگوی اقتصاد تعاونی را جهت پیشرفت اقتصادی جامعه‌ی ایرانی پیشنهاد داد.

واژگان کلیدی: اقتصاد تعاونی، پیشرفت، الگوی اسلامی- ایرانی

۱ دانشجوی مقطع کارشناسی ارشد رشته اقتصاد کشاورزی دانشگاه فردوسی مشهد Naser_Asiabani@yahoo.com
 ۲ دانشیار گروه اقتصاد کشاورزی دانشگاه فردوسی مشهد

فتوت اصنافی الگوی اسلامی ایرانی کسب و کار عبدالرسول احمدیان^۱، مهرداد آقاشریفیان اصفهانی^۲

چکیده

یکی از عرصه های مهم در ساحت پیشرفت، عرصه کسب و کار در منظومه اقتصاد و تأثیر اخلاق و معنویت بر آن است. در این نوشتار از زاویه فتوت نامه های اصنافی که برآیند معارف اسلامی و تبلور آن در فرهنگ بومی ما است دریچه ای به سوی کسب و کار گشوده شده و با استفاده از روش کتابخانه ای و تحلیل محتوایی منابع مکتوب به این موضوع پرداخت شده است. در این مقاله با تدقیق بر چهار رساله صنفی، معماریه، صناعیه و فتوت نامه بنایان و آهنگران، نظام حاکم بر کسب و کار در قالب دوازده عنوان مورد اشاره قرار گرفته است؛ از جمله می توان به: جوانمردی و احسان، کمک به فقرا، توحیدمحوری، نخبه گرایی، اقتدا به پیشوایان توحیدی، فرهنگ کار مضاعف، برکت کار و مال، سودمندی اجتماعی و ... اشاره کرد. این مقال علاوه بر معرفی میراث گران بهای پیشینیان، الگویی ایرانی اسلامی فرا سوی جوانان این کهن بوم ایمانی گشوده است.

واژگان کلیدی: فتوت اصنافی، کسب و کار، الگوی اسلامی ایرانی

۱. دانشجوی دکتری فقه و مبانی حقوق اسلامی
۲. هیأت علمی دانشگاه هنر اصفهان

مطالعه تطبیقی میان برخی از الگوهای توسعه متعارف در خصوص دو مفهوم شاخص‌های تعامل مناسب (کارآمدی، هماهنگی و تداوم) و بردارهای تعاملاتی وحید ارشادی^۱

چکیده

اگر طراح و سیاست‌گذار یک الگوی توسعه، همچون الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، اقدام به انتخاب یک استراتژی مشخص نماید، باید قادر باشد، یک ارزیابی مشخصی از روند طی شده در بستر الگوی منتخب داشته باشد. سه شاخص بهره‌وری، هماهنگی و تداوم در مبادله، معیارهای این ارزیابی می‌توانند باشند. یکی از مهم‌ترین اعتباریات، که با توجه به اعتبار تعامل، وجود آن ضروری و انکارناپذیر است، تکنولوژی‌های موسوم به بردارهای تعاملاتی است. منظور از بردارهای تعاملاتی آن است که انسان‌ها تحت تأثیر حس استخدام و تسخیر متقابل و با توجه به اهداف و غایبات انسانی، برای تعاملات خود، طیفی از روابط و تعاملات را بر اساس اصل جلب منفعت و دفع ضرر شکل می‌دهند که از مجموعه آنها به بردارهای تعاملات انسانی یاد می‌شود. طیفی از روابط و تعاملات شامل رقابت، همکاری، ایثار و فداکاری و برخورد و تضاد، مبنای انتخاب‌های انسانی است. همواره به موازات بردارهای تعاملاتی، طیفی از بسترهای تعاملاتی و ترتیبات نهادی در هر الگو وجود خواهد داشت.

در این نوشتار با روش اسنادی و کتابخانه‌ای، مفاهیم فوق در چهار الگوی توسعه کارآفرینی (انترپرنر) شومپتری، توسعه متوازن روزن اشتاین، توسعه نامتوازن هریشمن و عرضه نامحدود نیروی کار لوئیس که از استراتژی‌های مشهور در اقتصاد توسعه متعارف است، بررسی شده و به صورت تطبیقی تبیین می‌شود. این نگرش تطبیقی می‌تواند الگوی مناسبی برای طراحان و سیاست‌گذاران الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت باشد، تا بتوانند نسبت به مهندسی نهادها در ترسیم الگو به مفاهیم فوق و نقش آنها توجه نمایند.

واژگان کلیدی: الگوی توسعه، بهره‌وری، هماهنگی، تداوم در مبادله، بردارهای تعاملاتی، ترتیبات نهادی، رقابت، همکاری، نوع دوستی، ایثار و برخورد و نبرد

سکونت، مالکیت و عدالت شهری در الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت

عباس جهانبخش^۱

چکیده

اگر الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، به دنبال خلق فضایی اسلامی است باید این سه مرحله را طی نماید: ۱- استخراج و تدوین شاخصه‌های شهرسازی و معماری مطلوب از منظر اسلام، ۲- ارزیابی و آسیب‌شناسی وضع موجود بر مبنای سنجش شاخصه‌های فوق، ۳- چگونگی طراحی و خلق فضاها و کالبدهای متناسب با شاخصه‌های فوق (معادله و الگوی پیشرفت از وضع موجود به وضع مطلوب). طی این مراحل، نیازمند توضیحاتی ریشه‌ای‌تر و پاسخ به سؤالاتی اساسی‌تر هستیم: در طراحی الگوهای پیشرفت تا چه حد باید به استانداردها و دانش جهانی (مدل توسعه) اتکا کنیم و تا چه حد سعی در ارائه راهکارهای مبتنی بر جهان‌بینی و آموزه‌های اسلامی داشته باشیم؟ و اساسی‌تر اینکه نسبت بین الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت و مدل‌های توسعه غربی چیست و چگونه باید باشد؟ هر چند این مقاله سعی در ارائه نگاهی کاربردی داشته ولی به ضرورت حفظ سیر منطقی بحث، پاسخ اجمالی سؤالات فوق ارائه گردید. سپس در طی اولین گام از سه مرحله فوق‌الذکر، با استخراج دو شاخص اصلی از آموزه‌های اسلام در زمینه سکونت و مالکیت عادلانه زمین و مسکن، آسیب‌شناسی سیر حرکت نظام شهرسازی معاصر انجام گردیده و تحلیل نتایج سرشماری نفوس مسکن از سال ۱۳۵۵ تا ۱۳۹۰ نشان داد که نظام شهری ما در حال افزایش فاصله و دور شدن از این دو معیار شهر اسلامی است. در مرحله ارائه راهکار، روش اصلاح مسیر موجود و نیل به «شهر اسلامی»، تدوین الگوهای مناسب و تعریف شاخص‌های قابل اندازه‌گیری معرفی شده و دو شاخص پیشنهادی این مقاله به همراه راهکارهای اجرایی بیان گردیده و بر این اصل تأکید شد که وجود الگوهای اسلامی اداره جامعه مؤثرتر از وجود مدیران مسلمانی است که طبق مدل توسعه غربی یا اجتهاد شخصی به اداره کشور می‌پردازند و در پاسخ به سؤال اولویت تعهد یا تخصص یک مدیر بیان گردید که چنانچه الگوها و معادله‌های مناسب به همراه سنجه‌های دقیق و کمی برای اداره شهر و کشور طراحی و تبیین گردد حتی نتیجه کار مدیر غیرمتعهد و غربی نیز اسلامی شدن جامعه خواهد بود و اداره نظام با الگوهای غربی توسط متعهدترین و معتقدترین مدیران نتیجه‌ای جز غربی شدن (و به تعبیری Americanization) نخواهد داشت.

واژگان کلیدی: شهر اسلامی، معماری اسلامی، عدالت شهری، الگوی اسلامی پیشرفت

الگوپذیری و پیشرفت طراحی معماری مسکن معاصر با بهره‌گیری از نمود تجلی سنت‌های حسنه پیامبر اسلام حضرت محمد (صلی الله علیه و آله) در ساختار فضایی خانه‌های سنتی ایران
حسن ستاری ساربانقلی^۱، محمدباقر ولی‌زاده اوغانی^۲

چکیده

بهره‌گیری از الگوهای اصیل اسلامی ایرانی با بن‌مایه طراحی قوی، سبب‌ساز پیشرفت حداکثری معماری ایرانی خواهد گردید. هدف پژوهش، تحلیل تأثیر سنت‌های پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) در ساختار فضایی خانه‌های سنتی ایران، جهت به‌کارگیری در معماری مسکن معاصر و در نهایت پیشرفت طرح معماری مسکن معاصر با انطباق حداکثری با الگوهای اسلامی ایرانی می‌باشد. روش تحقیق از نوع تحلیلی-توصیفی بوده است. ابتدا از طریق ابزار مطالعات کتابخانه‌ای، مهم‌ترین سنت‌های حسنه پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) از مدارک مکتوب حدیث و سنت استخراج شده، سپس چگونگی تأثیر و نمود این سنت‌ها در ساختار فضایی خانه‌های سنتی ایران مورد بحث و تفسیر قرار گرفته است. در نهایت کاربردهایی متناظر برای استفاده در طراحی معماری مسکن برای آن ارائه گردیده است. در بررسی به عمل آمده در این تحقیق، برخی از زوایای درخشان تجلی سنت‌های پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) مانند تجلی حریم خصوصی، تفکیک عرصه‌ها (خصوصی و عمومی)، تکریم مهمان، محرمیت، حق همسایه، توجه به محیط زیست و غیره در سبک زندگی و به تبع آن در ساختار فضایی خانه‌های سنتی ایران نمایان می‌باشد. هر یک از این اصول باعث به وجود آمدن ویژگی‌ها و کارکردهای مفیدی در ساختار فضایی خانه‌های سنتی شده و باعث خلق آسایش و راحتی زندگی انسان، در عین پاسداشت ارزش‌های اسلامی ایرانی اصیل آن شده است. برای تمامی محورهای حاصله به ارائه راهکارهای جهت استفاده در معماری مسکونی دوران معاصر پرداخته شده است. از یافته‌های حاصل از پژوهش می‌توان برای پیشرفت و ارتقای سطح معماری مسکونی کشور در عین انطباق حداکثری با الگوهای اسلامی ایرانی پیشرفت بهره برد.

واژگان کلیدی: پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)، طراحی معماری مسکن، خانه‌های سنتی ایران، الگوی پیشرفت معماری، معماری اسلامی، سنت رسول اکرم (صلی الله علیه و آله)، طراحی معماری

sattari@iaut.ac.ir

۱. استادیار گروه معماری دانشگاه آزاد اسلامی واحد تبریز
۲. دانشجوی کارشناسی ارشد معماری دانشگاه آزاد اسلامی تبریز

تبیین پارادایم نظام متعالیه نوآوری برای تحقق پایداری منصور شاهولی^۱

چکیده

نیمه دوم قرن گذشته، شاهد تحولات متنوع کلان بخشی، زیربخش‌ها و حتی محصولات کشاورزی بوده که ناپایداری در تولید و محیط را به دنبال داشته است. از نظر نهادهای ملی و بین‌المللی، لازمه دستیابی به پایداری در قرن حاضر، همانا چالش با این تحولات با کمک تبیین نظام نوآوری کشاورزی است. به عبارت دیگر، نظام‌های نوآوری می‌باید با حضور حداکثری ذی‌نفعان و تعاملات هرچه بیشتر، به ویژه بخش خصوصی همراه باشد و بر دستاوردهای پژوهشی و فناوری سازگار با زیست‌بوم تأکید نماید. ولی آنچه از نظر این نهادها نادیده انگاشته می‌شود «بوم‌گرایی معرفتی» است زیرا این نوع تبیین، نظام نوآوری را به نحوی راهبری می‌نماید که نه تنها از نظر «علوم تجربی» برای تولید دانش و فناوری، بوم‌گرا باشد بلکه از نظر «علوم دینی» به عنوان یک وظیفه معرفتی نیز با باورهای مرکزی ذی‌نفعان نظام نوآوری باید سازگار باشد. برای مثال، برای تبیین نظام نوآوری به منظور تحقق پایداری در کشاورزی ایران، می‌باید آموزه‌های اسلام مدنظر قرار گیرد. به همین منظور، همراه با ملاحظه نظرهای جامعه جهانی در تنظیم نظام نوآوری از منظر دانشی و فناوری، و با در نظر گرفتن اسلام، به عنوان باور مرکزی مردم این سرزمین، پارادایم نظام متعالیه نوآوری برای تحقق پایداری در بوم کشاورزی ایران تبیین می‌گردد.

واژگان کلیدی: پایداری، نظام نوآوری کشاورزی، پارادایم متعالیه، اسلام

الگوی بومی توسعه نوآوری مبتنی بر اندیشه‌های مقام معظم رهبری
بر اساس روش نظریه پردازی داده‌بنیاد
علیرضا صادقی^۱

چکیده

مقاله حاضر تحقیقی میدانی است که هدف از آن شناسایی، استخراج و تبیین عناصر کلیدی و عوامل مؤثر در توسعه نوآوری بر اساس اندیشه‌های مقام معظم رهبری در قالب ارائه و آزمون الگویی جامع و یکپارچه می‌باشد. ارائه الگوی توسعه نوآوری که مبتنی بر اندیشه‌های مقام معظم رهبری باشد خلأ نظری این حوزه را بر مبنای اصول و مبانی ارزشی انقلاب اسلامی می‌پوشاند. روش تحقیق مورد استفاده از نوع کیفی بوده که برای استخراج مفاهیم، مقوله‌ها و قضیه‌ها از روش نظریه‌پردازی داده‌بنیاد استفاده شده است. روایی و پایایی ابزار تحقیق از طریق روش‌های ارزیابی روایی و پایایی تحقیق کیفی، بررسی و تأیید شده است. بر اساس نتایج تحقیق، «عوامل درون‌سازمانی» مؤثر در توسعه نوآوری بر مبنای اندیشه‌های مقام معظم رهبری، شامل «عوامل سازمانی» (با پنج مؤلفه)، «عوامل گروهی» (با سه مؤلفه)، «عوامل فردی» (با چهار مؤلفه)، عوامل اصلی «توسعه نوآوری» شامل «موفقیت‌های راهبردی» (با دو مؤلفه) و «دستاوردها و خروجی‌ها» (با سه مؤلفه) شناخته شدند.

واژگان کلیدی: نوآوری، رهبری، یادگیری، عوامل سازمانی، عوامل فردی، عوامل گروهی

فساد اقتصادی و راهکارهای مبارزه با آن در اسلام و رابطه آن با رشد اقتصادی نفیسه صالح نیا^۱، محمدرضا لطیفی^۲

چکیده

امروزه پدیده فساد، توجه بسیاری از جهانیان را به خود جلب کرده است. کشورها با هر سطحی از توسعه، تحت تأثیر رسوایی‌های فساد قرار می‌گیرند. مبارزه اثربخش با فساد مستلزم به‌کارگیری استراتژی‌هایی است که دارای ماهیتی جامع باشند. اما وجود تعارضات میان مصالح گروه‌های مختلف جامعه، مشکلی اساسی در تدوین استراتژی‌های بهینه است. در حالی که نظام ارزش‌های اسلامی به عنوان نظام ارزشی و اعتقادی یکپارچه، همچون چتری فراگیر همه مصالح عمومی، حکومتی، سازمانی و شخصی را دربر گرفته و نوعی انسجام میان این عوامل برقرار می‌کند. در این مقاله پس از ارائه تعاریف مختلف فساد و دلایل ایجاد و گسترش آن، اهمیت مبارزه با این پدیده در اسلام، بررسی و راهکارهای ارائه‌شده در احکام و آموزه‌های اخلاقی و شیوه‌های مبارزه با فساد در حکومت امام علی (علیه‌السلام) بیان گردیده است. در ادامه، شاخص فساد کشورهای مختلف با یکدیگر مقایسه گردید که نتایج نشان داد علی‌رغم تأکید اسلام بر مبارزه با فساد، کشورهای اسلامی در این زمینه جایگاه مناسبی ندارند. این در حالی است که اگر نظام ارزشی-اعتقادی اسلام به عنوان جامع‌ترین استراتژی موجود در جامعه نهادینه شود و به صورت ارزش مسلط درآید تمامی مصالح در یک راستا هماهنگ شده و جایی برای گرایش به فساد و تعارضات مخرب باقی نمی‌ماند. بخش پایانی مقاله به بررسی تحقیقات مختلف در زمینه فساد پرداخته است که نشان می‌دهد فساد، رشد اقتصادی را با موانع بسیار مواجه کرده است و بر توسعه اقتصادی، اثر منفی دارد. پس برای رسیدن به توسعه، ابتدا باید به مقابله جدی با فساد پرداخت.

واژگان کلیدی: فساد اقتصادی، اخلاق اسلامی، رشد اقتصادی، کشورهای اسلامی

nafiseh.salehnia@yahoo.com

۱. کارشناس ارشد اقتصاد، دانشگاه فردوسی مشهد
۲. کارشناس ارشد اقتصاد شهری، دانشگاه هنر اصفهان

اهمیت بخش کشاورزی، منابع طبیعی و محیط زیست و چالش‌های پیش روی الگوی پیشرفت اسلامی-ایرانی

مصطفی کریم‌زاده^۱، نوید پایدارمنش^۲، علی طالب‌زاده بردسیری^۳

چکیده

پیشرفت و رشد، همواره در همه کشورهای جهان در تمامی دوره‌ها از دغدغه‌های اساسی بوده است. هنگامی کشور پیشرفت می‌کند که در تمامی زمینه‌های اقتصادی، اجتماعی و سیاسی و فرهنگی و ... رشد کند. ما نیز در این مقاله به پیشرفت‌های کشور در زمینه‌های منابع طبیعی، کشاورزی، محیط زیست و عوامل مؤثر در پیشرفت این حوزه‌ها می‌پردازیم. در این مقاله، راهکارهایی را در جهت تشریح امر پیشرفت در این حوزه‌ها بیان می‌کنیم. گسترش یافتن و جذب توریسم در بخش منابع طبیعی، موجب ایجاد اشتغال و درآمد می‌شود. همچنین پیشرفت در بخش کشاورزی موجب افزایش تولید ناخالص داخلی و خودکفایی می‌شود. همچنین در هر بخش به چالش‌ها و موانع پیش رو در آن حوزه، اشاره و راهکارهایی را جهت رفع آنها ارائه می‌کنیم. همچنین، به نتایجی دست پیدا می‌کنیم که مشخص می‌کند دستیابی به این سطح از پیشرفت در این حوزه‌ها نیاز به برنامه‌ریزی بلند مدت و صرف هزینه‌های گسترده‌ای دارد که باید مورد حمایت بخش دولتی قرار گیرد. در پایان نیز با توجه به نتایج به‌دست آمده به عوامل عمومی مؤثر در پیشرفت همه جنبه‌های کشور اشاره می‌کنیم.

واژگان کلیدی: الگوی پیشرفت ایرانی-اسلامی، منابع طبیعی، عوامل مؤثر در پیشرفت، بخش کشاورزی، موانع پیش روی پیشرفت

1. Karimzadehmostafa@yahoo.com
 2. Navidpaidarmanesh@gmail.com
 3. Taleba85@yahoo.com

۱. استادیار دانشگاه فردوسی
 ۲. دانشجوی کارشناسی ارشد دانشگاه فردوسی مشهد
 ۳. دانشجوی کارشناسی ارشد دانشگاه فردوسی مشهد

اقتصاد مقاومتی، الگوی ایرانی-اسلامی توسعه اقتصادی یوسف محمدزاده^۱، علی صابری^۲

چکیده

با توجه به اینکه توسعه اقتصادی از یک طرف به مفهوم رشد اقتصادی از درون جامعه و با تکیه بر توانایی‌های مردم با ایجاد عزت نفس و احترام متقابل در بین افراد و استقلال آن کشور در مسیر تکاملی و بلندمدت است و از طرف دیگر توسعه اقتصادی در اسلام، ارتباط خداوند و جاری و ساری بودن احکام او در جامعه را نیز در بر گرفته و ماهیت مادی و معنوی پیدا می‌کند و همچنین از آنجایی که کشور ایران از همان ابتدای تحولات مدرن بشری، به علت موقعیت جغرافیایی، اقلیمی و فرهنگی خود و همسایگانش از وضعیت استراتژیک برخوردار بوده و همواره مورد توجه سایر کشورها بوده است باید برای توسعه اقتصادی ایران یک الگوی بومی و اسلامی پیشرفت تدوین کرد. اقتصاد مقاومتی، الگوی پیشرفت ایرانی-اسلامی در حیطه اقتصاد است. این ادعا از اهداف اقتصاد مقاومتی و ماهیت آن سرچشمه می‌گیرد. در الگوی اقتصاد مقاومتی، اهدافی همچون مقابله با فشارهای بیرونی و درونی، تحقق عدالت اقتصادی، توان رقابت بین‌المللی، اقتصاد مردمی و الگوی بومی و اسلامی پیشرفت دنبال می‌شود. اقتصاد مقاومتی، در اقتصاد اسلامی و در شرایط و مقتضیات روز کشور ایران ریشه دارد؛ یعنی عبور از ناهمواری‌های مسیر پیشرفت ملت ایران با محوریت توحید و اسلام.

واژگان کلیدی: توسعه اقتصادی، اقتصاد مقاومتی، الگوی ایرانی-اسلامی توسعه اقتصادی

سرمایه اجتماعی و برخی شاخص‌های مهم آن در قرآن کریم

حسین محمدی^۱

چکیده

در ادبیات اقتصادی امروز، موضوع سرمایه اجتماعی و آثار آن روی رشد و توسعه اقتصادی در بعد ملی یا منطقه‌ای به وفور مورد بحث و بررسی قرار گرفته است و تقریباً همه محققان بر تأثیر مثبت و معنادار شاخص‌های مختلف سرمایه اجتماعی روی رشد و توسعه اقتصادی اتفاق نظر داشته‌اند. اگر چه در خصوص تعریف و شاخص‌های سرمایه اجتماعی، اتفاق نظر جامعی بین محققان این عرصه وجود نداشته است اما اکثر محققان بر اهمیت شاخص‌هایی چون اعتماد، مشارکت و همکاری، امنیت و آگاهی تأکید کرده‌اند. در این مقاله با رویکردی متفاوت و بر مبنای آیات قرآن کریم تلاش می‌شود سرمایه اجتماعی و شاخص‌های مطرح‌شده برای آن، مورد بحث و بررسی قرار گیرد. هدف از این مطالعه، طرح این موضوع است که علی‌رغم آنکه ادبیات سرمایه اجتماعی در دنیای غرب، سابقه چندان طولانی‌ای ندارد سرمایه اجتماعی در قرآن با شاخص‌هایی مشخص بیان شده و از این رو موضوعات و شاخص‌های سرمایه اجتماعی برای مسلمانان و ایرانیان چندان قریب نبوده است و تعالیم قرآنی بر نقش و اهمیت شاخص‌های مختلف سرمایه اجتماعی در سعادت جوامع بشری تأکید داشته‌اند. از این رو، بازبینی روابط اجتماعی بر مبنای تعالیم قرآن و گسترش دانش عمومی در این حوزه می‌تواند به افزایش سطح سرمایه اجتماعی در جامعه کمک شایانی کرده و از این طریق راه را برای عملکرد بهتر سرمایه‌های فیزیکی و انسانی در جهت رشد و توسعه اقتصادی کشور باز نماید. در این مقاله ۲۶ شاخص برای سرمایه اجتماعی با استفاده از تعالیم قرآن کریم شناخته شده و مورد بحث قرار گرفته است.

واژگان کلیدی: قرآن کریم، سرمایه اجتماعی، شاخص‌های سرمایه اجتماعی، رفاه

اثر بخشی آداب کار در فرهنگ اسلام بر بهداشت روان فریدون یزدانی^۱، سیف‌الله آزادی^۲

چکیده

در آموزه‌های اسلام برای کار و تأمین مایحتاج مادی زندگی، آدابی ذکر شده است که این اصول و آداب اخلاقی در سلامت روان فرد تأثیر بسزایی دارد؛ و شخص را از دغدغه‌های عادی کار، رها ساخته و در کار و تلاشش به او شور و شمع می‌بخشد؛ لذا مقاله حاضر تلاشی در بررسی اثر بخشی آداب کار در فرهنگ اسلام بر بهداشت روان است. از این رو مهم‌ترین مباحث این نوشته ۱- بررسی شاخصه‌های بهداشت روان و ۲- اثر بخشی آداب کار بر بهداشت روان است. گفتنی است روش پژوهش، توصیفی-تحلیلی می‌باشد.

واژگان کلیدی: کار، بهداشت روان، آداب کار

محور هفتم

اصول و مبانی پیشرفت
در حوزه فرهنگ

نقش تمدن‌سازی ایرانی در الگوی پیشرفت و جنبش نرم‌افزاری سیدعلی رضا حجازی^۱

چکیده

بی‌شک، بررسی و تحلیل تاریخچه علم و اندیشه تمدن عظیم ایران اسلامی می‌تواند ارزش‌ها و کمبودهای علمی-فرهنگی، و تکالیف و وظایفی را که بر عهده دانشمندان و روشنفکران متعهد جامعه ایران اسلامی است، تبیین کند و نقشی اساسی در الگوی پیشرفت داشته باشد؛ لذا ضروری به نظر می‌رسد گذر و نظری تاریخی به جریان‌های فکری و نظریه‌های تمدن‌ساز ایران اسلامی (به خصوص بعد از اثرپذیری از تحولات اندیشه و روحیات علمی تمدن غرب) بیندازیم تا نقش و جایگاه اساسی و حیاتی نظریه جنبش نرم‌افزاری و تولید علم که مقام معظم رهبری بدان اشاره و بر تأکید می‌کنند روشن شود.

واژگان کلیدی: نظریه‌های تمدن‌ساز، الگوی پیشرفت، جنبش نرم‌افزاری، امام خمینی (رحمة الله علیه)، حضرت آیت‌الله خامنه‌ای

چالش بین فرهنگ مذهب و فرهنگ توسعه، نسبت به «اسلامیت فرهنگ پیشرفت» و بررسی فلسفه و نظریه‌های فرهنگی در سطح روش‌شناختی احمد زیبایی‌نژاد^۱

چکیده

جامعه و تمدن‌ها بر اساس فرهنگ آن نظام به وجود می‌آید و تمدن نوین اسلامی نیز از این اصل مستثنی نیست. بر این اساس «اگر انحرافی در فرهنگ یک رژیم پیدا شود و همه ارگان‌ها و مقامات آن رژیم در صراط مستقیم انسانی و الهی پایبند باشند و بر استقلال و آزادی ملت از قیود شیطان، عقیده داشته باشند و آن را نیز تعقیب کنند و ملت نیز به تبعیت از اسلام و خواسته‌های ارزنده آن، پایبند باشند، دیری نخواهد کشید که انحراف فرهنگی بر همه غلبه کند و همه را خواهی نخواهی به انحراف کشاند و نسل آتیه را آنچنان کند که انحراف به صورت زیبا و مستقیم را راه نجات بداند و اسلام انحرافی را به جای اسلام حقیقی بپذیرد» (پیام حضرت امام خمینی قدس سره، صحیفه نور، جلد ۱۷، صفحه ۲۰۳). از سویی دیگر، هدف و مسیری که پرچمدار انقلاب، مقام معظم رهبری برای نظام اسلامی ترسیم نموده‌اند «پیشرفت همه‌جانبه» است که از منظر معنویت و فرهنگ اسلامی، متغیر اصلی آن «رسیدن به فلاح و رستگاری» می‌باشد. بن‌مایه‌های این فرهنگ را اسلام در اختیار ما قرار داده است و «اگر ما به این مقولات به طور جدی نپردازیم، پیشرفت اسلامی تحقق پیدا نخواهد کرد و تمدن نوین اسلامی شکل نخواهد گرفت. هر چه ما در صنعت پیش برویم، هر چه اختراعات و اکتشافات زیاد شود، اگر این بخش را ما درست نکنیم، پیشرفت اسلامی به معنای حقیقی کلمه نکرده‌ایم» (بیانات مقام معظم رهبری در دیدار با جوانان استان خراسان شمالی، ۱۳۹۱/۷/۲۳).

در کشور ایران بعد از پیروزی انقلاب اسلامی، سه ادبیات، تأثیری اساسی در فرهنگ و نظریه‌های علمی داشته و دارند: ۱- ادبیات تخصصی حوزه علمیه ۲- ادبیات تخصصی دانشگاه ۳- ادبیات انقلاب؛ که در سطح فرهنگ عمومی می‌باشد. از این رو، نظام اسلامی برای تولید و تدوین «فرهنگ اسلامی پیشرفت» با چالش بین فرهنگ مذهب (ادبیات حوزه) و فرهنگ توسعه (ادبیات دانشگاه) مواجه می‌باشد که به نظر می‌رسد حل این چالش را باید در «فلسفه و نظریه‌های فرهنگی جدید، آن هم در سطح روش‌شناختی» کاوش نمود. پژوهش حاضر با تحلیل از «ضرورت، موضوع و هدف» ادبیات انقلاب، ادبیات حوزه و ادبیات دانشگاه نسبت به مقوله «فرهنگ پیشرفت»، به بررسی اجمالی سه نظریه جدید فرهنگی در سطح روش‌شناختی برای حل چالش فوق پرداخته است.

واژگان کلیدی: فرهنگ، فلسفه و نظریه، فرهنگ پیشرفت، فرهنگ مذهب، فرهنگ توسعه، تمدن اسلامی

۱. پژوهشگر و مدیر گروه پژوهشی «حجیت» حسینی‌اندیشه قم

نسبت دین، فرهنگ و تربیت دینی بابک شمشیری^۱

چکیده

دین و فرهنگ به عنوان بخش مهمی از مبانی تعلیم و تربیت مطرح می‌باشند. به همین دلیل، می‌توانند اهداف، و اصول تعلیم و تربیت و همچنین برنامه درسی را تحت تأثیر قرار دهند. با توجه به این واقعیت، هدف از پژوهش حاضر، تبیین چگونگی ارتباط بین دین و فرهنگ و دلالت‌های تربیتی آن در حوزه تربیت دینی می‌باشد. از این رو، پرسش‌های قابل طرح عبارت است از اینکه چه نسبتی بین دین و فرهنگ وجود دارد؟ دلالت‌های تربیتی این نسبت در حوزه تربیت دینی چه می‌باشد؟ روش مطالعه حاضر عبارت است از روش تحلیلی-استنتاجی؛ برای این منظور، ابتدا، معنای مفهوم فرهنگ و سپس معنای مفهوم دین، تحلیل و تبیین می‌شود. در گام بعدی، با توجه به مفهوم‌پردازی‌های صورت گرفته، نوع ارتباط منطقی بین این مفاهیم آشکار می‌شود و در نهایت، دلالت‌های آن برای تربیت دینی مشخص می‌گردد. نتایج حاصله از این مطالعه، نشان می‌دهد که بین این دو مفهوم، رابطه عام و خاص من وجه برقرار است. بر اساس این، می‌توان در قلمرو دین، دو منطقه را از هم تفکیک کرد. منطقه مشترک دین با فرهنگ و منطقه مرکزی دین که مستقل از فرهنگ است. در مجموع، تربیت دینی باید هر دو منطقه را در بر داشته باشد. همچنین، معنویت، عنصر پیونددهنده این دو منطقه است.

واژگان کلیدی: دین، فرهنگ، معنویت، تربیت دینی، مبانی تعلیم و تربیت

سلامت ارتباط و سلامت خانواده سیدمحسن فاطمی^۱

ارتباط، جزء لاینفک زندگی خانوادگی است. چگونگی ارتباط میان اعضای خانواده می‌تواند سلامت خانواده را تضعیف یا تقویت کند. در مطالعات طولانی مدت ۱۴ ساله بر روی خانواده‌های مختلف نشان می‌دهد که فقدان سلامت ارتباطی می‌تواند آثار مخرب و گزندآوری را در سطوح جسمی و روانی همراه داشته باشد. با تضعیف سلامت ارتباطی، رضایت، آرامش، خشنودی، بهجت و سرور نیز رو به افول خواهد رفت. سلامت ارتباط در خانواده در دو محور سلامت درون فردی و سلامت برون فردی قابل بحث و گفتگو است.

۱. دپارتمان روان‌شناسی، دانشگاه هاروارد آمریکا، دانشگاه تورنتو کانادا، دانشگاه تهران

پیرامون چیستی فقه فرهنگ و جایگاه آن در الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت مصطفی فتح‌اله بیاتی^۱

چکیده

با توجه به پیوند فرهنگ با دین در تمامی جوامع و پیوند ناگسستنی فرهنگ مردم کشورمان با دین اسلام به نظر می‌رسد بحث از فقه فرهنگ و تعالیم عملی دین اسلام بسیار مهم باشد و پرداختن به آن شاید دیر هم باشد. در این نوشته سعی شده است با پرداختن به تعاریف مختلف فرهنگ و تعاریف مختلف فقه، پیوند این دو یا عدم ربط اینها به هم مشخص گردد. همچنین، با توجه به الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت که دغدغه مقام معظم رهبری است جایگاه آن مشخص گردد. ما در مورد چیستی این ترکیب، تحقیقاتی انجام داده و با توجه به تعاریف و اصطلاحات موجود در کتب، مقالات و سخنان بزرگان و مواردی از این دست به دنبال تعریفی در مورد این ترکیب بوده‌ایم. با توجه به تعریفی که از فقه بیان شده و جنبه‌های مختلف آن که فرد و اجتماع را دربرمی‌گیرد فقه در واقع به دنبال بیان فطری‌ترین قوانین زندگی برای انسان است که از جانب آفریننده انسان آمده است. در حقیقت، در لایه‌های فرهنگ، فقه، کار خود را باید انجام دهد و بتواند بر اساس متون دینی این شکل‌گیری باورها و رابطه بین باورها و رفتارهای انسان را بر اساس فطرت، ساماندهی کند و در نظام فقهی-فرهنگی، آن را بیان نماید. فقه و فرهنگ، مانند ایمان و عمل صالح، دو بال‌اند که همان طور که ایمان، عمل صالح را تقویت می‌کند عمل صالح هم، ایمان را تقویت می‌نماید و به صورت دوطرفه در جهت ارتقای هم‌فعالیت می‌کنند.

واژگان کلیدی: فرهنگ، فقه، فقه فرهنگ، مفاهیم، الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت

بایسته‌های فرهنگی پیشرفت: بررسی الزامات فرهنگی در الگوی اسلامی-ایرانی پیشرفت سیدمحمدجواد قربی^۱

چکیده

کاربست راهبردهای توسعه در ایران، به عهد پهلوی بازمی‌گردد و این برنامه‌های متنوع توسعه نتوانسته‌اند ارمغانی مطلوب و حقیقی را برای جامعه ایرانی مهیا سازند. نگاه صرفاً تقلیدی به برنامه‌های توسعه غربی، عدم کارآمدی الگوهای پیشرفت غیربومی، ظرفیت‌های مناسب داخلی برای ایران، درخواست‌های مکرر مردم برای کسب نیازهای واقعی، وجود نیروهای انسانی و سرمایه‌های اجتماعی کارآمد، پیشرفت‌های ایرانیان در سطوح و عرصه‌های مختلف، افزایش سطح نخبگان و شرایط مناسب فرهنگی، زمینه‌های تدوین الگوی پیشرفت بومی و ضرورت‌های تحقق آن را توجیه می‌نماید. با تعمق و مداقه در الگوی اسلامی-ایرانی پیشرفت می‌توان به اهمیت مسائل فرهنگی و اجتماعی در این الگو پی برد و وجود دو فرهنگ اسلامی و ایرانی در بدنه و ساختار این الگوی بومی پیشرفت، نشان‌دهنده اهمیت مباحث فرهنگی در جریان‌شناسی الگوی پیشرفت می‌باشد و حرکت به سوی پیشرفت اقتصادی و سیاسی، بدون تلاش‌های فرهنگی و مهیا نمودن الزامات و شرایط فرهنگی مناسب امکان‌پذیر نخواهد بود. این پژوهش با بهره‌گیری از روش توصیفی-تبیینی، خواهان پاسخ‌دهی به این سؤال اساسی است که الزامات و شرایط فرهنگی مناسب برای تحقق بهتر الگوی اسلامی-ایرانی پیشرفت کدام‌اند؟

واژگان کلیدی: الگوی اسلامی-ایرانی پیشرفت، فرهنگ، ترکیب‌شناسی الگو، الزامات و ضرورت‌ها

۱. کارشناس ارشد اندیشه سیاسی اسلام، پژوهشکده امام خمینی (رحمة الله علیه) و انقلاب اسلامی
ghorbi68@yahoo.com

جایگاه اخلاق در پیشرفت حوزه فرهنگ

محمود متوصل آرانی^۱

چکیده

توسعه و پیشرفت جوامع بشری در سه بعد قابل تصور و تحقق است: ۱- پیشرفت ابزار و امکانات زندگی، که در سایه علوم و فناوری و کشف و استخراج معادن و گسترش صنایع صورت گرفته و رفاه و آسایش را برای بشر به ارمغان آورده است. ۲- پیشرفت در نحوه تعامل افراد و جوامع، که در سایه شیوه‌های نو مدیریت، تنظیم و تسهیل روابط در حوزه‌های سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی را برای جوامع بشری به دنبال داشته است. ۳- پیشرفت درونی هر یک از افراد بشر به عنوان انسان، (جدای از پیشرفت ابزار و روابط بیرونی)، که در سایه رشد و تکامل فردی در حوزه‌های علمی، اخلاقی و معنوی، انسان‌هایی صالح و شایسته را عرضه می‌کند. در فرهنگ اسلامی، اخلاق در هر سه حوزه نقش دارد، در اینکه چه چیزهایی تولید شود، و چه چیزهایی تولید نشود، در اینکه روابط انسان‌ها با یکدیگر چگونه باشد (عادلان، منصفانه، برادرانه، محبت‌آمیز و ...)، ولی مهم‌تر از دو حوزه فوق، رشد و تکامل خود انسان‌هاست که اگر صالح باشند، جامعه رو به صلاح می‌رود و اگر فاسد باشند، جامعه دچار زوال و تباهی می‌گردد.

پایه اخلاق در اسلام، ایمان به خداست، نه نگاه‌های اومانیستی بر پایه انسان‌محوری، و پیشرفت انسان در سایه اخلاص حاصل می‌شود: «مَنْ أَخْلَصَ الْعِبَادَةَ لِلَّهِ أَرْبَعِينَ صَبَاحًا ظَهَرَتْ يَنَابِيعُ الْحِكْمَةِ مِنْ قَلْبِهِ عَلَى لِسَانِهِ» (بحار الانوار، ج ۵۳، ص ۳۲۶) و اخلاص به نیت و انگیزه بازمی‌گردد که کار برای خدا باشد، نه حتی برای خلق خدا؛ چرا که هدف باید برتر از انسان باشد، نه کمتر یا مساوی او.

واژگان کلیدی: اخلاق، پیشرفت، اخلاص، نیت، انگیزه

1. motavassel@tums.ac.ir

هویت‌یابی و کارکردشناسی نظام اخلاقی اسلام

مسلم محمدی^۱

چکیده

کارآمدی اخلاق در جامعه دینی، آن‌گاه معنا می‌یابد که واجد دو ویژگی باشد، نخست آنکه اخلاق در زیرشاخه‌های دین، خود را بازشناسد و دیگر آنکه به ارزش‌های اخلاقی در قالبی نظام‌مند نگریسته شود؛ نه صرف گزاره‌های پراکنده و غیرارگانیک. از این رو، در هویت‌یابی نگاه سیستمی، اخلاقی همانند اعتقادات و احکام در درون خانواده دین خود را می‌یابد و بر هم اثر می‌گذارند. نظام اخلاقی دین، دارای اضلاع سه‌گانه است که عبارت است از عناصر، خاستگاه و هدف؛ و تفاوت ماهوی نظام اخلاقی اسلام و اخلاق سکولار، یکی در منشأ و دیگری در کارکرد و هدف است. وجه مشترک آن‌ها، تنها در افعال اخلاقی است که از این نظر نیز میان آن‌ها تفاوتی اساسی مطرح است. شاخصه‌های مبنایی نظام اخلاق دینی عبارت است از خدامحوری به معنای اینکه هستی و اساس همه چیز در عالم، به ذات مطلق و لایتناهی خداوند بازمی‌گردد. واقع‌گرایی و نفی نسبی‌گرایی اخلاقی؛ اینکه ایدئولوژی، ارزشی نیست جز آنچه برگرفته است از جهان‌بینی اخلاقی، جامع‌گرایی به معنای دربردارنده بودن ویژگی‌های وجودی انسان و برقراری انسجام درونی میان آن‌ها، توجه به حسن فعلی و فاعلی و همچنین دفاع عقلانی از اخلاق به معنای نقش حمایت‌گرایانه حسن و قبح عقلی از ثبات ارزش‌های اخلاقی.

در مسئله کارکردهای دین در نظام اخلاقی، می‌توان از ایضاح مفاهیم اخلاقی، ضمانت در اجرا، گایت‌مندی اخلاق دینی، مدیریت اخلاق انسانی در مهار و کنترل نفسانیات و ردائل اخلاقی نام برد.

واژگان کلیدی: نظام اخلاقی، اسلام، مفاهیم اخلاقی، اخلاق دینی، کارآمدی دین

اسلام و اهمیت تعهد و وجدان کاری در بین شهروندان جامعه اسلامی ستاره موسوی^۱، منیره سهرابی^۲، محمدرضا نیلی^۳

چکیده

توسعه و پیشرفت هر جامعه، مرهون نیروی انسانی ماهر و کارآزموده‌ای است که رعایت وجدان کاری را سرلوحه فعالیت‌های خود قرار داده و در جهت رسیدن به نظم اجتماعی و آرامش و آسایش روانی خویش، لحظه‌ای از آن غفلت نوزد. مقوله «وجدان کاری»، خمیره و جوهره سازمان است و نقشی حیاتی در تکوین همه روبناهای سازمان از قبیل ساختارها، کارکردها، رفتارها و عملکرد سازمان ایفاء می‌نماید. تحقیقات، عوامل ساختاری مانند قوانین و مقررات، زیرساخت‌ها و چارچوب‌هایی که رفتارها در آن تحقق می‌یابند و عوامل رفتاری مانند، محتواها، فرهنگ، ارزش‌ها، ادراک، انگیزش، انتظارات و پیش‌فرض‌های درون سازمان را بر وجدان کاری و ارج‌گذاری بر تلاش بیشتر افراد مؤثر نشان داده‌اند. ضرورت‌هایی مانند تعهد، پایبندی، سخت‌کوشی و بهره‌وری از نیروهای دانشی سرآمد و ارزش‌افزا، ضرورت سازمان‌های امروزی است.

واژگان کلیدی: وجدان، وجدان کاری، تعهد کاری، توسعه سازمانی

setarehmousavi@gmail.com

۱. دانشجوی دکتری برنامه درسی دانشگاه اصفهان، نویسنده مسئول

۲. دانشجوی دکتری دانشگاه شهید بهشتی تهران

۳. عضو هیئت علمی دانشگاه اصفهان

ضرورت استراتژی مدیریت فرهنگی در الگوی اسلامی-ایرانی پیشرفت محمود نظرنیا^۱

چکیده

موانع ساختاری موجود در کشور، چه در حوزه تصمیم‌سازی و چه در حوزه بهره‌برداری و نظام نظارت و ارزیابی، خود، عاملی در جهت بروز مشکلاتی در کشور شده است. نظام تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیری در کشور در جهت ایجاد نظام توسعه‌ای در چارچوب برنامه‌های توسعه باید بر اساس روشی مدرن و توجه با مقتضیات زمان باشد. در این نوشتار به این موضوع پرداخته خواهد شد.

واژگان کلیدی: استراتژی، فرهنگ، الزامات، مدیریت فرهنگی

الگوی ایرانی اسلامی خانواده، اخلاق محور است

شکوه نوابی نژاد^۱

چکیده

علی رغم پیشرفت‌های علمی، فناوریانه و صنعتی، و اثرپذیری همه جامعه از این تحولات، خانواده نیز در معرض چالش‌ها و تحولاتی قرار گرفته است که تمامیت بنیان مقدس خانواده و استحکام آن را مورد تهدید جدی قرار داده است.

مطالعات و پژوهش‌ها و نیز تجارب بالینی نویسنده با خانواده‌های ایرانی طی دهه‌های متمادی نشان می‌دهد ریشه اصلی بسیاری از معضلات امروز خانواده‌ها کم‌رنگ شدن اخلاق و معنویات و ارزش‌های اجتماعی، فرهنگی، ملی و دینی در خانواده است. غلبه سودجویی‌ها، بینش صرفاً مادی که نتیجه آن تجمل‌گرایی، اسراف، بی‌عدالتی، خشونت، انواع نابسامانی‌های فردی و خانوادگی و اجتماعی و در نهایت طلاق‌های امروزی است.

در مقاله حاضر تلاش شده است تا از اخلاق مبتنی بر دین و آموزه‌های اخلاقی به منظور مقاوم کردن خانواده در برابر آسیب‌ها و تنش‌ها و ناآرامی‌ها بهره گرفته شود. از مجموع آموزه‌های اخلاقی مؤثر می‌توان از بخشش یاد کرد. این آموزه اخلاقی با روح انسان‌ها در فضای مطبوع زندگی خانوادگی تجانس دارد.

از جمله آموزه‌های اخلاقی بخشش، فرآیندی از کاهش یا خلاصی از خشم، ناراضیتی و یا تنفر‌گرایی دیگری یا دیگران است.

بررسی ریشه‌های مذهبی و اخلاقی بخشش به درک عمیق‌تر آن کمک می‌کند. بخشش نوعی خیرخواهی و فضیلت اخلاقی و از جمله مداخلات مذهبی و معنوی‌ای است که به رفاه و سلامت انسان کمک می‌کند.

در پایان لازم به تأکید است که فرهنگ‌سازی در جهت گسترش حاکمیت اخلاق معنویت در خانواده مهم‌ترین و کوتاه‌ترین راهبرد نظری و عملی‌ای است که در طراحی الگوی مطلوب خانواده باید مورد توجه قرار گیرد.

واژگان کلیدی: آموزه‌های دینی، ارزش‌های فرهنگی، اخلاق، معنویت، بخشش، چالش‌های خانواده، خانواده ایرانی-اسلامی

آسیب‌شناسی مدیریت اجرایی کلان و مهندسی فرهنگی کشور با ارائه راهبردهای اصلاحی منصوره وطنی^۱

چکیده

در سه دهه گذشته تا کنون مقوله فرهنگ و تعلیم و تربیت در زیرمجموعه‌ها و مصادیق کلان فرهنگی در کشور از جمله صدا و سیما و آموزش و پرورش و وزارت علوم، از قوانین و مقررات جامع و مانع و متناسب با اصول و اهداف اسلام و نیز سرعت رشد پیشرفت در سایر عرصه‌ها، برخوردار نبوده و مهندسی تربیتی و فرهنگی کشور با سایر عرصه‌های پیشرفت، همگام نبوده است. در این مقاله بر آن شدیم با آسیب‌شناسی یکی از متولیان اجرایی فرهنگی کشور، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، که بیشترین تأثیر را در جذب یا دفع و سازماندهی و فعال یا منزوی نمودن نیروهای مذهبی و اصیل انقلاب دارد با ارائه راهبردهای اجرایی که حاصل بیش از ده سال کنکاشی علمی و آسیب‌شناسی فرهنگی و تربیتی کشور توسط نگارنده در مراکز مذکور هست، پس از احراز قطعیت عملیاتی شدن راهبردها در جهت اصلاح وضع موجود گام برداریم.

واژگان کلیدی: فرهنگ، اسلام، انقلاب، وزارت ارشاد اسلامی، مهندسی فرهنگی، شورای عالی انقلاب

نمایه

نمایه نام مقالات

- آسیب‌شناسی مدیریت اجرایی کلان و مهندسی فرهنگی کشور با ارائه راهبردهای اصلاحی / ۱۳۱
- اثربخشی آداب کار در فرهنگ اسلام بر بهداشت روان / ۱۰۷
- اخلاق و تربیت بر اساس محبت / ۲۰
- ارائه الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت با تکیه بر آیات و روایات / ۶۳
- از مبانی پیشرفت اجتماع، مدارا از منظر سیره علوی / ۷۳
- از نقشه جامع اندیشه و دانش دین‌شناختی پیشرفت، رهسپار نظریه جمهوری اسلامی و ولایت فقه / ۴۴
- اسلام و اهمیت تعهد و وجدان کاری در بین شهروندان جامعه اسلامی / ۱۱۸
- اصول و مبانی پیشرفت در حوزه سلامت: پرستاری حکیمانه، نظریه‌ای در پرستاری بر اساس متون اسلامی / ۷۹
- اقتصاد مقاومتی، الگوی ایرانی - اسلامی توسعه اقتصادی / ۱۰۵
- الزامات الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت در پرتو قواعد فقهی اقتصادی / ۲۶
- الزامات سیاسی الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت / ۲۶
- الگوی‌پذیری و پیشرفت طراحی معماری مسکن معاصر با بهره‌گیری از نمود تجلی سنت‌های حسنه پیامبر اسلام حضرت محمد (صلی الله علیه و آله) در ساختار فضایی خانه‌های سنتی ایران / ۱۰۰
- الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت: هویت دانشجویان و الزامات آن / ۷۸
- الگوی ایرانی اسلامی خانواده، اخلاق محور است / ۱۲۰
- الگوی بومی توسعه نوآوری مبتنی بر اندیشه‌های مقام معظم رهبری بر اساس روش نظریه‌پردازی داده‌بنیاد / ۱۰۲
- الگوی پیشرفت و تعالی علوی (مفاهیم، مبانی و ارکان پیشرفت در پرتو رهنمودهای امام علی علیه‌السلام) / ۴۶
- اندیشه دین‌شناخت پیشرفت، اندیشه ولایت‌مند مدیریت تغییر / ۴۲
- انقلاب اسلامی، سبک زندگی اسلامی و تحکیم بنیاد خانواده / ۸۲
- انقلاب اسلامی و پیشرفت در حوزه سیاست / ۳۴
- اهمیت بخش کشاورزی، منابع طبیعی و محیط زیست و چالش‌های پیش روی الگوی پیشرفت اسلامی - ایرانی / ۱۰۴
- بایسته‌های فرهنگی پیشرفت؛ بررسی الزامات فرهنگی در الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت / ۱۱۵
- بررسی مؤلفه‌های سبک زندگی دینی در بهبود روابط اجتماعی با رویکردی بر آیات و روایات / ۶۸
- بررسی میزان انطباق سبک‌های مدیریت با ویژگی‌های مدیران در نهج‌البلاغه و معرفی سبک‌های مدیریت برتر / ۸۵
- بنیان‌ها و مفاهیم نظری «الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت» / ۲۷
- بیداری علمی / ۲۹
- پیرامون پیوستی فقه فرهنگ و جایگاه آن در الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت / ۱۱۴
- پیشرفت اسلامی ایرانی یکپارچه / ۳۰
- پیشرفت و اخلاق / ۲۴
- تأملی بر مبانی نظریه‌پردازی غرب و الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت و ضرورت آن در حوزه رهبری سازمانی / ۹۴
- تبیین پارادایم نظام متعالیه نوآوری برای تحقق پایداری / ۱۰۱

- تبیین کارکردهای امنیتی زکات در بین گندمکاران استان فارس / ۸۰
- تحلیل تطبیقی نابرابری اجتماعی در نظریات جامعه‌شناختی غرب و نظریه اسلام / ۶۶
- تدوین اصول اسلامی پیشرفت در نهادهای دینی: مطالعه موردی مسجد / ۸۳
- تدوین اصول و مبانی اسلامی برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای بر اساس مبانی مکتب فلسفی اصفهان با رویکرد پیشرفت و کاربردگرایی با توجه به شرایط موجود کشور / ۹۰
- ترویج فرهنگ پویایی و بالندگی عامل حیاتی در توسعه کشور / ۷۸
- تمدن اسلامی ایرانی در بستر الگوی بومی پیشرفت: بایسته‌های احیاء و عملیاتی‌سازی / ۵۵
- توسعه سیاسی و سرمایه اجتماعی با رویکردی بر الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت / ۷۶
- ثبات اقتصادی و توسعه‌ی پایدار در نظام مالی اسلامی / ۹۲
- جامعه مطلوب در الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت / ۵۳
- جایگاه اخلاق در پیشرفت حوزه فرهنگ / ۱۱۶
- جایگاه اشتغال زنان در الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت / ۷۵
- جایگاه منافع محرومین و ضرورت تأکید بر آن در طراحی و تدوین الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت (در چهارچوب دیدگاه‌های مقام معظم رهبری) / ۷۷
- جست‌وجوی آمایش پیشرفت در بنیان‌های قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران / ۲۸
- چالش بین فرهنگ مذهب و فرهنگ توسعه، نسبت به «اسلامیت فرهنگ پیشرفت» و بررسی فلسفه و نظریه‌های فرهنگی در سطح روش‌شناختی / ۱۱۱
- چشم‌اندازی به الگوی پیشرفت / ۳۵
- خانواده: همه در خانواده، همه برای خانواده / ۲۱
- خوانش اخلاقی امنیت در بستر الگوی پیشرفت بومی؛ مطالعه ملزومات اجرایی شدن بر رویکردی بر قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران / ۱۹
- دانش جامع‌نگر قرآنی (حکمت فراگیر) / ۷۲
- دانشگاه حکمت بنیان و قلب الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت / ۵۶
- دستگاوهاره الگوی پیشرفت: دینی یا فلسفی؟ انسجامی یا تألیفی؟ / ۳۶
- رشد اقتصادی و الگوی ذهنی انتظارات مصرفی / ۴۵
- روندهای غالب در مطالعات توسعه و الزامات طراحی الگوی اسلامی ایران پیشرفت / ۵۰
- «سبک زندگی اسلامی» در افق تبیین شده مقام معظم رهبری / ۷۰
- سرمایه اجتماعی و برخی شاخص‌های مهم آن در قرآن کریم / ۱۰۶
- سرمایه‌سازمانی: رویکردی نوین در مدیریت اسلامی با تأکید بر تعالیم قرآن کریم / ۵۸
- سکونت، مالکیت و عدالت شهری در الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت / ۹۹
- سلامت ارتباط و سلامت خانواده / ۱۱۳
- شناخت مبانی فرهنگی اجتماعی ایران در تدوین الگوی ایرانی - اسلامی پیشرفت / ۵۱
- ضرورت استراتژی مدیریت فرهنگی در الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت / ۱۱۹
- ضرورت توجه به سنت‌های الهی در تهیه طرح‌های عمرانی و توسعه‌ای / ۸۸
- طراحی سیستم الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت: یک رویکرد سیستمی نرم / ۷۴
- عبور از مرحله‌ی دولت‌سالاری لازمه الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت / ۴۶
- عوامل و موانع پیشرفت در کلام امام حسین (علیه‌السلام) / ۱۸

- فتوت اصنافی الگوی اسلامی ایرانی کسب و کار / ۹۷
- فساد اقتصادی و راهکارهای مبارزه با آن در اسلام و رابطه آن با رشد اقتصادی / ۱۰۳
- فقه (حقوق اسلامی) و پیشرفت / ۳۲
- گذری بر مفاهیم و مسائل بنیادین تحول علم / ۳۱
- گستره دین و الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت / ۵۴
- مبانی انسان شناسی و حیاتی نظریه پیشرفت با رویکردی عرفانی / ۵۲
- مبانی جهان شناختی پیشرفت در حوزه اقتصاد / ۳۷
- مبانی کلامی پیشرفت / ۵۷
- مبانی کلامی و عرصه‌های پیشرفت / ۴۷
- مدل فراتحلیلی راهبردی و الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت / ۴۰
- مطالعه تطبیقی میان برخی از الگوهای توسعه متعارف در خصوص دو مفهوم شاخص‌های تعامل مناسب (کارآمدی، هماهنگی و تداوم) و بردارهای تعاملاتی / ۹۸
- معرفت‌شناسی توسعه در سه دوره پیشامدرن، مدرن و پسامدرن / ۶۰
- منشور پروژه طراحی الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت / ۸۴
- مؤلفه‌های ایرانی-اسلامی عدالت در عصر جهانی / ۶۷
- نسبت دین، فرهنگ و تربیت دینی / ۱۱۲
- نسبت‌شناسی توسعه و تعالی با مفهوم پیشرفت / ۹۳
- نظریه دولت و تمدن / ۲۲
- نظریه راهنما یا هندسه نیازهای صادق یا نقطه آغاز طراحی الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت / ۴۸
- نقش اقتصاد تعاونی در الگوی اسلامی-ایرانی پیشرفت / ۹۶
- نقش الگوی حکمی-اجتهادی در پیشرفت اسلامی / ۲۳
- نقش بلوغ اجتماعی در تدوین الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت / ۷۱
- نقش تمدن‌سازی ایرانی در الگوی پیشرفت و جنبش نرم‌افزاری / ۱۱۰
- نگرشی تازه به نظریه توسعه: خودسازمانیابی توسعه (گذار از نظریات نوسازی و وابستگی به نظریه آشوب و خودسازماندهی) / ۹۵
- هندسه طراحی الگوی اسلامی-ایرانی پیشرفت دفاعی / ۴۹
- هویت‌یابی و کارکردشناسی نظام اخلاقی اسلام / ۱۱۷

نمایه نام نویسندگان

- آزادی، سیف‌الله / ۱۰۷
- آسیابانی، ناصر / ۹۶
- آقاپور، سیدمهدی / ۴۰
- آقاشریفیان اصفهانی، مهرداد / ۹۷
- آقایی نوروزلو، معصومه / ۷۰
- آقایی نوروزلو، یعقوب / ۷۰
- آکوچکیان، احمد / ۴۴ / ۴۲
- احمدی، احمد / ۲۰
- احمدیان، عبدالرسول / ۹۷
- ارشدی، وحید / ۹۸
- اسماعیل‌زاده اصل، محمدعلی / ۴۵
- افروز، غلامعلی / ۲۱
- اکبری، سمیه / ۶۳
- اکوانی، حمدالله / ۵۹
- الحانی، فاطمه / ۷۹
- بابایی گواری، سلمان / ۸۱
- بانشی، عباداله / ۴۹
- بهجت‌پور، عبدالکریم / ۷۹
- پالیزدار، یحیی / ۷۱
- پایدارمنش، نوید / ۱۰۴
- پورعزت، علی‌اصغر / ۶۴
- ترابی، محمدعلی / ۴۶
- ترخان، قاسم / ۴۷
- تسلیمی، محمدسعید / ۶۴
- جمالی‌نژاد، مهدی / ۹۰
- جمشیدیه، غلامرضا / ۲۲
- جهانبخش، عباس / ۹۹ / ۷۲
- حاج‌علی‌اکبری، فیروزه / ۸۷
- حجازی، سیدعلی‌رضا / ۱۱۰
- حسین‌پور، جمیله / ۷۳
- حنفی‌زاده، پیام / ۷۴
- حیدری شیخ‌طیعی، پروین / ۷۵
- خاکبان، سلیمان / ۴۸
- خرم، جلال / ۷۶
- خسروپناه، عبدالحسین / ۲۳ / ۴۹ / ۷۹
- خسروجردی، عمار / ۷۷
- خلیق‌زاده، پروین / ۸۰
- خواجه‌زاده دزفولی، مهدی / ۸۵
- خوشبخت، حسین / ۷۸
- خوشبخت، راحیل / ۷۸
- داوری اردکانی، رضا / ۲۴
- درخشه، جلال / ۲۶
- دری نجف‌آبادی، قربانعلی / ۶۲
- دیوسالار، عبدالرسول / ۵۰
- راعی، جلال / ۵۱
- رضایی اصفهانی، محمدعلی / ۲۷
- رودگر، محمدجواد / ۵۲
- زیبایی‌نژاد، احمد / ۱۱۵
- سادات حسینی، اکرم‌السادات / ۷۹
- سالارزائی، امیر حمزه / ۶۳
- سبجانی، حسن / ۲۸
- ستاری ساربانقلی، حسن / ۱۰۰
- سعدآبادی، علی‌اصغر / ۶۴
- سعیدی‌فر، مریم / ۷۱
- سلیمی‌فر، مصطفی / ۵۳
- سهرابی، فرامرز / ۷۱
- سهرابی، منیره / ۱۱۸
- شاکرین، حمیدرضا / ۵۴
- شاه‌ولی، منصور / ۸۰ / ۱۰۱
- شکر بیگی، نرگس / ۸۶
- شمشیری، بابک / ۱۱۲
- صابری، علی / ۱۰۵

- صادقی پور، محمدجعفر / ۸۱
- صادقی، علیرضا / ۱۰۲
- صادقی امینی، محسن / ۶۶
- صارم‌نژاد نمینی، سیده فریناز / ۸۲
- صالح‌نیا، نفیسه / ۱۰۳
- صالحی، جواد / ۲۹
- صفری، زهرا / ۴۴
- صنم‌زاده، محمودرضا / ۵۵
- طالب، مهدی / ۳۰
- طالب‌زاده بردسیری، علی / ۱۰۴
- طلاکش، سیدمحمدرضا / ۹۰
- عباسی، رسول / ۸۳
- عباسی، علی / ۳۱
- علیدوست، ابوالقاسم / ۳۲
- غفاری، هادی / ۶۲
- فاتح‌راد، مهدی / ۵۶
- فاطمی، سیدمحسن / ۱۱۳
- فاطمی امین، سیدرضا / ۸۴
- فتح‌اله بیاتی، محسن / ۸۵
- فتح‌اله بیاتی، مصطفی / ۸۵ / ۱۱۴
- فرخی، سمیه / ۶۷
- فقیه‌ایمانی، زهرا / ۶۶
- قدردان قراملکی، محمدحسن / ۵۷
- قربی، سیدمحمدجواد / ۹۱ / ۱۱۵
- قرلسفلی، محمدتقی / ۶۰ / ۶۷
- کرباسی، علیرضا / ۹۶
- کریم‌زاده، مصطفی / ۱۰۴
- لطیفی، محمدرضا / ۱۰۳
- متوسل آراتی، محمود / ۱۱۶
- محرابیون محمدی، محمد / ۷۴
- محمدزاده، یوسف / ۱۰۵
- محمدی، حسین / ۵۸ / ۱۰۶
- محمدی، مسلم / ۱۱۷
- مروتی، سهراب / ۸۶
- مسیبی، علیرضا / ۷۶
- مطلبی، سیدمحمدموسی / ۵۳
- مقدس بیات، مریم / ۹۲
- ملکوتیان، مصطفی / ۳۴
- منصوری، علی / ۸۷
- موسوی، ستاره / ۱۱۸
- موسوی موحدی، علی‌اکبر / ۳۵
- موسوی‌نژاد، سیدولی / ۵۹
- میریاقری، سیدمحمدمهدی / ۳۶
- میرخوشخو، آمنه / ۶۰
- میرسپاه، اکبر / ۶۶
- میرقاسمی، سیدابوالفضل / ۸۸
- میرمعزی، سیدحسین / ۳۷
- نظرنیا، محمود / ۱۱۹
- نقوی، محمدحسین / ۵۶
- نوابی‌نژاد، شکوه / ۱۲۰
- نوروزی، ابراهیم / ۹۳
- نیلی، محمدرضا / ۱۱۸
- وطنی، منصوره / ۱۲۱
- وکیلی، سعید / ۹۴
- ولیزاده اوغانی، محمدباقر / ۱۰۰
- یزدانی، فریدون / ۱۰۷
- یونسی، علی / ۶۲